

๒. สนุถวาคุค

๑. อินุทสมานโคตตชาตก

(๑๖๑)

๒๑. “น สนุถวํ กาปุริเสน กยิรา
อริโยนริเยน ปชานมตถํ
จिरานุฎุจปี กโรติ ปาปํ
คโซ ยถา อินุทสมานโคตตํ”.

๒๒. ยเทว ชญญา สทิสो มมนุติ
สีเสน ปญญา ยสุเตน จาปี
เตเนว เมตติ กยิราถ สทริ
สุโข หเว สปุริเสน สงคโม”ติ.

อินุทสมานโคตตชาตกํ ปจมี.

๒. สันถววรรค

๑. อินุทสมานโคตตชาตก

(๑๖๑)

๒๑. “อารยชนรู้จักประโยชน์ ไม่ควร
ทำความสนิทสนมกับคนชั่ว ซึ่ง
มิใช่อารยชน (เพราะ) คนที่มีใช้
อารยชนนั้น แม้อยู่ร่วมกันนาน ก็
ย่อมทำความชั่วให้ได้ เหมือน
ช้างทำกับอินุทสมานโคตตดาบส
ฉะนั้น.

๒๒. นรชนรู้บุคคลใดว่า เป็นผู้ตัดเทียม
เราด้วยศีล ปัญญา และสุตะ ควร
ทำความมีไมตรีจิต กับบุคคลนั้น
เท่านั้น (เพราะ) การสมาคมกับ
สัตบุรุษ นำความสุขมาให้”.

อินุทสมานโคตตชาตก ที่ ๑.

คุณแม่ลิ้ม วงษ์สุนทร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒. สนุถวาคค

๑. อินทสมานโคตตชาตกวรรณนา

(๑๖๑)

น สนุถว กปุริเสน กยิราติ
อิท สตุถา เขตวเน วิหรนโต เอก
ทุพพจกิกขุ อารพุก กเถสิ.

ตสฺส วตฺถุ นวกนิปาเต
คิซฺมชาตเก^๑ อาวิภาวิสฺสติ.

สตุถา ปน ตํ กิกขุ “ปุพฺเพปิ
ตวํ กิกขุ ทุพฺพจตาย ปณฺหิตานํ
วณฺเ อกตฺวา มตฺตหตฺถิปาทะหิ
สญฺจณฺณนิโต”^๒ วตฺวา อตีตํ อหริ.

อดีเต พวราณสิยํ พุรหุมทตฺเต
รชฺชํ กาทเรนฺเต โปธิสตุโต พุราหุมนกฺุเล

๒. สันถววรรค

๑. พรรณนาอินทสมานโคตต-

ชาดก (๑๖๑)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุ
ผู้ว่ายากรูปหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนา
นี้ว่า “ไม่ควรกระทำความสนิทสนมกับ
คนชั่ว.

เรื่องของภิกษุผู้ว่ายากรูปนั้น จัก
มีแจ้งในคิซมชาดกนวกนิบาต.

ก็พระศาสดา ตรัสกะภิกษุรูปนั้นว่า
“ดูกรภิกษุ แม้ในกาลก่อน เพราะเหตุที่
เธอเป็นคนว่ายาก ไม่ทำตามถ้อยคำของ
บัณฑิต จึงถูกช่างตกมันกระที่บจนแหลก
ละเอียด” ดังนี้แล้ว ทรงนำอดีตนิทาน
มาตรัสว่า.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
เสวยราชสมบัติ ณ เมืองพาราณสี

^๑ พุ. ชา. ๒๗/๑๕๓ ตทฎจกถา ๕/๓๓๕.

^๒ ฉบับไทยว่า “มุตตหตฺถิปาทสญฺจณฺณนิโต”
ไม่ถูกต้องทั้งเรื่องจึงเปลี่ยนเป็นอย่างพม่า.

นิพพตติตฺวา วุฑฺฒิปฺปตฺโต ฌราวาสํ
ปหาย อีสิปพพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา
ปณฺจนนํ อีสิสถานํ คณฺสตุถา หุตฺวา
หิมวณฺตปฺปเทเส วาสํ กปฺเปสิ.

ตทา เตสฺ ตาปเสสฺ อินฺทสมานโคตฺโต
นาม ตาปโส อโหสิ ทฺพฺพโจ
อโนวาทโก. โส เอกํ หตฺถิปอตกํ
โปเสสิ. โปทิสฺตฺโต สุตฺวา ตํ
ปกฺโกสิตฺวา “สจฺจํ กิร ตฺวํ หตฺถิปอตกํ
โปเสสิ”ติ ปุจฺฉิ.

สจฺจํ อจฺฉริย อหํ มตฺมาตีกํ เอกํ
หตฺถิปอตกํ โปเสมีติ. หตฺถิโน นาม
วุฑฺฒิปฺปตฺตา โปสกํเยว มาเรนฺติ มา
ตํ โปเสหีติ. เตน วนา วตฺติตฺตํ
น สกฺโกมิ อจฺฉริยาติ. เตนหิ
ปณฺณายิสฺสตีติ.

โส เตน โปสิยมาโน อปรภาเค
มหาสิโร อโหสิ.

พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลพราหมณ์
เจริญวัยแล้วละฌราวาสวิสัยไปบวชเป็น
ฤาษี ได้เป็นครูของเหล่าฤาษี ๕๐๐ รูป
อาศัยอยู่ในหิมวันตประเทศ.

ในกาลนั้น บรรดาหมู่ดาบส ๕๐๐ รูป
เหล่านั้น ดาบส(รูปหนึ่ง) มีนามว่า
อินทสมานโคตตะ เป็นคนว่ายาก ไม่อยู่
ในโอวาทของ(พระโพธิสัตว์). ท่านเลี้ยง
ลูกช้างไว้ตัวหนึ่ง. พระโพธิสัตว์ได้
ทราบเรื่อง จึงเรียกดาบสรูปนั้นมาหา
แล้วถามว่า “ได้ยินว่า ท่านเลี้ยงลูกช้าง
ไว้จริงหรือ”.

ท่านตอบว่า ท่านอาจารย์เป็นความจริง
ข้าพเจ้าเลี้ยงลูกช้างกำพร้าแม่ไว้ตัวหนึ่ง.
พระโพธิสัตว์เตือนว่า “ธรรมดาช้างเมื่อ
เติบโตแล้ว มักจะฆ่าคนเลี้ยงเสีย ท่าน
อย่าเลี้ยงมันเลย. ท่านกล่าวตอบว่า
ท่านอาจารย์ เว้นมันเสียแล้ว ข้าพเจ้า
ไม่อาจจะอยู่ได้. พระโพธิสัตว์จึงกล่าวว่า
ถ้าอย่างนั้น ท่านจักได้เห็นผลเอง.

ช้างนั้น อันดาบสนั้นบำรุงเลี้ยงจนกาล
ต่อมาก็มืดตัวเติบโตใหญ่ขึ้น.

คุณนพพร ตันติบุตร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อถกสุมิ กาลเต เต อีสโย
วนมูลผลาผลตถาย ทูริ คนตุวา ตตถเว
กติปาหิ วสีสุ.

หตุถิปี อกุกทกขินวาเต ปภินนมโท
หตุวา ตสฺส ปณฺณสาลํ วิทฺธํสิตฺวา
ปานียฆฏํ ภินฺทิตฺวา ปาสาณผลกํ
ขิปิตฺวา อาลมฺพนผลกํ ลุณฺจิตฺวา “ตํ
ตาปลํ มาเรตฺวา คมิสฺสามิ”ติ เอกํ
คหณฺฏจานํ ปวิสิตฺวา อากมนมคฺคํ
โอลเณโต อฏฺจาสิ.

อินทสมานโคตโต ตสฺส โคจริ
คเหตฺวา สพฺเพสํ ปุรโตว อากจฺจนโต
ตํ ทิสฺวา ปกตีสณฺญาเยวสฺส สนฺติกํ
อกมาสิ.

อถ นํ โส หตุถิ คหณฺฏจานา
นิกฺขมิตฺวา โสณฺทาย ปรามสิตฺวา
ภูมียํ ปาเตตฺวา สีสํ ปาเทน อกุกมิตฺวา
ชีวิตกฺขยํ ปาเปตฺวา มทฺทิตฺวา
โกณฺจนาทํ กตฺวา อรณฺณํ ปาวิสิ.

ต่อมาคราวหนึ่งฤาษีเหล่านั้น ได้
เดินทางไปยังถิ่นไกลเพื่อ(แสวงหา)ผล-
หมากรากไม้ในป่า แล้วพากันพัก
(แรมคืน) ณ ถิ่นนั้น ๒-๓ วัน.

ฝ่ายช่างตกมันในระยะต้นของฤดูร้อน
กระที่บบรรณศาลาของดาบสนั้น ทบ
หม้อน้ำ ขว้างปาแผ่นหิน รื้อกระดาน
ชิงช้า มันคิดว่า “เราจะฆ่าดาบสนั้น
ให้ตาย (เสียก่อน) แล้วจะหนีไป” ดังนี้
แล้ว แอบเข้าไป(ซุ่ม)ยังพุ่มไม้พุ่มหนึ่ง
ยืนคอยมองทางที่ดาบสจะกลับมา.

ฝ่ายอินทสมานโคตตดาบส นำอาหาร
มาเพื่อช่างนั้น เดินมาก่อนพวกดาบส
ทั้งหมด เห็นมันแล้ว ก็เดินเข้าไปหามัน
ด้วยความรู้สึกเป็นปกติ (อย่างที่เคย
ทำมา).

ทันใดนั้น ช่างเขื่อนั้น ก็ออกจากพุ่มไม้
ใช้วงจับ(ดาบส) ฟาดลงที่พื้นดิน กระที่บ
ศีรษะให้สิ้นชีวิต แล้วขยี้ (จนแหลก)
ร้องโกณฺจนาท วึ่งเข้าป่าไป.

คุณนพพร ตันติบุตร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เสสา ตาปสา ตํ ปวตฺตี โภธิสตุตฺส
อาโรเจสุ.

โภธิสตุโต “กาปุริเสน สทฺธิ สํสฺสโค
น กาทพฺโพ”ติ วตฺวา อีมา คาทา
อาห

๒๑. “น สนฺถวํ กาปุริเสน กยิรา
อริโยนริเยน ปชานมตฺถํ
จिरานฺวุฏฺโจะปิ กโรติ ปาปํ
คโช ยถา อินฺทสมานโคตตํ.

๒๒. ยเทว ชณฺฎา สทิสฺโส มมฺนฺติ
สีเลน ปณฺณาย สุเตน จาปิ
เตเนว เมตฺติ กยิราถ สทฺธิ
สุโข หเว สปุริเสน สงฺคโม”ติ.

ตตฺถ น สนฺถวํ กาปุริเสน
กยิราติ กุจฺฉิเตน โภธปุริเสน สทฺธิ
ตณฺหาสนฺถวํ วา มิตฺตสนฺถวํ วา
น กยิราถ.

พวกดาบสที่เหลือ แจงเรื่องนั้นให้พระ-
โภธิสัตว์ทราบ.

พระโภธิสัตว์ กล่าวว่า “ไม่ควรกระทำ
ความคลุกคลีกับคนชั่ว” ดังนี้แล้ว กล่าว
คาถานี้ว่า

๒๑. “อารยชนรู้จักประโยชน์ไม่ควรทำ
ความสนิทสนมกับคนชั่ว ซึ่งมีโช
อารยชน (เพราะ) คนที่มีโชอารยชน
นั้น แม้อยู่ร่วมกันนาน ก็ยอมทำ
ความชั่วให้ได้ เหมือนช่างทำกับ
อินทสมานโคตตดาบสจะนั้น.

๒๒. นครชนรู้บุคคลใดว่า เป็นผู้ตัดเทียม
เราด้วยศีล ปัญญา และสุตะ ควร
ทำความมีไมตรีจิต กับบุคคลนั้น
เท่านั้น (เพราะ) การสมาคมกับ
สัตบุรุษ นำความสุขมาให้”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ไม่ควร**
ทำความสนิทสนมกับคนชั่ว ความว่า
อารยชนไม่ควรทำความสนิทสนม ด้วย
อำนาจค้นหา หรือความสนิทสนมใน
ฐานะมิตร กับบุรุษผู้มักโกรธ อันวิญญูชน
เกลียดชัง.

คุณนพพร ตันติบุตร

สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อริโยนริเยน ปชานมตฺถนุติ อริโย
ติ จตฺตารโ อริยา อจารอริโย
ลึงฺกอริโย ทสฺสนอริโย ปฏฺวิเวธอริโย.

คำว่า อริโย ในคำว่า อริโย นริเยน
ปชานมตฺถํ หมายถึง อริยะ ๔ จำพวก คือ
อจารอริยะ ลึงกอริยะ ทศนอริยะ
และปฏิวเธอริยะ.

เตสุ อจารอริโย อิธ อธิปฺเปโต.

บรรดาอริยะทั้ง ๔ จำพวกนั้น ในที่นี้
ประสงค์เอาอจารอริยะ.

โส ปชานมตฺถํ อตฺถํ ชานนุโต
อตฺถานตฺถกฺุสโล อจาเร จิตฺโต
อริยปฺกฺุคฺโล อนริเยน นิลฺลชฺเชน
ทฺุสฺสีเสน สทฺุธิ ตณฺุหาสนนุถวํ วา
มิตฺตสนนุถวํ วา น กเรยฺยาติ อตฺุถ.
กึการณา ? จิรานุฎฺุจปี กโรติ
ปาปนฺุติ ยสฺมา อนริโย จิรํ เอกโต
อนฺุฎฺุจปี ตํ เอกโต นิวาสํ
อกณฺุตฺวา กโรติ ปาปํ ปาปกํ กมฺุมํ
กโรติเยว. ยถา กึ ? คฺุช ยถา
อินฺุทสมานโคตฺุตนฺุติ ยถา โส คฺุช
อินฺุทสมานโคตฺุตํ มาเรณฺุโต ปาปํ
อกาสีติ อตฺุถ.

อริยบุคคลนั้น เมื่อรู้ประโยชน์ คือ ทราบ
ประโยชน์ ได้แก่ฉลาดในคุณและโทษ
ดำรงอยู่ในอจาระ (อันชอบ) แล้ว ไม่
ควรทำความสนิทสนมด้วยตัณหา หรือ
ความสนิทสนมในฐานะมิตร กับผู้ที่
อนารยะคือผู้ปราศจากความอาย ได้แก่
ผู้ทุศีล. ถามว่า เพราะเหตุไร? ตอบว่า
เพราะอนารยชนแม้อยู่ร่วมกันนาน ก็
ยอมทำความชั่วให้ได้ มีอธิบายว่า
เพราะเหตุว่า อนารยชนแม้จะอยู่ร่วม
กันนาน ก็มีได้คำหนึ่งถึง การอยู่ร่วมกัน
นั้นเลย ย่อมสร้างคือยอมทำกรรมอัน
เป็นบาป ลามก ได้ทีเดียว. ถามว่า
เหมือนอะไร? ตอบว่า เหมือนช้างทำกับ
ดาบสอินทสมานโคตตะณะนั้น อธิบายว่า
เหมือนช้างเชือกนั้น ซึ่งฆ่าอินทสมาน
โคตตะ ชื่อว่าได้ทำกรรมชั่วแล้ว.

คุณนพพร คันทิบุตร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ยเทว ชญญา สทิสโส มมนุติ อาทิสุ
ยเทว ปุคฺคํ “อัย มม สีลาทีหิ
สทิสโส”ติ ชาเนยฺย เตเนว สทฺธิ เมตฺตี
กยิราถ สปุปริเสน สทฺธิ สมากโม
สุโขว โหตี”ติ.

เอวํ โปธิสตุโต “อโนวาทเคน
นาม น ภวิตพฺพํ สฺสสิกฺขิตฺเตน ภวิตุ
วฏฺฐตี”ติ อีสิถนํ โอวทิตฺวา
อินฺทสมานโคตฺตสฺส สรีริกัจจํ กาวเรตฺวา
พฺรหฺมวิหารเว ภาเวตฺวา พฺรหฺมโลกุปโค
อโหสิ.

สตุถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ
อาหริตฺวา ชาตกํ สโมธาเนสิ “ตทา
อินฺทสมานโคตฺโต อัยํ ทุพฺพโจ ภิกฺขุ
อโหสิ, คณสตุถา ปน อหเมวา”ติ.

อินฺทสมานโคตฺตชาตกาวณฺณนา ปจฺมา.

คำว่า นรชนรู้บุคคลใด เป็นผู้ตัดเทียม
เรา ความว่า ผู้เป็นอารยชนรู้จักบุคคล
ใดว่า “ผู้นี้เสมอกับเราด้วยศีลเป็นต้น”
พึงทำความไมตรีกับบุคคลนั้นนั้นแล
เพราะการสมาคมกับสัตบุรุษ เป็น
เหตุนำความสุขมาให้แท้.

พระโพธิสัตว์ โอวาทหมู่ฤาษีว่า
“วิญญูชนไม่ควรอยู่นอกโอวาท ควรเป็น
ผู้ศึกษาให้ดี” ดังนี้แล้ว ให้เหล่าดาบส
ช่วยกันทำสรีริกัจ (เผาศพ) ของอินท-
สมานโคตตดาบส เจริญพรหมวิหาร
ได้ไปเกิดในพรหมโลก.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
ธรรมเทศนานี้มาตรัสแล้ว ทรงประชุม
ชาดกว่า “ดาบสอินทสมานโคตตตะใน
ครั้งนั้น กลับชาติมาเป็นภิกษุผู้ว่ายาก
ในบัดนี้ ส่วนศาสดาของหมู่ฤาษี กลับ
ชาติมาเป็นเราผู้ตถาคตแล”.

พรรณนาอินทสมานโคตตชาดก ที่ ๑ จบ.

คุณนพพร ตันติบุตร
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒. สุนทรवादก (๑๖๒)

๒๓. “น สุนทรสุมา ปรมตฺถิ ปาปิโย
โย สุนทโว กาปุริเสน โหติ
สนฺตปิโต สปิณา ปายาเสน
กิจฺจํ กตํ ปณฺณกฺกฺกํ อทฺทฺมฺหิ.

๒๔. น สุนทรสุมา ปรมตฺถิ เสยฺโย
โย สุนทโว สปฺปุริเสน โหติ
สีหสฺส พุคฺคสมฺส จ ทิปิโน จ
สามา มุขํ เลหติ สุนทเวนา”ติ.

สุนทรवादกํ ทฺติยํ.

๒. สันถवादก (๑๖๒)

๒๓. “ความช้อย่างอื่น ที่จะช่วยยิ่งไป
กว่าความสนิทสนมกับคนชั่วไม่มี
ไฟนี้ เราบ่าเรอแล้ว ด้วยเนยใส
และข้าวปายาส กลับเผาบรรณ-
ศาลา ที่เราสร้างมาด้วยความ
เหน้อยยากเสียนี่.

๒๔. ความดีอย่างอื่น ที่จะประเสริฐกว่า
ความสนิทสนมกับสัตบุรุษ ไม่มี
เลย นางเนื้อชื่อสามะ เลียนหน้า
ราชสีห์ เสือโคร่ง และเสือเหลือง
ด้วยความรัก”.

สันถवादกที่ ๒.

แม่ชีระเบียบ รอดรงนก

สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒. สนถวชาตกถา (๑๖๒)

น สนถวสุมา ปรมตฺถิ ปาปิโยติ
อิทํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต อคฺคิซุหนํ
อารพฺภ กเถสิ.

วตุฏฺ เหมจฺจา นงฺคฺกุฏฐชาตเก^๑
กถิตสทิสเมว.

ภิกฺขุ เต อคฺคิ ฺซุหนฺเต ทิสฺวา
“ภนฺเต ชฺชฺฐิสฺสา นานปฺปการํ มิจฺฉาตปํ
กโรนฺติ อตฺถิ นุ โข เอตฺถ วุฑฺฒิ”ติ
ภควนฺตํ ปุจฺฉิสฺสุ.

“น ภิกฺขเว เอตฺถ กาจิ วุฑฺฒิ นาม
อตฺถิ โปราณกปณฺธิตาปิ ‘อคฺคิซุหน
วุฑฺฒิ อตฺถิ’ติ สญฺญา ย จิรํ อคฺคิ
ซุหิตฺวา ตสฺมี กมฺเม อวุฑฺฒิเมว
ทิสฺวา อคฺคิ อุกฺเกน นิพฺพาเปตฺวา
สาขาทีหิ โปเถตฺวา ปุณฺ นิวตฺติตฺวาปิ
ตํ น โอลเกสฺสนุ”ติ วตฺวา อตีตํ
อาหริ.

๒. พรรณนาสันถวชาดก (๑๖๒)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภการ
บูชาไฟ ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า น
สนถวสุมา ปรมตฺถิ ปาปิโย เป็นต้น.

เนื้อเรื่อง เหมือนกับที่ท่านกล่าวไว้
ในนังคฺกุฏฐชาดกข้างต้นนั้นแล.

ภิกษุทั้งหลาย เห็นชฎิลเหล่านั้นบูชาไฟ
อยู่ จึงทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ พวกชฎิลพากันบำเพ็ญ
ตบะผิด มีประการต่าง ๆ ความเจริญ
ในการประพฤตินั้น มีหรือหนอ”.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย
ชื่อว่าความเจริญอย่างใดอย่างหนึ่งในการ
บูชาไฟนี้ มิได้มีเลย แม้บัณฑิตแต่ก่อน
ก็มีความสำคัญว่า ‘ความเจริญมิได้ใน
เพราะการบูชาไฟ’ จึงบูชาไฟสิ้นกาลนาน
เห็นแต่ความไม่เจริญในกรรมนั้นเท่านั้น
จึงเอาน้ำดับไฟเสีย ใช้กิ่งไม้เป็นต้นฟาด
แล้วไม่เหลียวกลับมาแลดูอีกเลย” ดังนี้แล้ว
ทรงนำอดีตนิทานมาตรัสเล่าว่า.

^๑ พุ. ชา. ๒๓/๔๖ ตทฎกถา ๒/๓๘๘.

แม่ชีระเบียบ รอดรงนก

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดีตเต พาราณสีย์ พุรหมทตเต
 รชช การนเต โพธิสโตโต พุราหมณกุล
 นิพพตติ. มาตาปิตโร ตสส ชาตคคิ
 คเหตุวา ตัง โสฬสวสสุทเทสิกัง อหังสุ
 “กั ตาต ชาตคคิ คเหตุวา อรณเณ
 อคคิ ปริจริสสสิ อุกาหุ ตโย เวเท
 อุกคณหิตวา กุญมพ สนุจเปตวา
 มรราวาส วสิสสสิ”ติ.

โส “น เม มรราวาเสน อตโต
 อรณเณ อคคิ ปริจริตวา พุรหมโลก-
 ปรายโน ภวิสสามิ”ติ ชาตคคิ คเหตุวา
 มาตาปิตโร วนหิตวา อรณเณ
 ปริสิตวา ปณณสาถาย วาสัง
 กปะเปตวา อคคิ ปริจริ.

โส เอกทิวสัง นิมนตทญจาเน คนุตวา
 สปิณา ปายาสัง ลมิตวา “อิมัง
 ปายาสัง มหาพุรหมุโน ทสสามิ”ติ ตัง
 ปายาสัง อหริตวา อคคิ ชาเลตวา
 อคคิ ปุชยิตวา “อคคิ ตาว ภควนตัง

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชสมบัติ ณ เมืองพาราณสี
 พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลพราหมณ์.
 มารดาบิดา ถือไฟกำเนิด^๑ ของท่านไว้
 แล้วกล่าวกะเธอ ซึ่งมีอายุ ๑๖ ปีว่า
 “ลูกเอ๋ย เจ้าจะรับเอาไฟวันเกิดไปบูชาไฟ
 ในป่า หรือเจ้าจะเรียนไตรเพทปกครอง
 สมบัติ อยู่ครองเรือน (อยู่เป็นมรราวาส).

เธอ (พระโพธิสัตว์) กล่าวว่า “ฉันไม่
 ต้องการครองเรือน ฉันจะบูชาไฟในป่า
 แล้วไปเกิดในพรหมโลก” ดังนี้ แล้ว
 ถือเอาไฟกำเนิด ไข้วลามารดาบิดาแล้ว
 เข้าป่า อาศัยอยู่ ณ บรรณศาลา
 บูชาไฟ.

วันหนึ่ง ท่านได้ไปในที่เชิง^๒ ได้
 ข้าวปายาสกับเนยใสมาแล้วคิดว่า “เรา
 จักถวายข้าวปายาสนี้ แก่ท่านท้าว
 มหาพรหม” ดังนี้แล้วนำข้าวปายาสนั้น
 มา ก่อไฟให้ลูกโซนบูชาพระเพลิง คิดว่า

^๑ คงเป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งของพราหมณ์ที่เมื่อบุตร
 เกิด ก็จุดไฟไว้.

^๒ คือที่ซึ่งเขาเชิญพวกนักบวชไปเพื่อพิธีอย่างใดอย่าง-
 หนึ่ง.

คุณจำรูญ เพ็ชรเอี่ยม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สบปิยุตต์ ปายาส์ ปายะมี”ติ ปายาส์
อคฺคิมฺหิ ปกฺขิปี.

พหุสิเนเห ปายาเส อคฺคิมฺหิ ปกฺขิตฺต-
มตฺเตเยว อคฺคิ ชลิตฺวา อจฺจุคฺคตาหิ
อจฺจึหิ ปณฺณสาฬฺ ฌาเปสิ. พุราหฺมโณ
ภิตตสิโต ปลายิตฺวา พหิ จตฺวา
“กาปุริเสหิ นาม สนฺถโว น
กาทพฺโพ อิทานิ เม อิมินา อคฺคินา
กิจฺเชน กตา ปณฺณสาลา ฌาปีตา”ติ
วตฺวา ปจฺมํ คาถมาห

๒๓. “น สนฺถวสุมา ปรมตฺติ ปาปิโย
โย สนฺถโว กาปุริเสน โหติ
สนฺตปฺปิโต สบฺปิณา ปายาเสน
กิจฺฉา กตํ ปณฺณกฺฎฺฐิ อททฺฐมฺหิ”ติ.

ตตฺถ น สนฺถวสุมาติ ตณฺหา-
สนฺถวาปี จ มิตฺตสนฺถวาปี จาติ
ทฺวิธาปี เอตฺสุมา สนฺถวา ปรี อุตฺตริ
อณฺณํ ปาปตรํ นตฺติ ลามกตรํ นาม

“เราจะให้พระอัครนี้ผู้เป็นเจ้า ดื่มน้ำ
ปายาสผสมเนยใสก่อน” ดังนี้แล้ว โยน
ข้าวปายาสเข้าไปในไฟ.

เมื่อข้าวปายาสมีน้ำมันมาก พอถูกใส่ลง
ไปในไฟเท่านั้น ก็ลุกโชติช่วง เปลวไฟ
แลบขึ้นมาเผาบรรณศาลา (เป็นถ้ำถ้ำ
ไป). พราหมณ์ตกใจกลัว หนีออกไปยืน
อยู่ข้างนอก พลังกล่าวว่า “ขึ้นชื่อว่า
คนชั่ว ไม่ควรทำความสนิทสนม ด้วย
บรรณศาลาของเราสร้างมาด้วยความ
ลำบาก บัดนี้ ถูกไฟนี้เผาเสียแล้ว” ดังนี้
แล้ว กล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๒๓. “ความช่วยเหลืออื่น ที่จะช่วยยิ่งไป
กว่าความสนิทสนมกับคนชั่ว เป็น
ไม่มี ไฟนี้ เราบ้ำเรอแล้วด้วย
เนยใสและข้าวปายาส ได้เผา
บรรณศาลา ที่เราสร้างมาด้วย
ความเหน็ดเหนื่อยเสียนี้”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า น
สนฺถวสุมา ดังนี้ เป็นต้น ความว่า
ความช่วยเหลืออื่นจะเลวยิ่งกว่า ความ
สนิทสนม ๒ ชนิดนี้ คือความสนิทสนม

คุณเป็น โพร้ทอง

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นตฤติ อตฺโถ.

ด้วยตัณหา และความสนิทสนมใน
ฐานะมิตร ย่อมไม่มี คือว่า สิ่งซึ่งถือว่า
ลามกกว่านี้ ย่อมไม่มี.

โย สนฺถโว กาปุริเสนาติ โย
ปาปเกน กาปุริเสน สทฺธิ ทฺวิโรปิ
สนฺถโว, ตโต ปาปตรํ อณฺเฑ นตฺถิ.
กสฺมา ? สนฺตปฺปิโต ๗เป๗ อททฺมหิติ
ยสฺมา สปฺปิณา จ ปายาเสน จ
สนฺตปฺปิโตปิ อยํ อคฺคิ มยา กิจฺเชน
กตํ ปณฺณสาลํ ฌาเปสฺสิติ อตฺโถ.

คำว่า ความสนิทสนมใดกับคนชั่ว
ความว่า ความสนิทสนมกับคนชั่วช้า-
ลามกทั้ง ๒ อย่างอันใด ความชั่วอย่างอื่น
ซึ่งลามกกว่า ความสนิทสนมทั้ง ๒ อย่าง
นั้น ไม่มีเลย. ถามว่า เพราะอะไร ?
ตอบว่า เพราะว่า ไฟนี้อันเราบำเรอแล้ว
ด้วยเนยใส และข้าวปายาส ยังเผาบรรณ
ศาลา ที่เราสร้างมา ด้วยความเหน้อยยาก
เสียนี้ อธิบายว่า เพราะเหตุที่ไฟนี้
แม้เราจะบำเรอด้วยเนยใส และข้าวปายาส
ก็ยังเผาบรรณศาลา ที่เราสร้างมาด้วย
ความเหน้อยยาก.

โส เอวํ วตฺวา “น เม
มิตฺตทฺพฺภินา อตฺโถ”ติ ตํ อคฺคิ
อฺทเกน นิพฺพาเปตฺวา สาขาหิ
โปเถตฺวา อนฺโตหิมวฺนตํ ปวิสิตฺวา
เอกํ สามํ นาม มิคิ สีหสฺส จ
พฺยคฺขมสฺส จ ทีปิโน จ มุขํ เลหนฺติ
ทิสฺวา “สปฺปุริเสหิ สทฺธิ สนฺถวา
ปรํ เสยฺโย นาม นตฺถิ”ติ จินฺเตตฺวา

พระโพธิสัตว์ ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว
จึงกล่าวว่า “เราไม่มีความต้องการคน
ประทุษร้ายมิตร” ดังนี้แล้ว (ตัก) น้ำดับไฟ
นั้น ใช้กิ่งไม้ฟาดแล้ว เข้าไปสู่กลางป่า
หิมพานต์ พบแม่เนื้อตัวหนึ่งชื่อสามะ
กำลังเลียหน้าราชสีห์ เสือโคร่ง และ
เสือเหลือง ได้ความคิดว่า “ชื่อว่าความดี
อื่น จะประเสริฐกว่าความสนิทสนมกับ

คุณพนิดา เพ็ชรเอี่ยม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทุดิยํ คากมาห

สัตบุรุษไม่มีเลย” ดังนี้แล้ว กล่าวคาถา
ที่ ๒ ว่า

๒๔. “น สนฺถวสุมา ปรมตฺถิ เสโยโย
โย สนฺถโว สปุปริเสน โหติ
สีหสุส พุยกฺขมสุส จ ทีปโน จ
สามา มุขํ เลหติ สนฺถเวนา”ติ.

๒๔. “ความดีอย่างอื่น ที่จะประเสริฐกว่า
ความสนิทสนมกับสัตบุรุษ ไม่มี
เลย นางเนื้อชื่อสามะ เลียหน้า
ราชสีห์ เสือโคร่งและเสือเหลือง
ด้วยความรัก”.

ตตฺถ สามา มุขํ เลหติ
สนฺถเวนาติ สามา นาม มิตฺติ อิมสํ
ติณฺณํ ชนํ สนฺถเวเน สีเนเหเน
มุขํ เลหตีติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า นางเนื้อ
ชื่อสามะ เลียหน้าด้วยความรัก ความว่า
นางเนื้อชื่อสามะ เลียหน้าสัตว์ทั้ง ๓
จำพวกเหล่านี้ ด้วยความรัก คือด้วย
ความเสน่หา.

เอวญฺจ ปน วตฺวา โปธิสตุโต
อนฺโตหิมวณฺตํ ปวิสิตฺวา อีสิปพฺพชฺชํ
ปพฺพชิตฺวา อภิณฺญา จ สฺมาปตฺติโย
จ นิพฺพตฺเตตฺวา ชีวิตปริโยसानเ
พฺรหฺมโลกุปกฺโค อโหสิ.

ก็แล พระโพธิสัตว์ ครั้นกล่าว
อย่างนี้แล้ว ก็เข้าไปยังกลางป่าหิมพานต์
บวชเป็นฤๅษี(บำเพ็ญภาวนา) ให้ภิกษุญา
และสมาบัติเกิดแล้ว ในอวสานแห่งชีวิต
ได้เข้าถึงพรหมโลก.^๑

สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อahrtิวา
ชาตกํ สโมธาเนสิ “อหนฺเตน สมเยน
ตาปโส อโหสิ”ติ.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาตรัสแล้ว จึงทรงประชุมชาดก
ว่า “ในสมัยนั้น เราเป็นพระดาบส” ดังนี้.

สนฺถวชาตกาวณฺณนา ทุดิยา.

พรรณนาสนฺถวชาดก ที่ ๒ จบ.

^๑ หมายถึง ตายไปเกิดในพรหมโลก.

๓. สุสීමชาตก (๑๖๓)

๒๕. “กาพา มिका เสตทนุตา ตวีเม
ปโรสตัด์ เหมชาลาภินุณา
เต เต ททามิตี สุสීම พुरुสิ
อนุสุสรุ เปตติปีตามหานัน.

๒๖. กาพา มिका เสตทนุตา มมีเม
ปโรสตัด์ เหมชาลาภินุณา
เต เต ททามิตี วทามิ มาณว
อนุสุสรุ เปตติปีตามหานนุ”ติ.

สุสීමชาตกั ตติยั.

๓. สุสීමชาตก (๑๖๓)

๒๕. “ข้างดำมิงาขาวของพระองค์เหล่านี้
ไม่น้อยกว่า ๑๐๐ เชือก ล้วนคลุม
ด้วยตาข่ายทอง ข้าแต่พระเจ้า
สุสීමะ พระองค์เมื่อนี้ถึงอาจิณวัตร
ของบิดา และปู่ ไยพระองค์จึง
ตรัสว่าเราจะให้ข้างเหล่านี้ นั้น (แก่
พราหมณ์อื่น) เล่า.

๒๖. ข้างดำมิงาขาวของเราเหล่านี้ มี
๑๐๐ เชือก ล้วนคลุมด้วยตาข่ายทอง
ดูกรรมาณพ เราเมื่อนี้ถึงอาจิณ-
วัตรของพระราชบิดา และพระ-
อัยกา เราพูดว่า เราจะให้ข้าง
เหล่านี้ นั้น” (แก่พราหมณ์อื่น) ดังนี้
(เป็นความจริง).

สุสීමชาตก ที่ ๓.

คุณมนตรี สิตตานนท์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓. สุตีสัมชาตกถา (๑๖๓)

กาพา มิกา เสตทนุตตา ตวีเมติ
อิทํ สตุถา เขตวเน วิหรนโต
ฉนุทกทานํ อารพุก กเถสิ.

สาวตติยณฺหิ กทาจิ เอกเมว กุลํ
พุทฺธปฺปมุขสุส ภิกฺขุสงฺฆสุส ทานํ
เทติ, กทาจิ อณฺณตติยยานํ เทติ,
กทาจิ คณพฺนุเชเนว พหุกา เอกโต
หุตฺวา เทนฺติ, กทาจิ วิธิสฺมาเคน,
กทาจิ สกฺลนคฺรวาสินอ ฉนุทกํ
สํหริตฺวา ทานํ เทนฺติ.

อิมสฺมี ปน กาลे สกฺลนคฺรวาสินอ
ฉนุทกํ สํหริตฺวา สพุพฺปริกฺขารทานํ
สชฺเชตฺวา เทว โภจฺจาสา หุตฺวา
เอกจฺเจ “อิมํ สพุพฺปริกฺขารทานํ
อณฺณตติยยานํ ทสฺสามา”ติ อหํสุ,
เอกจฺเจ “พุทฺธปฺปมุขสุส ภิกฺขุ-
สงฺฆสุสา”ติ.

๓. พรรณนาสุตีสัมชาดก (๑๖๓)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภทาน
ของผู้มีความพอใจร่วมกันถวาย ตรัส
พระธรรมเทศนาว่า **ช่างสีด้า มีงาขาว**
ของพระองค์เหล่านี้ ดังนี้ เป็นต้น.

ความพิสดารว่า ในเมืองสาวัตถี
มีตระกูล ๆ หนึ่ง บางครั้งถวายทาน
แก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข
บางครั้งก็ถวาย แก่พวกอัญญเดียรถีย์
บางครั้ง คนหลายคนรวมกันเป็นคณะ
ถวายทาน บางครั้งคนที่อยู่ถนนเดียวกัน
(ร่วมใจกัน) ถวายทาน บางครั้งชาวเมือง
ทั้งหมด ร่วมใจกันถวายทาน.

แต่ในกาลครั้งนี้ ชาวเมืองทั้งสิ้นร่วมใจ
กันเตรียมทานคือบริวารทุกอย่างแล้ว
เกิดแตกแยกกันเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่ง
กล่าวว่า “พวกเราจะถวายบริวารทั้งหมด
นี้แก่พวกอัญญเดียรถีย์” อีกฝ่ายหนึ่งกล่าว
ว่า “เราจะถวายแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระ-
พุทธเจ้าเป็นประมุข”.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดา
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอวี่ ปุณปุณั กถาย วตตมานาย
 อณฺณตติตฺถียสาวเกหิ “อณฺณตติตฺถียา-
 นณฺณเววา”ติ พุทฺธสาวเกหิ
 “พุทฺธปุปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺเสวา”ติ จ
 วุตฺเต “สมฺพหุฬั กสิสฺสามา”ติ
 สมฺพหุลาเย กถาย “พุทฺธปุปฺมุขสฺส
 ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทสฺสามา”ติ วทนฺตยาเยว
 พหุ ชาตา, เตสณฺณเววา กถา
 ปติฏฺฐาสิ.

อณฺณตติตฺถียสาวกา พุทฺธานั ทาทพฺพ-
 ทานสฺส อนฺตรายั กาคู นาสกฺขีสุ.
 นาครา พุทฺธปุปฺมุขั ภิกฺขุสงฺฆั
 นิมนฺเตตฺวา สตฺตาทั มหาทานั
 ปวตฺเตตฺวา สตฺตเม ทิวเส สพฺพ-
 ปรีกฺษาเร อทฺสุ.

สตฺถา อนฺุโมทนั กตฺวา มหาชนั
 มคฺคผลเหหิ ปโปเชตฺวา เชตวนวิหารเมว
 คนฺตฺวา ภิกฺขุสงฺฆเณ วตฺเต ทสฺสิเต
 คนฺธกฺฎิปฺมุขเ จตฺวา สุกโตวาทั
 ทตฺวา คนฺธกฺฎี ปาวิสิ.

เมื่อมีการกล่าวขัดแย้งกัน ดำเนินไป
 อย่างนี้ พวกสาวกของอัญญเดียรถีย์ ก็พูด
 ว่า “(เราจะถวาย) แก่อัญญเดียรถีย์เท่านั้น”
 พวกสาวกของพระพุทธเจ้า ก็พูดว่า
 “(เราจะถวาย) แก่พระภิกษุสงฆ์ มี
 พระพุทธเจ้าเป็นประมุขเท่านั้น” เมื่อมี
 เสียงพูดกันมากกว่า “พวกเราจะทำตาม
 เสียงข้างมาก” ดังนี้ คนที่พูดว่า “จะ
 ถวายแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็น
 ประมุข” มีมากกว่า จึงตกลงตามถ้อยคำ
 ของคนเหล่านั้น.

สาวกพวกอัญญเดียรถีย์ จึงไม่อาจทำ
 อันตรายแก่ทานที่เขาถวาย แก่พระ-
 พุทธเจ้าได้. ชาวเมืองจึงนิมนต์ภิกษุสงฆ์
 มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ถวายทานตลอด
 ๗ วัน ในวันที่ ๗ ได้ถวายเครื่องบริวาร
 ทั้งหมด.

พระศาสดา ทรงทำอนุโมทนาให้มหาชน
 ตรัสรู้มรรคผล แล้วเสด็จกลับพระเชตวัน
 มหาวิหาร เมื่อพวกภิกษุสงฆ์ต่างแสดง
 วัตรแล้ว จึงประทับยืนที่หน้ามุข พระ
 คันธกฏีประทานสุคโตวาท แล้วเสด็จ
 เข้าสู่พระคันธกฏี.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สายณฺหสมเย ภิกฺขุ ฐมฺมสภายํ
 สนฺนิปตฺติวา กถํ สมฺภูจาเปสุํ
 “อาวุโส อณฺณตฺติตฺถียสวากา พุทฺธานํ
 ทาทพฺพทานสฺส อนฺตรายกรณฺตถาย
 วายมนฺตปิ อนฺตรายํ กาทํ นาสกฺขีสุ,
 ตํ สพฺพปริกฺขารทานํ พุทฺธานณฺเวว
 ปาทมฺุเล อากตํ, อโห พุทฺธพฺลนฺนาม
 มหนฺตนุ”ติ.

สตุถา อากนฺตฺวา “กาย นฺตฺถ
 ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา”ติ
 ปุจฺฉิตฺวา “อิมาย นามา”ติ วุตฺเต “น
 ภิกฺขเว เอเต อณฺณตฺติตฺถียสวากา
 อิทาเนว มยฺหํ ทาทพฺพทานสฺส
 อนฺตรายกรณฺตถาย วายมนฺติ ปุพฺเพปิ
 วายมีสุ, โส ปน ปริกฺขารโ
 สพฺพกาลมฺปิ มเมว ปาทมฺุเล
 อากจฺฉตี”ติ วตฺวา อตีตํ อหริ.

ในตอนเย็น พวกภิกษุได้ประชุม
 สนทนากันในธรรมสภาว่า “ท่านผู้มี
 อายุ พวกสาวกของอัญญเดียรถีย์ แม้จะ
 พยายาม เพื่อจะทำอันตรายแก่ท่านที่
 ถวายแก่พระพุทธเจ้า และพระสาวก
 (ก็ตาม) ก็ไม่สามารถทำอันตรายได้
 การถวายเครื่องบริขารทั้งหมดนั้น มาสู่
 เบื้องบาทของพระพุทธเจ้าแล้วเทียว โอ
 หน่าอัศจรรย์ ชื่นชื่อว่ากำลังของพระ-
 พุทธเจ้ามากมายนัก”.

พระศาสดา เสด็จมาตรัสถามว่า “ภิกษุ
 ทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งประชุม
 สนทนากันด้วยเรื่องอะไร” เมื่อพวก
 ภิกษุกราบทูลว่า “ด้วยเรื่องชื่อนี้
 พระเจ้าข้า”. ดังนี้แล้ว จึงตรัสว่า “ภิกษุ
 ทั้งหลาย พวกสาวกของอัญญเดียรถีย์เหล่านี้
 พยายามทำอันตราย แก่ท่านที่เขถวาย
 แก่เรา ในกาลบัดนี้เท่านั้นหามิได้ แม้
 ในกาลก่อนก็พยายามแล้วเหมือนกัน แต่
 เครื่องบริขารนั้น (กลับ) มาสู่แทบเท้า
 ของเราเท่านั้น ทุกครั้งไป” ดังนี้แล้ว
 จึงทรงนำอดีตนิทานมาตรัสว่า.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดีต พาราณสีย์ สุลิม นาม
ราชา อโหสิ. ตทา โพธิสตโต ตสฺส
ปุโรหิตสฺส พุราหมณียา กุञฺฉิสฺมี
ปฏิสนธิ คณฺหิ. ตสฺส โสฬสวสฺสิกา-
กาเล ปิตา กาลมกาสิ. โส ปน
ธรรมานกาเล รณฺเวย หตฺถิมงฺคลกการโก
อโหสิ.

หตฺถินํ มงฺคลกการณฺจฺจฺจฺจ อากต-
อุปการณภณฺฑญจ หตฺถาลงฺการญจ
สพฺพํ โสเยว อลตฺถ. เอวมสฺส
เอเกกสฺมี มงฺคเล โภฏิมตฺตํ ฐนํ
อุปฺปชฺชติ.

อถ ตสฺมี กาลกเต หตฺถิมงฺคลจฺจโน
สมฺปาปฺปณิ. เสสพุราหมณา ราชานํ
อุปสงฺกมิตฺวา “มหาราช หตฺถิมงฺคลจฺจโน
สมฺปตฺโต มงฺคลํ กาคฺตุํ วฏฺฏติ,
ปุโรหิตพุราหมณสฺส ปน ปตฺโต
อติทหโร เนว ตโย เวเท ชานาติ,

ในอดีตกาล ในเมืองพาราณสี มี
พระราชาทรงพระนามว่าสุลิมะ. ใน
กาลนั้น พระโพธิสัตว์ทรงถือปฏิสนธิใน
ครรภ์ของนางพราหมณี (ผู้เป็นภริยา)
ของปุโรหิตของท้าวเธอ. ในขณะที่
พระโพธิสัตว์มีอายุได้ ๑๖ ปี บิดาก็ถึง
อนิจกรรม. ก็ในขณะที่มีชีวิตอยู่ ท่าน
ปุโรหิตนั้นได้เป็นคนตักแต่งข้างมงคลของ
พระราช.

ท่านปุโรหิต (คนเดียว) เท่านั้น ได้เครื่อง
อุปกรณ์และเครื่องตักแต่งข้างทั้งหมดที่
เขานำมาในที่ทำมงคลแก่ข้าง. ในการ
ทำมงคลครั้งหนึ่ง ๆ ทรัพย์สินประมาณ
หนึ่งโกฏิได้เกิดขึ้นแก่ท่านปุโรหิต ด้วย
ประการฉะนี้.

ครั้งกาลต่อมา เมื่อท่านปุโรหิตนั้น ถึง
แก่กรรมแล้ว มหรสพเกี่ยวกับมงคลข้าง
(ได้เวียนมา)บรรจบอีกครั้งหนึ่ง. พวก
พราหมณ์ที่เหลือ^๑ ต่างพากันเข้าไปเฝ้า
พระราช แล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่
มหาราช (บัดนี้) ถึงวาระแห่งมหรสพ

^๑ หมายถึงพราหมณ์อื่น ๆ นอกจากพราหมณ์คนนั้น.

น หตฺถิสฺสุตฺตํ, มยฺหิ หตฺถิมงฺคลํ
กริสฺสามา”ติ อาหํสุ. ราชานํ “สาธฺว”ติ
สมฺปฏฺฐิจฺฉิ.

พฺรหฺมา ปุโรหิตปฺตฺตสฺส หตฺถิมงฺคลํ
กาตํ อทฺตวา “หตฺถิมงฺคลํ กตฺวา
มยฺหิ ฐนํ กณฺหิสฺสามา”ติ หมฺมจฺตฺตฺตฺตฺต
วิจฺรณฺติ.

อถ “จตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ภวิสฺสตี”ติ โปธิสฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปวตฺตี สุตฺวา “หตฺถิมงฺคลกรณํ นาม
ยาว สตฺตมา กุลปฺริวณฺณา อมฺหากํ
วโส, วโส จ โน โอสกฺกิสฺสตี, ฐนา
จ ปฺริหายิสฺสามา”ติ อนุโสจมานา
ปโรทฺติ.

โปธิสฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
โรทฺตี”ติ วตฺวา ตํ การณํ สุตฺวา
มา โสจฺฉิ, นนฺ อมฺม อหํ มงฺคลํ
กริสฺสามีติ อาห. ตาต ตวํ เหนว
ตโย เวเท ชานาสฺสิ, น หตฺถิสฺสุตฺตํ,

เกี่ยวกับมงคลข้างแล้ว เราควรทำมงคล
แต่ว่าบุตรของพราหมณ์ปุโรหิตยังเด็กนัก
ทั้งยังไม่รู้ไตรเวท และหัตถิสสูตร (สูตร
กลุ่มข้าง) พวกข้าพระองค์ จะทำ
หัตถิมงคลเสียเองพระเจ้าค่ะ” พระราชา
ทรงรับสั่งอนุมัติว่า “ดีละ” ดังนี้.

พวกพราหมณ์ ไม่ยอมให้บุตรท่านปุโรหิต
ทำหัตถิมงคลด้วยมีความคิดว่า “พวกเรา
ทำหัตถิมงคลแล้ว จักถือเอาทรัพย์” ดังนี้
เที่ยวยินดีร่าเริงไป.

ครั้งนั้น มารดาของพระโพธิสัตว์ได้ฟัง
เรื่องนั้นมาว่า “จะมีการทำหัตถิมงคล
ในวันที่ ๔” ดังนี้แล้ว จึงร้องไห้เศร้าโศก
ว่า “ขึ้นชื่อว่าการทำหัตถิมงคล เป็น
ของพวกเราสืบเนื่องกันมาถึง ๗ ชั่วตระกูล
วงศ์ของพวกเราจะเสื่อมเสียแล้ว ทั้ง
พวกเราจะเสื่อมจากทรัพย์ด้วย”.

พระโพธิสัตว์ กล่าวว่่า “แม่จ๋า
แม่ร้องไห้ทำไม” ได้ฟังเหตุนั้นแล้ว
กล่าวว่า แม่จ๋า แม่อย่าโศกเศร้าไปเลย
ลูกจะ(ได้)ทำการมงคล (เอง) มีใช่หรือ ?
มารดา กล่าวว่า ลูกเอ๋ย เจ้าไม่รู้ไตรเพท

กถิ มงฺคัลลํ กสิสฺสสึตฺติ. อมฺม กทา
 ปน หตฺถิมงฺคัลลํ กสิสฺสนฺตึตฺติ. อิตฺโต
 จตฺตฺเถ ทิวเส ตาตาติ. อมฺม ตโย
 เวเท ปคฺคฺเณ กตฺวา หตฺถิสฺสฺตฺตํ
 ชานนฺกอาจริโย กหิ วสฺตึตฺติ. ตาต
 เอวรฺุโป ทิสปาปาโมกฺโข อาจริโย
 อิตฺโต วิสฺตึโยชนสฺตมตฺตฺเถ กนฺธารรณฺเจ
 ตกฺกสิลา ยํ วสฺตึตฺติ.

“อมฺม อมฺหากิ วสํ น นาสฺสสฺสามิ,
 อหิ เสฺว เอกทิวเสเนว ตกฺกสิลลํ
 กนฺธวา เอกเรตฺเตเนว ตโย เวเท จ
 หตฺถิสฺสฺตฺตมฺเจ อุกฺคณฺหิตฺวา ปุนทิวเส
 อาคนฺธวา จตฺตฺเถ ทิวเส หตฺถิมงฺคัลลํ
 กสิสฺสสามิ, มา โรทึ”ติ มาตฺรํ
 สมสฺสาเสสิ.

โพธิสฺสฺตฺโต ปุนทิวเส ปาโตว ภูณฺชิตฺวา
 เอกโกว นิกฺขมิตฺวา เอกทิวเสเนว
 ตกฺกสิลลํ กนฺธวา อาจริยํ วนฺทิตฺวา
 เอกมฺนฺตํ นิสึทึ.

ไม่รู้หัตถิสสูตร เจ้าจะกระทำหัตถิมงคลได้
 อย่างไรเล่า. ท่านถามมารดาว่า แม่จำ
 ก็หัตถิมงคลเขาทำกันเมื่อไร. มารดา
 ตอบว่า ในวันที่ ๔ จากวันนี้แหละลูก.
 ท่านถามว่า แม่จำ อาจารย์ผู้ชำนาญ
 ไตรเพท (และ) รู้หัตถิสสูตรอยู่ที่ไหน.
 มารดาตอบว่า ลูกเอ๋ย ก็อาจารย์ทิสปา-
 ปาโมกข์ (ผู้มีความเชี่ยวชาญ) เห็นปานนี้
 อยู่ที่เมืองตักสิลา ในคันธารรัฐ ไกลจาก
 นี้ ๑๒๐ โยชน์.

พระโพธิสัตว์ ปลอบมารดาว่า “แม่จำ
 ลูกจะไม่ให้วงศ์ของเราเสื่อมสูญ วันพรุ่งนี้
 ลูกจะเดินทางไปยังเมืองตักสิลา เพียง
 วันเดียวเท่านั้น แล้วจักเรียนไตรเพท และ
 สูตรกล่อมช้างโดย (ใช้เวลา) เพียง ๑ ค่ำ
 แล้วจะกลับมาในวันรุ่งขึ้น ในวันที่ ๔ จัก
 ทำหัตถิมงคล แม่อย่าร้องไห้ไปเลย”.

วันรุ่งขึ้น พระโพธิสัตว์รับประทาน
 อาหารแต่เช้าตรู่ ออกไปยังเมืองตักสิลา
 แต่ผู้เดียวโดย (ใช้เวลา) เพียงวันเดียว
 เท่านั้น ให้อาจารย์แล้วนั่ง ณ ที่ควร
 ข้างหนึ่ง.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อถ นั อจริโย “กุโต อากโตสิ
 ตาตา”ติ ปุจฺฉิ. พาราณสีโต
 อจริยาติ. เกณฑุณนาติ. ตุมหากัง
 สนฺตึเก ตโย เวเท จ หตฺถิสฺสุตฺตญจ
 อุกฺคณฺหนตฺถายาติ. “สาธฺมึ ตาต
 อุกฺคณฺหา”ติ.

โพธิสฺสโต “อจริย มยฺหัง กมฺมํ
 อจฺจายิกนฺ”ติ สพฺพํ ปวตฺตตี อารโจะตฺวา
 “อหัง เอกทิวเสเนว วิสโยชนสฺตํ
 อากโต, อชฺเชเวกรตฺตตี มยฺหเมว โอกาสํ
 กโรถ, อิตฺโต ตตฺติยทิวเส หตฺถิมงฺคลํ
 ภวิสฺสตี อหัง เอกเนว อุกฺกเทศมคฺเคน
 สพฺพํ อุกฺคณฺหิสฺสามิ”ติ วตฺวา
 อจริยํ โอกาสํ กาเรตฺวา อจริยสฺส
 ภูตฺตกาเล สยํ ภูตฺตชิตฺวา อจริยสฺส
 ปาเท ฐวิสฺสวา สหสฺสตฺถวิกัง ปุโรโต
 จเปตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสินฺโน
 ปริยตฺตตี ปฏฺจเปตฺวา, อรุณ
 อุกฺคจฺจนฺเต ตโย เวเท จ
 หตฺถิสฺสุตฺตญจ นิฏฺจเปตฺวา “อญฺโฆปิ
 อตฺถิ อจริยา”ติ ปุจฺฉิตฺวา “นตฺถิ

ที่นั่น อาจารย์ถามพระโพธิสัตว์ว่า
 “พ่อ มาแต่ไหน”. พระโพธิสัตว์เรียนว่า
 ท่านอาจารย์ครับ กระผมเดินทางมาจาก
 เมืองพาราณสี. อาจารย์ถามอีกว่า มา
 เพราะประสงค์อะไร. ท่านตอบว่า กระผม
 มาเพื่อต้องการเรียนไตรเพทและหัตถิสสูตร
 ในสำนักของท่านขอรับ. อาจารย์ตอบว่า
 “ดีซิพ่อคุณ เธอจงเรียนเถอะ” ดังนี้.

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า “ท่านอาจารย์ขอรับ
 กระผมมีงานรีบด่วน” ดังนี้แล้ว เล่า
 เรื่องราวทั้งหมด แล้วเรียนว่า “กระผม
 เดินทางมาสักระยะทางถึง ๑๒๐ โยชน์
 เพียงวันเดียวเท่านั้น ขอท่านได้โปรด
 เปิดโอกาสให้กระผมในคืนนี้สักคืนหนึ่งเถิด
 งานหัตถิมงคล จะมีในวันที่ ๓ ถัดจาก
 วันนี้ไป กระผมจะเรียนให้จบ โดยการ
 บอกเพียงครั้งเดียวเท่านั้น” ให้อาจารย์
 เปิดโอกาสให้แล้ว ในเวลาที่อาจารย์
 รับประทานเสร็จ ตนเองก็รับประทาน
 ล้างเท้าให้อาจารย์ แล้ววางถุงที่บรรจุ
 ทรัพย์ ๑,๐๐๐ ไม้เบื้องหน้า ไหว้ท่าน
 อาจารย์ นั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง แล้ว
 เริ่มเรียน เมื่ออรุณขึ้น พระโพธิสัตว์

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ดาต สพพ์ นิภูจิตน”ติ วุตเต
 “อาจริย อิมสมิ กนฺเถ เอตตํ
 ปทปจจาภฏจํ เอตตํ สชฺฌาย-
 สมฺโมหฺจฺจํ อีโต ปฏฺจาย ตุมฺเห
 อนฺเตวาสิเก เอวํ วาเจยฺยาถา”ติ.

ได้เรียนจบไตรเพทและหัตถิสสูตร แล้ว
 ถามว่า “วิชาอื่นยังมีอีกไหมครับท่าน
 อาจารย์” เมื่ออาจารย์ตอบว่า “ไม่มี
 พ่อคุณ ศาสตร์ทั้งหมดเธอเรียนจบแล้ว”
 ดังนี้ จึงกล่าวว่า “ท่านอาจารย์ครับ
 ในคัมภีร์นี้ มีบทตกหล่นไปเท่านี้ มีบท
 หลงสัสมเพราะการท่องบ่นประมาณเท่านี้
 จำเดิมแต่บัดนี้ไป ขอท่านโปรดบอกอันเต-
 วาสิกอย่างนี้” ดังนี้.

อาจริยสุส สิปปํ โสเชตฺวา ปาโตว
 ภูชิตฺวา อาจริยํ วนฺทิตฺวา
 เอกทิวเสเนว พาราณสี ปจฺจกนฺตฺวา
 มาตรํ วนฺทิตฺวา “อฺกฺกหิตํ เต ดาต
 สิปปนฺ”ติ วุตเต “อาม อมฺมา”ติ
 วตฺวา มาตรํ ปริโตเสสิ.

พระโพธิสัตว์ ช่วยชำระศิลปศาสตร์ของ
 อาจารย์แล้ว ตอนเช้าตรู่อุปฐิตแล้ว
 กราบ(ลา)อาจารย์เดินทางกลับมาถึงเมือง
 พาราณสี โดยวันเดียวเท่านั้น แล้วให้
 มารดา เมื่อมารดาถามว่า “ลูกเอ๋ย
 เจ้าเรียนศิลปศาสตร์มาแล้วหรือ” ดังนี้
 แล้วก็ตอบว่า “ใช่จะแม่ (ลูกเรียนมาแล้ว)”
 ดังนี้แล้ว ทำให้มารดาได้ปลื้มใจยิ่งนัก.

ปฺนทิวเส หตฺถิมงฺคฺลนฺโณ
 ปฏฺฐิปาฏฺฐิยา จปฺยิตฺถ. สตมตฺเต
 หตฺถิสฺสเณทาลงฺกาเร จ สุวณฺณทฺฐเช
 เหมชาลสณฺณนฺเน กตฺวา จเปสฺสุ.
 ราชงฺกณฺโณ อลงฺกเรสฺสุ. พุราหฺมณา
 “มยํ หตฺถิมงฺคฺลํ กริสฺสามา”ติ.

ในวันรุ่งขึ้น มหรรสพเกี่ยวกับวัน
 หัตถิมงคล (ก็)เริ่มต้นโดยลำดับ.
 ประชาชนตกแต่งเครื่องประดับงว้าง
 และปักธงทองประมาณ ๑๐๐ ทำให้
 ดาษดั้นไปด้วยชายทอง. ต่างพากัน
 ประดับตกแต่งพระลานหลวง. พวก

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มณฑิตปสาธิตา อภูจัสสุ, สุสีโมปิ
 ราชา สพพาลงการปฏิมณฑิตโต
 อุปกรณภณฺฑํ คาทาเปตฺวา มงฺคณฺฏจํ
 อคมาสิ.

โพธิสตุโตปิ กุมารปริหาเรน อลงฺกโต
 อตฺตโน ปริสาย ปุรกฺขิตปริวาริตโต
 รณฺเณ สนฺติกํ คนฺตฺวา “สจฺจํ กิร
 มหาราช ตฺเมห อมฺหากํ จ อตฺตโน
 จ วสํ นาเสตฺวา อณฺเณหิ พุราหมเณหิ
 หตฺถิมงฺคลํ กาทเรตฺวา หตฺถาลงฺการณฺเณจ
 อุปกรณานิ จ เตสํ ทสฺสามา’ติ
 อวจฺจตุถา”ติ วตฺวา ปจฺมํ คํถมาห

๒๕. “กาพา มิกา เสตทนฺตา ตวีเม
 ปโรสตี เหมชาลาภิฉนฺนา
 เต เต ททามิตี สุสึม พุรุสิ
 อนุสฺสรํ เปตฺติปิตามหานนฺ”ติ.

พราหมณ์ก็ประดับด้วยเครื่องประดับ ยืน
 คิดว่า “พวกเราจะทำหัตถิมงคล” ดังนี้.
 ฝ่ายพระเจ้าสุสีมะทรงฉลองพระองค์ด้วย
 เครื่องประดับทุกอย่าง รับสั่งให้ชนเครื่อง
 อุปกรณ์ แล้วเสด็จไปยังมงคลสถาน.

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ประดับแต่งตัวด้วยเครื่อง
 ตกแต่งอย่างกุมาร แวดล้อมด้วยบริษัท
 ของตน ไปเฝ้าพระราชา กราบทูลว่า
 “ข้าแต่มหาราช ได้ยินว่า พระองค์ให้
 วงศ์ของพวกข้าพระองค์ และของพระองค์
 เองเสื่อมสูญ (โดย) ตรัสว่า ‘เราจะให้
 พราหมณ์อื่นทำหัตถิมงคล และจะให้
 เครื่องประดับช้าง และอุปกรณ์แก่เขา’
 ดังนี้ จริงหรือ ? แล้วกล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๒๕. “ช้างดำมีงาขาวของพระองค์เหล่านี้
 มี ๑๐๐ เชือก ล้วนคลุมด้วยตาข่าย
 ทอง ข้าแต่พระเจ้าสุสีมะ พระองค์
 เมื่อนึกถึงอาจิณวัตร ของบิดาและ
 ปู่ปู่ ไยพระองค์จึงตรัสว่า เรา
 จะให้ช้างเหล่านี้ (แก่พราหมณ์
 อื่น) เล่า” ดังนี้.

สุสีโม ราชา โพธิสตุตสุส วจน์
 สุตวา ทุตยิ คากมาห

๒๖. “กาพา มิกา เสตทนต์ตา มมีเม
 ปโรสดี เหมชาลาภินนุนา
 เต เต ททามิติ วทามิ มาณว
 อนุสุสรุ เปตติปีตามหานน”ติ.

ตตถ เตเต ททามิติ เต เอเต
 หตถิ อญเณสั พุราหมณานั ททามิติ
 สจจเมว มาณว วทามิ, เต เต
 หตถิ พุราหมณานั ททามิติ เต
 พุราหมเณ สจจั เอว วทามิติ อตถเ.

อนุสุสรนุติ ปีตูปิตามหานนปิ กิริยั
 อนุสุสรามิเยว โน นานุสุสรามิ.

อมุหากั เปตติปีตามหานัน หตถิมงคัล
 ตุมุหากั เปตติปีตามหา กโรนุติติ
 ปุน อนุสุสรนุโตปี เอว วทามิเยวาติ

พระเจ้าสุสีมะ สดับคำของพระ
 โพธิสตุแล้ว ตรัสคาถาที่ ๒ ว่า

๒๖. “ข้างดำมีงาขาวของเราเหล่านี้ มี
 ๑๐๐ เชือก ล้วนคลุมด้วยตาข่ายทอง
 ดูกรมาณพ เราเมื่อนึกถึงอาจิณ-
 วัตรของพระราชบิดา และพระ
 อัยกา เราพูดว่า เราจะให้ข้าง
 เหล่านี้” (แก่พราหมณ์อื่น) ดังนี้
 (เป็นความจริง).

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เราจะ
 ให้ข้างเหล่านี้” ความว่า ดูกรมาณพ
 เรากล่าวว่า เราจะให้ข้างเหล่านี้” แก่
 พราหมณ์อื่น จริงทีเดียว อธิบายว่า
 เรากล่าวอย่างนี้กับพราหมณ์เหล่านั้น
 จริงแท้ว่า เราจะให้ข้างเหล่านั้น ๑ แก่
 พราหมณ์.

คำว่า เมื่อนึกถึงอยู่ ความว่า เรายังนึก
 อยู่เสมอ ถึงการกระทำของพระราชบิดา
 และพระอัยกา มิใช่ไม่นึกถึง.

พระราชชาตรัสอย่างนี้ โดยอธิบายว่า
 แม้เรานึกถึงอยู่เสมอว่า ‘บิดาและปู่ของ
 ท่าน (เคย) กระทำหัตถิมงคล เพื่อ

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ากุล
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อธิปุปาเยเนวมาห.

อท นํ โภธิสตุโต เอตทโวจ
“มหาราช อมหากญจ อตตโน จ
วสํ อนุสฺสรนฺโตเยว กสฺมา มํ
จเปตฺวา อญฺเฆหิ หตฺถิมงฺคลํ
การาเปถา”ติ.

“ตฺวํ กิร ตาต ตโย เวเท จ
หตฺถิสฺสฺสฺสฺสฺสฺส น ชานาสีติ มยฺหํ
อาโรเจสฺสํ, เตนาหํ อญฺเฆหิ
พฺรหฺมณฺเหหิ การาเปมี”ติ.

“เตน หิ มหาราช เอตฺตเกสฺสุ
พฺรหฺมณฺเสสฺสุ เอโก พฺรหฺมณฺเณปิ ตีเส
เวเทสฺสุ วา หตฺถิสฺสฺสฺสฺสฺส วา เอกเทสฺมปิ
ยทิ มยา สทฺธิ กเถตฺถํ สมตฺถิ อตฺถิ
อญฺจหตฺถุ ตโยปิ เวเท หตฺถิสฺสฺสฺสฺส
สทฺธิ หตฺถิมงฺคลกรณฺเนน มํ จเปตฺวา
อญฺเฆ สกฺลชมฺพุทฺธิเปปิ ชานนฺโต นาม
นตฺถิ”ติ สีหนาทํ นทิ.

พระราชบิดาและพระอัยกาของเรา ดังนี้”
จึงกล่าวอย่างนี้.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ได้กราบทูล
เนื้อความนี้กับพระราชาว่า “ข้าแต่
มหาราช พระองค์เมื่อยังทรงนึกถึงวงศ์
ของข้าพระองค์ และวงศ์ของพระองค์เอง
(แล้ว) ใจนพระองค์จึงจะยับยั้งข้าพระองค์
เสีย แล้วให้คนอื่นทำหัตถิมงคลเล่า”.

พระราชাত্রัสว่า “แน่ะพ่อคุณ พวก
พราหมณ์เขาบอกเราว่า ได้ยินว่าเจ้า
ไม่รู้ไตรเพทและหัตถิสฺสฺสฺส เพราะฉะนั้น
เราจึงให้พราหมณ์อื่นทำ (หัตถิมงคล)
แทน”.

พระโพธิสัตว์ จึงบันลือสีหนาทว่า “ข้าแต่
มหาราช ถ้าอย่างนั้น ในพวกพราหมณ์
ทั้งหมดมีประมาณเท่านี้ หากมีพราหมณ์
แม้เพียงคนเดียว ผู้สามารถจะเจรจากับ
ข้าพระองค์ในไตรเพท และหัตถิสฺสฺส
แม้เพียงบางส่วนได้ไซ้ร ก็จงลุกขึ้นมา
ยกเว้นข้าพระองค์เสียแล้ว บุคคลอื่นที่
ชื่อว่ารู้ไตรเพทและหัตถิสฺสฺส พร้อมกับ
การทำหัตถิมงคล ไม่มี (อีกเลย) ใน
ชมพูทวีปทั้งสิ้น”.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดา
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอโก พุราหมโณปิ ตสฺส ปฏิสฺสตุ
 หุตฺวา อฏฺฐหิตุํ นาสกฺขิ. โปธิสฺสโต
 อตฺตโน กุลวํสี ปติฏฺฐาเปตฺวา มงฺคลํ
 กตฺวา พหุชนํ อาทาย อตฺตโน
 นิเวสนํ อคฺมาสิ.

สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อหริตฺวา
 สจฺจานิ ปกาเสตฺวา ชาตํ สโมธาเนสิ.
 สจฺจปริโยसानะ เกจิ โสตาปนฺนา
 อหฺสํ, เกจิ สกทาคามิโน, เกจิ
 อนาคามิโน, เกจิ อรหฺตํ ปาปฺถนีสฺสุ.
 “ตทา มาตา มหามายา อโหสิ, ปิตา
 สฺสฺสโรทนมหาราชา, สฺสึโม อานนฺโท,
 ทิสปาโมกฺโข อจฺริโย สาริปฺพุโต,
 มาณโว ปน อหเมวา”ติ.

สุสึมชาตกาวณฺณนา ตติยา.

พราหมณ์ผู้เป็นศัตรูของท่าน ก็ไม่อาจ
 ลุกขึ้นมา (โต้) ได้เลยแม้แต่คนเดียว.
 พระโพธิสัตว์ดำรงวงศ์ตระกูลของตนไว้
 ได้มั่นคง กระทำการมงคล ถือเอาทรัพย์
 เป็นอันมาก กลับไปยังนิเวศน์ของตน.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
 ธรรมเทศนานี้มาตรัสแล้ว จึงทรง
 ประกาศสัจจะ ทรงประชุมชาดก. ใน
 ที่สุดแห่งสัจจะ ภิกษุบางพวกได้เป็น
 พระโสดาบัน บางพวกได้เป็นพระ-
 สกทาคามี บางพวกได้เป็นพระอนาคามี
 บางพวกได้เป็นพระอรหันต์. “มารดา
 ในกาลนั้น กลับชาติมาเป็นพระนาง
 มหามายา บิดากลับชาติมาเป็นพระเจ้า
 สฺสฺสโรทนมหาราชา พระเจ้าสุสึมะเป็น
 อานนท์ อาจารย์ทิสปาโมกข์เป็น
 สารีบุตร ส่วนมาณพเป็นเราตถาคตแล”.

พรรณนาสุสึมชาดก ที่ ๓ จบ.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔. กิษณชาตก (๑๖๔)

๒๗. “ยนุญฺญุ กิษุโณ โยชนสตุ
 กุนฺปานิ อเวกฺขติ
 กสฺมา ชาลญฺจ ปาสญฺจ
 อาสชฺชาปิ น พุชฺฌสิ.
๒๘. ยทา ปราภโว โหติ
 โปโส ชีวิตสงฺขเย
 อถ ชาลญฺจ ปาสญฺจ
 อาสชฺชาปิ น พุชฺฌตี”ติ.
- กิษณชาตกํ จตฺตถ.

๔. กิษณชาตก (๑๖๔)

๒๗. “ชื่อว่านกร้าง ย่อมมองเห็นซากศพ
 (ไกล) ถึง ๑๐๐ โยชน์ได้ เพราะ
 เหตุอะไร เจ้าแม่มาจนใกล้ซ้าย
 และบ่วงแล้ว จึงไม่รู้สีกตัวเล่า.
๒๘. เมื่อใด สัตว์มีความพินาศในเพราะ
 การสิ้นชีวิต เมื่อนั้นสัตว์ถึงแม่มา
 จนใกล้ซ้าย และบ่วงเข้าแล้ว
 ก็หาได้รู้สึกตัวไม่” ดังนี้.
- กิษณชาตก ที่ ๔.

๔. กิษุมชาตกถา (๑๖๔)

ยมนุ กิษุโณ โยชนสตนต์ อิทํ
สตถา เขตวเน วิหรนุโต เอกํ
มาตุโปสกภิกขุ อารพภ กเถสิ.

วตุฏฺ สุวณฺณสามชาตเก^๑ อาวิภาวิสุสติ.

สตถา ปน ตํ ภิกขุ “สจฺจํ
กิริ ตวํ ภิกขุ คิหิ โปเสสิ”ติ
ปุจฺฉิตฺวา “สจฺจน”ติ วตุเต “กิ ปน
เต โหนตี”ติ ปุจฺฉิตฺวา “มาตาปิตโร
เม ฆนฺเต”ติ วตุเต “สาธุ สาธุ”ติ
สาธุการํ ทตฺวา “มา ภิกขเว อิมํ
ภิกขุ อชฺชฌายิตถ, โปราณกปณฺหิตาปิ
คุณวเสน อณฺเฑตกานมฺปิ อุปการํ
อํสฺส, อิมสฺส ปน มาตาปิตูนํ
อุปการกรณํ ภาโรเยวา”ติ วตฺวา
อติตํ อหาริ.

๔. พรรณนาภิษุมชาดก (๑๖๔)

พระศาสดา เมื่อประทับ (สำราญ
พระอิริยาบถ) อยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร
ทรงปรารภภิกษุ ผู้เลี้ยงดูมารดา(ของตน)
รูปหนึ่ง จึงตรัสพระธรรมเทศนา^๑ นี้ มีคำ
เริ่มต้นว่า **ชื่อว่า นกแร้ง ย่อมมองเห็น
ซากศพ (ไกล) ถึง ๑๐๐ โยชน์ได้ ดังนี้.**

เรื่อง (ของภิกษุผู้เลี้ยงดูมารดาของตน)
จักมีแจ้งในสุววรรณสามชาดก.

ก็พระศาสดา ตรัสถามภิกษุนั้นว่า
“ดูกรภิกษุ ทราบว่า เธอเลี้ยงดูพวก
คฤหัสถ์ จริงหรือ” เมื่อเธอกราบทูลว่า
“จริงพระเจ้าข้า” ดังนี้ จึงตรัสถามว่า
“ก็เขาเหล่านั้นเป็นอะไรกับเธอเล่า” เมื่อ
เธอกราบทูลว่า “เป็นมารดาบิดาของ
ข้าพระองค์ พระเจ้าข้า” จึงได้ประทาน
สาธุการว่า “ดีละ ดีแล้ว” (ภิกษุ) ดังนี้
แล้วจึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอ
อย่าได้ยกโทษภิกษุรูปนี้เลย ถึงแม้บัณฑิต
ในปางก่อนด้วยอำนาจคุณ (ความดี) จึง

^๑ สุวณฺณสามชาตกํ ทฎฺฐพฺพํ. ขุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๘๕
ตทฎฺฐกถา. ๕/๑๑๕.

ได้ทำอุปการะแก่เหล่าชน ถึงแม้จะมีไช้
ญาติ (ของตน) ส่วนการกระทำอุปการะ
แก่มารดาบิดา ย่อมจะเป็นภาระของ
ภิกษุนี้โดยแท้” ดังนี้แล้ว ทรงนำอดีต
นิทานมาว่า.

อดีต พาราณสีย์ พุรหมทตเต
รชช การนุเต โพธิสตุโต คิซุมภูฏ-
ปพพเต คิซุมโยนิย์ นิพพตติตวา
มาตาปิตโร โปเสติ.

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัต
เสด็จเถลิงราชสมบัติ อยู่ในพระนคร
พาราณสี พระโพธิสัตว์ได้บังเกิดใน
กำเนิดนกร้าง เลี้ยงดูมารดาบิดา
(ของตน) อยู่ที่ภูเขาคิซุมภูฏ.

อถกสมิ กาลे महती वातवृष्टि ओहसि.
किष्णमा वातवृष्टि सहितुं อสกุโกนุตตา
सित्तमयेन पाराणसी कनुत्तवा पाकार-
समीपे ज परिवासमीपे ज सीतेन
गमुपमाना निसीतिसु.

อยู่ต่อมาเวลาหนึ่ง ได้มีพายุฝนกระหน่ำ
อย่างหนัก. พวกนกร้างไม่สามารถจะ
อดทนลมและฝนได้ เพราะกลัวความหนาว
จึงพากันบินไปสู่นครพาราณสี พากัน
จับสันสะท้อนอยู่ เพราะความหนาว ณ
ที่ใกล้กำแพงเมือง และคูเมือง.

तथा पाराणसीसेवृष्टि नकरा निकुमित्त्वा
नृहायितुं कज्जनतो ते कियमे गिलमनते
तिसुवा ऐकस्मि ओनोवसुसगुजाने
सनुनिपातेत्तवा अकृत्ति कारापेतुवा
कोसुसानं पेसेत्तवा कोमंस
आहरापेतुवा तेसं तापेतुवा आरगुच्छं
जपेसि.

ครั้งนั้น เศรษฐีชาวนครพาราณสี
ออกจากพระนคร จะไปอาบน้ำ ได้พบ
นกร้างเหล่านั้น ซึ่งกำลังลำบาก (เพราะ
ความหนาว) อยู่ จึงไล่ต้อนให้ไปอยู่
รวมกัน ณ ที่น้ำฝนจะรั่วรดไม่ได้
แห่งหนึ่ง สั่งให้ก่อไฟขึ้น ส่งคนไปสุ
ป่าช้าโค แล้วให้นำเนื้อโค (ที่ตายแล้ว)

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กาดกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คิซุฌา วุปสนุตาย วาตวภูจिया
 กลลสรีรา หุตฺวา ปพฺพตเมว อคมฺสฺ.
 ตตุเถว สนฺนิปติตฺวา เอวํ มนฺตยิสฺสุ
 “พาราณสีเสฏฺฐินา อมหากํ อุปกาโร
 กโต, กตฺตูปการสฺส จ นาม ปจฺจูปการํ
 กาทํ วฏฺฐติ ตสฺมา อิตฺโต ปฏฺจาย
 ตฺเมหฺสฺ โย ยํ วตฺถํ วา อภารณํ
 วา ลมฺติ, เตน ตํ พาราณสีเสฏฺฐิสฺส
 เกเห อากาสกฺคณฺเ ปาเตตพฺพน”ติ.

ตโต ปฏฺจาย คิซุฌา มนฺสฺसानํ
 วตฺถาภารณานิ อาตเป สุกฺขาเปนฺตานิ
 ปมาทํ โอลฺเกตฺวา เสนา วีย มํสเปสฺสี
 สหฺสา คเหตุวา พาราณสีเสฏฺฐิสฺส
 เกเห อากาสกฺคณฺเ ปาเตนฺติ.

มาให้กับนกแร้งเหล่านั้น ได้ตั้งอารักขาไว้แล้ว.

พวกนกแร้ง พอลมและฝนหายขาดแล้วต่างก็มีตัวกระปรี้กระเปร่า ได้พากันบินไปสู่ภูเขาดำเดิม. ได้ประชุมปรึกษาหารือกันที่ภูเขาลูกนั้นเอง อย่างนี้ว่า “เศรษฐีชาวพาราณสี ทำอุปการะนี้แก่พวกเรา ก็ธรรมดาว่าบุคคลผู้ได้ทำอุปการะให้ (ก่อน) ควรที่พวกเราจะกระทำอุปการะตอบแทน เพราะฉะนั้นตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป บรรดาท่าน (ทั้งหมด) ผู้ใดได้วัสดุอันใด จะเป็นผ้าก็ตาม อาหารก็ตาม ผู้นั้นพึงให้ผ้านั้นหรืออาหารนั้น ตกกลงตรงนอกชาน^๑ ที่เรือนของพาราณสีเศรษฐี”.

จำเดิมแต่นั้นมา พวกนกแร้งต่างก็พากันสอดส่องดูความเผอเรอของพวกมนุษย์ ที่พากันตากผ้า และอาหารผึ่งไว้ (เมื่อพวกเขาพากันเผอเรอ) ก็โฉบลงคาบเอาไปโดยเร็ว ประดุจเหยี่ยวโฉบ

^๑ อากาสกณ แปลว่า นอกชาน คาดฟ้า บ้านหรือที่ว่าง ๆ.

โส คิษุณานัน อารณภาวี ฆตวา
 สพุพานิ ตานิ วิสุเยว จปาเปสิ.^๑
 “คิษุณา นครี วิลุมฺปนฺตี”ติ รณฺโณ
 อาโรเจสุ. ราชา “เอกํ คิษุณฺมุปี
 ตาว คณฺหถ, สพุพํ อหฺราเปสฺสามิ”ติ
 ตตฺถ ตตฺถ ปาเส เจว ชาลานิ จ
 โอทฺททาเปสิ.

มาตุโปสกคิษุโณ ปาเส พชฺฉิ. ตํ
 คเหตฺวา “รณฺโณ ทสฺเสสฺสามา”ติ
 เนนฺติ. พาราณสีเสฏฺฐิ ราชูปฏฺฐานํ
 คจฺจนฺโต เต มนุสฺเส คิษุณฺ คเหตฺวา
 คจฺจนฺเต ทิสฺวา “มา อิมํ คิษุณฺ
 พายีสุ”ติ สทฺธิณฺเวยว อคมาสิ.

เอาขึ้นเนื้อ แล้วไปทิ้งลงตรงนอกชาน
 ที่บ้านของพาราณสีเศรษฐีพอดี.

ท่านเศรษฐีรู้ว่าพวกนกแร้งพากันคาบมา
 ทิ้งลง จึงสั่งให้เก็บผ้า และอาภรณ์
 เหล่านั้นทั้งหมด ไว้แผนกหนึ่งต่างหาก.
 พวกชาวพระนคร ต่างพากันร้องทุกข์
 ต่อพระราชาว่า “พวกนกแร้งปล้น
 พระนคร”. พระราชาทรงมีพระบรม-
 ราชโองการว่า “พวกท่านช่วยกันจับ
 นกแร้งให้ได้สักตัวก่อน เราจะให้นำผ้า
 และอาภรณ์ทั้งหมดคืนมา” (ให้จงได้)
 ดังนี้แล้ว รับสั่งให้ดักบ่วงและข่ายไว้ใน
 ที่นั้นๆ.

นกแร้งซึ่งเลี้ยงดูมารดา ติดบ่วงแล้ว.
 ชาวพระนครจับนกแร้งนั้น พากันนำไป
 โดยประสงค์ว่า “จักถวายแด่พระราชา”
 (ให้พระราชาทอดพระเนตร). เศรษฐี
 ชาวเมืองพาราณสี กำลังจะเข้าเฝ้า
 พระราชาพบผู้คนเหล่านั้น ซึ่งกำลังจับ
 นกแร้ง จึงร้องขึ้นว่า “อย่าได้เบียดเบียน

^๑ น. ม. จเปสิ.

คิขุณฺโณ รณฺโณ ทสฺเสสุ. อถ นํ
 ราชานํ ปุจฺฉิ “ตุมฺเห นกรํ วิลุมฺปิ ตฺวา
 วตฺถาทีนํ คณฺหธา”ติ. อาม
 มหาราชานํ. กสฺส ทินฺหานํติ.
 พาราณสีเสฏฺฐิสฺสาติ. กิการณานํติ.
 อมฺหากํ เตน ชีวิตํ ทินฺนํ,
 อุปการสฺส นาม ปุจฺจูปการํ กาคุ
 ฏฺฐิตํ, ตสฺมา อทมฺหาติ.

อถ นํ ราชานํ “คิขุณฺณํ กิร
 โยชนสฺตมตฺถเก จตฺวา กุณฺปิ ปสฺสนฺติ,
 กสฺมา ตฺวํ อตฺตโน โอบุชฺชิตํ ปาสํ
 น ปสฺสตี”ติ. วตฺวา ปจฺมํ คาทมาห

นกรังตัวนี้เลย” แล้วได้ไปพร้อมกับ
 (ผู้คนเหล่านั้น) นั้นเอง.

คนทั้งหลาย จับนกรังไปถวายแด่พระ
 ราชาน (ให้ทอดพระเนตร). ลำดับนั้น
 พระราชาตรัสถามนกรังนั้นว่า “พวกเจ้า
 พวกกันปล้นพระนคร คาบเอาผ้า เป็นต้น
 ไปหรือ”. นกรังทูลว่า ข้าแต่มหाराช
 ไซ้พระเจ้าข้า. พระราชาตรัสถามว่า
 พวกเจ้าให้ผ้าเหล่านั้นแก่ใครกัน. นกรัง
 ทูลว่า แก่พาราณสีเศรษฐี พระเจ้าข้า.
 พระราชาตรัสถามว่า เพราะเหตุอะไร
 กันเล่า. นกรังกราบทูลว่า ท่านเศรษฐี
 นั้น ได้ให้ชีวิตแก่พวกข้าพระองค์ บุคคล
 ผู้ชื่อว่า อุปการะ ก็ควรที่ข้าพระองค์จะ
 กระทำอุปการะตอบแทน เพราะฉะนั้น
 พวกข้าพระองค์จึงได้ให้ (แก่เศรษฐี).

ลำดับนั้น พระราชาตรัสถามนกรังนั้นว่า
 “ทราบว่า พวกนกรังถึงจะจับอยู่ไกล
 ที่สุดถึง ๑๐๐ โยชน์ ก็ยังมองเห็นซากศพ
 ได้ เพราะเหตุอะไร เจ้าจึงมองไม่เห็น
 บ่วงที่เขาดักตนเอาไว้แล้ว” ดังนี้ แล้ว
 ตรัสคาถาที่ ๑ ว่า

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒๗. “ยมนุ คิขุโณ โยชนสตํ
 กุณปานิ อเวกขติ
 กสฺมา ชาลญจ ปาสญจ
 อาสขุชาปิ น พุชฺฌสี”ติ.

ตตฺถ ยนฺติ นิปาตมตฺตํ. นฺติ
 นามตฺถ นิปาโต. คิขุโณ นาม
 โยชนสตํ อติภุมิตฺวา จิตานิ กุณปานิ
 อเวกขติ ปสฺสตีติ อตฺถ. อาสขุชาปีติ
 อาสาเทตฺวาปิ สมฺปาปฺณิตฺวาปีติ
 อตฺถ. “ตฺวํ อตฺตโน อตฺถาย โอบุชฺฌิตํ
 ชาลญจ ปาสญจ ปตฺวาปิ กสฺมา น
 พุชฺฌสี”ติ ปุจฺฉิ. คิขุโณ ตสฺส วจฺนํ
 สุตฺวา ทฺติยํ คาถมาห

๒๘. “ยทา ปฺราภโว โหติ
 โปโส ชีวิตสงฺขเย
 อถ ชาลญจ ปาสญจ
 อาสขุชาปิ น พุชฺฌตี”ติ.

ตตฺถ ปฺราภโวติ วินาโส, โปโสติ
 สตฺโต.

๒๗. “ชื่อนกแร้ง ย่อมมองเห็นซากศพ
 (ไกล) ถึง ๑๐๐ โยชน์ได้ เพราะ
 เหตุอะไร เจ้าแม่มาจนไกลข่าย
 และบ่วงแล้ว จึงไม่รู้สีกตัวเล่า”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ยี่ เป็น
 เพียงนิบาต. คำว่า นุ เป็นเพียงนิบาต
 ลงในอรรถว่าชื่อ. มีอธิบายว่า ชื่อนก
 แร้งย่อมเห็น คือมองเห็นซากศพที่
 ตั้งอยู่ลวงเลย(ไกล) ไปถึง ๑๐๐ โยชน์ได้.
 คำว่า มาจนไกล คือมาจนชิด ได้แก่
 มาจนถึง. ความว่า พระราชาตรัสถาม
 ว่า “เจ้าแม่จะมาถึงข่ายและบ่วงที่เขาตั้ง
 เอาไว้ เพื่อต้องการตัวแล้ว เพราะเหตุ
 อะไรเล่าจึงไม่รู้สีกตัว”. นกแร้งได้ฟังพระ
 ราชาตรัสแล้ว จึงได้กล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๒๘. “เมื่อใด สัตว์มีความพินาศในเพราะ
 การสิ้นชีวิต เมื่อนั้นสัตว์ถึงแม่มา
 จนไกลข่ายและบ่วงเข้าแล้ว ก็หา
 ได้รู้สีกตัวไม่” ดังนี้.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ปฺราภโว
 แปลว่า ความพินาศ. คำว่า โปโส
 แปลว่า สัตว์.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คิซุณฺสฺส วจนํ สุตฺวา ราชา
เสฏฺฐิ ปุจฺฉิ “สจฺจํ มหาเสฏฺฐิ
คิซุณฺเหหิ ตุมฺหากํ เกเห วตฺถาทินิ
อามตานิ”ติ. สจฺจํ เทวาติ. กหํ ตานินิติ.

“เทว มยา สพฺพพานิ วิสุํ วิสุํ
จปีตานิ ยํ เยสํ สนฺตกํ ตํ เตสํ
ทสฺสามิ, อิมํ คิซุณฺํ วิสฺสชฺชเถทา”ติ.
คิซุณฺํ วิสฺสชฺชชาเปตฺวา มหาเสฏฺฐิ
สพฺพเพสํ สนฺตกานิ ทาเปสิ.

สตฺถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ
อาหริตฺวา สจฺจจานิ ปกาเสตฺวา
ชาดกํ สโมธานฺสิ. สจฺจปรีโยसानเ
มาตุโปสกกภิกฺขุ โสตาปตฺติผลฺล ปตฺติฏฺจหิ.
ตทา ราชา อานนฺโท อโหสิ,
พาราณสีเสฏฺฐิ สาริปฺพุโต, มาตุ-
โปสกกคิซุณฺเ ปน อหเมวาติ.

พระราชา พอได้ทรงสดับคำของ
นกแร้ง จึงตรัสถามเศรษฐีว่า “ท่าน
มหาเศรษฐี พวกนกแร้งได้คาบผ้า
เป็นต้นไป (ทิ้ง) ไว้ เรือนของท่านเป็น
ความจริงหรือ”. เศรษฐีกราบทูลว่า จริง
พระเจ้าข้า. พระราชาตรัสถามว่า ผ้า
เหล่านั้นไปไหนหมด.

เศรษฐีกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์
ผู้สมมติเทพ ข้าพระองค์ ได้เก็บผ้า
ทั้งหมดไว้เป็นแผนก ๆ กัน อันใดเป็นของ
พวกใด ข้าพระองค์จักให้อันนั้นคืนแก่
พวกนั้น ขอพระองค์ได้โปรดปล่อย
นกแร้งนี้เถิด”. พระราชารับสั่งให้ปล่อย
นกแร้ง แล้วให้มหาเศรษฐีคืนผ้าที่มีอยู่
แก่ทุกคน.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
ธรรมเทศนานี้มาตรัสแล้ว ทรงประกาศ
สัจจะทั้งหลาย แล้วทรงประชุมชาดก.
ในเวลาจบสัจจะ ภิกษุผู้เลี้ยงดูมารดา
ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล. พระราชาใน
ครั้งนั้นได้ (กลับชาติมา) เป็นพระอานนท์
พาราณสีเศรษฐี เป็นพระสารีบุตร ส่วน

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดา
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรค)

๔. พรรณนาคิชมชาดก

๑๗๑

นกแร้งซึ่งเลี้ยงดูมารดา คือเราตถาคต
นั้นแล ดังนี้.

คิชมชาตกาวณฺณนา จตฺตฺถา.

พรรณนาคิชมชาดก ที่ ๔ จบ.

๕. นกุลชาตก (๑๖๕)

๒๙. “สนธิ กตวา อมิตเตน
 อนุทเชน ชลาพูช
 วิริย ทาจิ สยสิ
 กุโต เต ภยมาคตํ.
๓๐. สงเกถว อมิตตสุมิ
 मितตสุมิปี น วิสเส
 อภยา ภยมุปฺปนํ
 อปี มุลานิ กนฺตตี”ติ.

นกุลชาตกํ ปญจมํ.

๕. นกุลชาตก (๑๖๕)

๒๙. “ดูกรเจ้าพงพอน ผู้เกิดในครรภ์
 เจ้าทำการติดต่อกับงู ผู้เกิดในไข่
 ซึ่งมิใช่มิตร แล้วนอนแยกเขี้ยว
 ภัยจากที่ไหนหนอมาถึงเจ้า.
๓๐. บุคคลพึงระวังให้จงหนัก ในคนผู้
 มิใช่มิตร ถึงแม้ในคนผู้เป็นมิตร
 ก็ไม่ควรจะไว้วางใจนัก (เพราะว่า)
 ภัยที่เกิดขึ้นแต่สิ่งที่ไม่มียภัย ย่อมจะ
 ตัดทอนได้ ถึงกระทั่งมูลราก”.

นกุลชาตก ที่ ๕.

๕. นกฺษาคกาวณฺณา (๑๖๕)

สนฺธิ กตฺวา อมิตฺเตนาติ อิทํ
สตฺถา เขตฺวเน วิหรนฺโต เสณิภณฺทณฺ
อารพฺภา กณฺสิ.

วตฺถุ เหมจฺจา อฺรคชาตเก^๑
กตฺติสทิสเมว.

อิธาปฺปี สตฺถา “น ภิกฺขเว อิมํ เทว
มหามตฺตา อิทาเนว มยา สมคฺคา
กตา, ปุพฺเพพาหํ อิมํ สมคฺเค
อกาสีเยวา”ติ วตฺวา อตีตํ อําหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหมทตฺเต
รชฺชํ กาเรนฺเต โโพธิสตฺโต เอกสฺมิ
คามํ พุราหฺมณฺกุเล นิพฺพตฺติตฺวา
วยปฺปตฺโต ตกฺกสฺลยาํ สพฺพลิปฺปานิ
อฺกฺคเหตฺวา จฺมราวาสํ ปหาย

๕. พรรณนานกฺษาคก (๑๖๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตะวันมหาวิหาร ทรงปรารภการ
แก่งแย่งกันของเสนีย์ จึงตรัสพระธรรม-
เทศานี้ว่า ทำการติดต่อกับผู้มีมิตร
ดังนี้เป็นต้น.

เรื่องก็คล้าย ๆ กับที่ท่านกล่าวไว้
แล้ว ในอฺรคชาตกในหนหลังนั่นเอง.

แม้ในเรื่องนี้ พระศาสดาตรัสว่า “ภิกษุ
ทั้งหลาย มหาอํามาตย์ทั้ง ๒ คนนี้ เรา
(ตถาคต) ได้ทำให้เป็นผู้สมัครสมา
นสามัคคีกัน แต่ในบัดนี้เท่านั้น ก็หามิได้
ถึงแม้ในปางก่อน เราก็ได้ทำให้สมัค-
รสมาสามัคคีกันแล้วเหมือนกัน” ดังนี้แล้ว
ทรงนำอดีตนิทานมาว่า.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
เสวยราชสมบัติอยู่ในนครพาราณสี
พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูลพราหมณ์
ที่บ้านแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว ได้
เล่าเรียนศึกษาศิลปวิทยาทั้งปวง ใน

^๑ ชุ. ขา. ๒๗/๕๑ ตทฎจกถา ๓/๑๕.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดา
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

www.dhammadownload.com

อิสิปพชชฺช ปพพชิตฺวา อภิญญา จ
 ส มาปตฺติโย จ นิพฺพตฺเตตฺวา
 อุณฺณาจริยาย วณฺมุลผลาหาโร
 หิมวันตปฺปเทเส วาสํ กปฺเปสิ.

ตักสิลานครแล้วละมราวาสวิสัย ออกไป
 บวชเป็นฤาษี บำเพ็ญอภิญญาและ
 สมาบัติให้เกิด แล้วเที่ยวหาผลหมากรากไม้ในป่าเป็นอาหาร อาศัยอยู่ใน
 หิมวันตประเทศ.

ตสฺส จงฺกมนโกฏฺฐิํ เอกสฺมี วมฺมิเก
 นกุโล, ตสฺเสว สนฺติเก เอกสฺมี
 รุกฺขพิเล สปฺโป จ วาสํ กปฺเปสิ.

ตรงปลายที่จงกรมของพระฤาษีนั้น มี
 พังพอนอาศัยอยู่ที่จอมปลวกแห่งหนึ่ง และ
 ในที่ใกล้เคียง ๆ จอมปลวกนั้นเหมือนกัน มี
 งูเห่า(ตัวหนึ่ง)อาศัยอยู่ในโพรงไม้แห่งหนึ่ง.

เต อุโภปิ อหินฺกุลา นิจฺจกาสํ กลหํ
 กโรนฺติ. โพิสฺสโต เตสํ กลเห
 อาทีนฺวญฺจ เมตฺตาทาภานาย จ อานิสฺสํ
 กเถตฺวา “กลหํ นาม อกฺตฺวา
 สมคฺควาสํ วสิตุํ วมฺภูติ”ติ โอวทิตฺวา
 อุโภปิ เต สมคฺเค อกาสิ.

งูและพังพอน แม้ทั้ง ๒ นั้น ย่อมทะเลาะ
 เบาะแว้งกันตลอดกาลเป็นนิจ. พระ-
 โพิสสัตว์ ได้กล่าวโทษในการทะเลาะ
 เบาะแว้ง และอานิสงส์แห่งการเจริญ
 เมตตา แก่งูและพังพอนนั้น แล้วโอวาท
 ว่า “ควรที่พวกเธอจะไม่กระทำการ
 ทะเลาะเบาะแว้งกัน แล้วอยู่อย่าง
 สม่ัครสมานสามัคคีกัน (จะดีกว่า)” ดังนี้
 แล้ว ได้ทำให้งู และพังพอน แม้ทั้ง ๒
 ตัวนั้น สม่ัครสมานสามัคคีกัน.

อถ สปฺปสฺส พฺหิ นิฏฺขนฺตกาเล นกุโล
 จงฺกมนโกฏฺฐิํ วมฺมิกสฺส พิลทฺวาเร สีสํ
 นีหริตฺวา มุขํ วิวริตฺวา นิปนฺโน

ครั้งในกาลที่งูเลื้อยออกไปข้างนอก (เพื่อ
 หาอาหาร) พังพอนก็นอนอ้าปาก โผล่หัว
 ออกไป ทางประตูช่องโพรงจอมปลวก

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อสุสสนฺโต ปสุสสนฺโต นิทฺทํ อุปคณฺฉิ.

ณ ปลายที่จงกรม หายใจตั้งพุทพาดอยู่
หลับไป.

โพธิสฺสโต ตํ ตถา นิปชฺชิตฺวา
นิทฺทหายมานํ ทิสฺวา “กิณฺฺนุ โข เต
นิสฺสาย ภยํ อุปฺปนฺนํ”ติ ปุจฺฉนฺโต
ปจฺมํ คาถมาห

พระโพธิสัตว์ ได้เห็นพังพอนนั้น
ซึ่งกำลังนอนหลับอยู่โดยอาการอย่างนั้น
เมื่อจะถาม (พังพอน) ว่า “เพราะอาศัย
อะไรเล่าหนอ ภัยจึงเกิดแก่เจ้า” ดังนี้
จึงกล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๒๙. “สนฺธิ กตฺวา อมิตฺเตน
อณฺทเชน ชลาพุช
วิวริย ทาจํ สยสิ^๑
กฺโต เต ภยมาคตฺนํ”ติ.

๒๙. “ดูกรเจ้าพังพอน ผู้เกิดในครรภ์
เจ้าทำการติดต่อกับงู ผู้เกิดในไข่
ซึ่งมีไซ้มิตร แล้วนอนแยกเขี้ยว
ภัยจากที่ไหนหนอมาถึงเจ้า”.

ตตฺถ สนฺธิ กตฺวาติ มิตฺตภาวํ
กริตฺวา. อณฺทเชนาติ อณฺทโกเส
นิพฺพตฺเตน นาเคน. ชลาพุชาติ นกุลํ
อาลปฺติ. โส หิ ชลาพุมุหิ ชาตตฺตา
ชลาพุชฺชติ วุจฺจติ. วิวริยาติ วิวริตฺวา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ทำการ
ติดต่อก็คือ ผูกมิตร. คำว่า ผู้เกิดในไข่
คือกับงูผู้เกิดในกระเปาะฟองไข่. พระ-
โพธิสัตว์เรียกพังพอนว่า ผู้เกิดในครรภ์.
จริงอยู่ เพราะพังพอนเกิดในครรภ์
พระโพธิสัตว์จึงเรียกพังพอนนั้นว่า ผู้เกิด
ในครรภ์. คำว่า แยก คืออ้าปาก.

เอวํ โพธิสฺสเตน วุตฺโต นกุลโ
“อฺยฺย ปจฺจามิตฺโต นาม น
อวชานิตพุโพ อาสงฺกิตพุโพเยวา”ติ

พังพอน อันพระโพธิสัตว์กล่าว
ถามอย่างนั้นแล้ว ตอบว่า “ข้าแต่
พระผู้เป็นเจ้า ขึ้นชื่อว่าข้าศึก บุคคล

^๑ ฉ. ม. เสสิ.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๓๕-๑๓๖-๑๓๗-๑๓๘-๑๓๙-๑๔๐-๑๔๑-๑๔๒-๑๔๓-๑๔๔-๑๔๕

วตฺวา ทฺติยํ กถมาห

ไม่ควรรดูถูก ควรเฉลียวใจไว้ทีเดียว”
 ดังนี้แล้วกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๓๐. “สงฺเกถว อมิตฺตสฺมี
 มิตฺตสฺมีมฺปิ น วิสฺสเส
 อภยา ภยมุปฺปนฺนํ
 อปี มูลานิ กนฺตตี”ติ.

๓๐. “บุคคลพึงระวังให้จงหนัก ในคนผู้
 มิใช่มิตร ถึงแม้ในคนผู้เป็นมิตร
 ก็ไม่ควรจะไว้วางใจนัก (เพราะว่า)
 ภัยที่เกิดขึ้นแต่สิ่งที่ไม่มีภัย ย่อมจะ
 ตัดทอนได้ ถึงกระทั่งมูลราก”.

ตตฺถ อภยา ภยมุปฺปนฺนนฺตึ น
 อิตฺเต เต ภยํ อฺปฺปนฺนนฺตึ อภโย.
 โก โส มิตฺตโต. ยํ หิ มิตฺตสฺมีมฺปิ
 วิสฺสาเส สติ ตโต ภยํ อฺปฺปชฺชติ,
 ตํ มูลานิ กนฺตตี, มิตฺตสฺส
 สพฺพรณฺธานํ วิทิตฺตตา มูลจฺจาย
 สํวตฺตตีติ อตฺถโถ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ภัยที่
 เกิดขึ้นแต่สิ่งที่ไม่มีภัย คือ ภัยของท่าน
 เกิดแต่บุคคลนี้ หามิได้ ฉะนั้นบุคคลนี้
 จึงชื่อว่า หาภัยมิได้. ผู้ที่หาภัยมิได้นั้น
 คือใคร คือมิตร. เป็นความจริง เมื่อ
 บุคคลมีความคุ้นเคย แม้ในคนที่
 เป็นมิตรกัน ภัยที่เกิดขึ้นแต่คนที่
 เป็นมิตรกัน นั้น ย่อมจะตัดทอนถึง
 กระทั่งมูลรากได้ อธิบายว่า ภัยนั้น
 ย่อมเป็นไปเพื่อตัดขาด
 มูลราก เพราะมาทราบถึงเล่ห์เหลี่ยม
 ทั้งปวงของมิตร.

อถ นํ โพรทิสฺสโต “มา ภายิ
 ยถา สปฺโป ตยิ น ทฺพฺภตฺติ เอวมหํ
 อกาสิ” ตวํ อิตฺเต ปฏฺจาย ตสฺมี

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ ได้โอวาท
 พังพอนนั้นว่า “อย่างกลัวไปเลย เราจะทำ
 โดยประการที่งู (นั้น) จะไม่ประทุษร้าย

^๑ น. ม. กริสฺสามิ.

อาสาungskā mā gī"ti ova-ti-tva
 jata-ro puru-mi-ha-re pa-ve-tva
 puru-mi-loka-pra-yā-no o-hi-si. te-pi
 yathā-gam-mi k-ta.

ตัวเจ้า นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป เจ้าอย่าได้
 ทำความระแวงในงูตัวนั้นเลย". ดังนี้
 (พระโพธิสัตว์) เจริญพรหมวิหารธรรม
 ๔ อย่าง มีพรหมโลกเป็นที่ไปในเบื้อง-
 หน้า.^๑ ฝ่ายงูและพังพอนนั้น ก็ไปตาม
 ยถากรรม.

sad-ṭṭa i-mi cha-m-ma-tes-sa-nā a-ha-ri-tva
 cha-dā-kā s-mo-cha-ne-si "d-ta s-pi-pi j
 na-ku-lo j i-mi t-va ma-ha-m-t-ta
 o-ha-sū, ta-pi-si pa-n o-h-m-e-va"ti.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
 ธรรมเทศนานี้มาตรัสแล้ว ได้ทรงประชุม
 ชาดกว่า "งูและพังพอนในกาลนั้น
 กลับชาติมาเป็นมหาอำมาตย์ทั้ง ๒ คนนี้
 (ในกาลนี้) ส่วนดาบส (ในกาลนั้น) คือ
 เราตถาคตแล".

นกุลชาตกาวณฺณนา ปญฺจมา.

พรรณนานกุลชาดก ที่ ๕ จบ.

^๑ คือ ไปเกิดในพรหมโลก.

๖. อุปสาฬหฆชาตก (๑๖๖)

๓๑. “อุปสาฬหฆนามานัน
สหสุสานิ จตุทฺทส
อสุมี ปเทเส ททฺฒานิ
นตฺถิ โลกเ อนามตํ.
๓๒. ยมฺหิ สจฺจญฺจ ฐมฺโม จ
อหิสา สญฺญมฺโม ทโม
เอตทริยา เสวนตฺติ
เอตํ โลกเ อนามตนฺ”ติ.

อุปสาฬหฆชาตกํ ฉฎฺจํ.

๖. อุปสาฬหฆชาตก (๑๖๖)

๓๑. “พราหมณ์ผู้มีชื่อว่า อุปสาฬหะ
มีจำนวนถึง ๑๔,๐๐๐ คน ถูกเผา
(จนอดวายไป) ในประเทศนี้
(ซึ่งชื่อว่า) สถานที่ที่เหล่าสัตว์จะ
ไม่มานอนตาย ไม่มีในโลก(นี้เลย).
๓๒. ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ คือสังขะ ๑
ธรรม ๑ การไม่เบียดเบียน ๑
การสำรวม ๑ การฝึกฝน(ทรมาน)
๑ มีอยู่ในผู้ใด พระอริยเจ้าทั้งหลาย
ย่อมเสพ (คบหา) บุคคลผู้นั้น
(เพราะว่า) ฐานะ (พระนิพพาน)
นั้น เป็นฐานะที่เหล่าสัตว์ไม่มา
นอนตายแล้วในโลก” ดังนี้.

อุปสาฬหฆชาตก ที่ ๖.

๖. อุปสาพหกชาตกวรรณนา

(๑๖๖)

อุปสาพหกนามานนุติ อิทธิ สตุถา
 เขตวเน^๒ วิหรนุโต เอกัง อุปสาพหก
 นาม สุตานสุทฐิกัง พุราหมณัง อารพุก
 กเถสิ.

โส กิร อชฺโฌ อโหสิ มหทฺธโน
 ทิฏฺฐิติกตตฺตา ปน ฐุริหาเร
 วสนุตานุมี พุทฺธานัง สงฺกหัง นาม
 น อกาสิ. ปุตุโต ปนสฺส ปณฺทิตโต
 อโหสิ ฅาณสมฺปนฺโน.

โส มหฺลลกกาเล ปุตุตฺตัง อาท “มา
 โข มัง ตาต อณฺณสฺส วสฺลสฺส
 ฅาปิตสฺสุสาเน ฅาเปหิ, เอกสฺมี ปน

๖. พรรณนาอุปสาพหกชาดก

(๑๖๖)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ใน พระ-
 เขตวันมหาวิหาร ทรงปรารภพราหมณ์
 ผู้แสวงหาป่าช้าที่บริสุทธิ (ป่าช้าที่ไม่เคย
 มีสัตว์ไปนอนตายทับถม) ผู้หนึ่ง ชื่อว่า
 อุปสาพหกะ ตรัสพระธรรมเทศนาคือ มี
 คำว่า พราหมณ์ผู้มีชื่อว่า อุปสาพหกะ
 ดังนี้ เป็นต้น.

ทราบว่า อุปสาพหกพราหมณ์นั้น
 เป็นคนมั่งคั่ง (และ) เป็นผู้มีทรัพย์สมบัติ
 มากมาย แต่เพราะความที่ตนตกอยู่ใน
 อำนาจทิฐิ จึงไม่ได้ทำการสงเคราะห์
 ถวายแด่พระพุทธเจ้า แม้ประทับอยู่ใน
 วิหารที่ใกล้ ๆ. ส่วนบุตรของเขา เป็น
 ปราชญ์สมบูรณ์ด้วยญาณ.

ในเวลาแก่เฒ่าลง พราหมณ์นั้น กล่าว
 กับลูกชายไว้ว่า “ลูกเอ๋ย ขอเจ้าจงอย่า
 เผาพ้อในป่าช้าที่เขาเผาพวกคนถ่อยอื่น^๑ ๆ

^๑ ฉ. ม. อุปสาพก ... อิติ เอว สพุทฺถถ.

^๑ หมายถึง คนชั้นต่ำ.

^๒ ฉ. ม. เวพฺพวเน.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดา
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อนุจฉินฺนุจสุสาเนเยว มํ ฌาเปยฺยาสี”ติ.

ตาด อหํ ตุมฺหากํ ฌาเปตพฺพยฺตุตถกํ
จํ น ชานามิ สาธุ วต มํ
อาทาย คนฺตฺวา “อิมสฺมี จาเน มํ
ฌาเปยฺยาสี”ติ ตุมฺเหว อาจิกฺขณาติ.

พฺราหมเณ “สาธุ ตาดา”ติ ตํ
อาทาย นครา นิกฺขมิตฺวา กิซฺฌกฺกุ-
มตฺถกํ อภิรุหิตฺวา “ตาด อิทํ อญฺญสฺส
วสสสฺส อฌาปิตฺถจํ เอตถ มํ
ฌาเปยฺยาสี”ติ วตฺวา ปุตุเตน สทฺธิ
ปพฺพตา โอตริตุํ อารภิ.

สตุถา ปน ตํ ทิวสํ ปจฺจุสกาเล
โพธเนยฺยพฺนฺธเว โอลเณโต เตสํ
ปีตาปุตุตานํ โสตาปตฺติมคฺคสฺส อุปนิสฺสยํ
อทฺทส. ตสฺมา ตํ มคฺคํ คเหตุวา
จิตฺตฺทุกโก วยิ ปพฺพตปาทํ คนฺตฺวา
เตสํ ปพฺพตมตฺถกา โอตรนฺตานํ
อาคมยมาโน นิสฺสีทิ.

เลย แต่ขอให้ลูกเผาพ่อในป่าช้า ที่ไม่
ปะปนกับบุคคลอื่น (คือป่าช้าที่ยังไม่เคย
ถูกเผาใครมาก่อน) แห่งหนึ่งเถิด”.

บุตรชายตอบว่า พ่อ ผมไม่ทราบที่ที่ควร
จะเผาพ่อเลย จะเป็นการดีทีเดียว (ถ้า)
คุณพ่อจะพาผมไปชี้บอกให้แน่ลงไปว่า
“ลูกฟังเผาพ่อในที่นี้เถิด”.

พราหมณ์รับว่า “ดีแล้วละลูกเอ๋ย” แล้ว
พาลูกชายออกจากพระนครไป ขึ้นบน
ยอดภูเขาศิขณกภูแล้วพูดว่า “ลูกเอ๋ย
สถานที่นี้ เป็นสถานที่ที่ยังไม่เคยใช้เผา
คนถ้อยอื่นมาก่อนเลย ขอให้เจ้าจงเผาพ่อ
ณ ที่นี้แหละ” ดังนี้แล้ว พร้อมกับบุตร
เริ่มลงจากภูเขาไป.

ก็ในเวลาใกล้รุ่งวันนั้น พระศาสดา
(ได้ทรงส่งพระญาณ) ทอดพระเนตรดู
เหล่าสัตว์ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ ที่พระองค์พอจะ
แนะนำให้ตรัสรู้ได้ ทอดพระเนตรเห็น
อุปนิสัยแห่งโสดาปัตติมรรคของบิดา และ
บุตรทั้งสองนั้น. เพราะเหตุนั้น พระองค์
จึงทรงยึดเอาหนทางนั้น เสด็จดำเนินไป
ยังเชิงเขา ประทับนั่งรอคอยบิดาและ

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดา
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เต โอตรนฺดา สตฺถารํ อทุทสฺสํ.
 สตฺถา ปฏฺิสนฺถารํ กโรนฺโต “กหํ
 คมิตฺถ พฺราหฺมณา”ติ ปุจฺฉิ. มาณโว
 ตํ อตฺถํ อโรเจสิ.

สตฺถา “เตนฺหิ เอหิ ตว ปิตฺรา
 อัจฺฉิตฺตฺตฺถจฺฉานํ คจฺฉามา”ติ อุกฺโก
 ปิตาปุตฺเต คเหตุวา ปพฺพตฺตมตฺถกํ
 อารุหฺ “กตฺรํ จานนฺ”ติ ปุจฺฉิ.
 มาณโว “อิมสฺสํ ตินฺณํ ปพฺพตฺตานํ
 อนฺตรํ อัจฺฉิตฺติ ฆนฺเต”ติ อห.

สตฺถา “น โข มาณว ตว ปิตา
 อิทาเนว สฺสุสานสฺสุทฺธิโก, ปุพฺเพปิ
 สฺสุสานสฺสุทฺธิโกว, น เจโส อิทาเนว
 อิมสฺสมิเยว จาเน มํ ฌาเปยฺยาสี”ติ
 ตว อัจฺฉิตฺติ, ปุพฺเพปิ อิมสฺสมิเยว

บุตรทั้งสองนั้นที่กำลังจะลงมาจาก
 ยอดภูเขา ประดุจนายพรานชุ่มดักอยู่แล้ว.

บิดาและบุตรทั้งสองนั้น กำลังลงมาจาก
 (ยอดเขา) ได้เห็นพระศาสดาแล้ว. พระ-
 ศาสดาเมื่อทรงกระทำปฏิสันถาร จึง
 ตรัสถามว่า “ดูกรพราหมณ์ พวกท่าน
 ไปไหนกันมา”. มาณพกราบทูลความนั้น
 ให้ทรงทราบแล้ว.

พระศาสดาตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้นมาเถิด
 พวกเราจะไปยังสถานที่ ที่บิดาของเธอ
 บอกเอาไว้” ทรงพาเอาบิดาและบุตร
 ทั้งสองเดินขึ้นไปบนยอดภูเขาแล้ว ตรัส
 ถามว่า “ไหนสถานที่ที่สัตว์ไม่เคยมา
 นอนตาย”. มาณพทูลว่า “บิดาของ
 ข้าพระองค์บอกว่าระหว่างเขา ๓ ลูกนี้
 พระเจ้าข้า”.

พระศาสดาตรัสว่า “มาณพ บิดา
 ของเธอ เป็นผู้แสวงหาสุสานอันบริสุทธิ์
 (ที่ยังไม่เคยมีเหล่าสัตว์มานอนตาย) ใน
 บัดนี้เท่านั้น ก็หาได้เลย ถึงในปางก่อน
 ก็แสวงหาสุสานที่บริสุทธิ์แล้วเหมือนกัน

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จาเน อตตโน ฌาปนภาว^๑ อาจิขี^๒ติ
วตฺวา ยาจิโต อตีตํ อหริ.

อตีเต อิมสมิเยว ราชคเห อยเมว
อุปสาพฺหโก พุราหฺมณเ อยเมว จสฺส
ปฺตุโต อโหสิ. ตทา โพธิสฺตฺโต
มคฺชรญฺเจ พุราหฺมณฺกุเล นิพฺพตฺติตฺวา
ปริปฺนฺณสิปฺโป อสิปฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา
อภิญญา จ สฺมาปฺตฺติโย จ
นิพฺพตฺเตตฺวา ฌานกิพฺโ พินฺโต
หิมวตฺตปฺปเทเส จิรํ วสิตฺวา
โลณมฺพิลเสวณฺตฺถาย กิซฺฌกฺกุญฺเ ปณฺณ-
สาลาโย วิหาสิ.

ตทา โส พุราหฺมณเ อิมินาว
นียาเมน ปฺตุตํ วตฺวา ปฺตุเตน
“ตฺมุหเยว เม ตถารูปี จานํ
อาจิขฺขธา”ติ วุตฺเต อิทเมว จานํ

อนึ่ง บิดาของเธอนั้นบอกแก่เธอว่า
‘เจ้าพึงเฝ้าพ่อในที่นี้แหละ’ ดังนี้ ในบัดนี้
เท่านั้นก็หามิได้ ถึงในกาลก่อน พ่อ
ของเธอนั้นก็ได้บอก ให้คนเฝ้าตนในที่นี้
แล้วเหมือนกัน” ดังนี้แล้ว มาณพ
กราบทูลอาราธนา จึงได้ทรงนำอดีต
นิทานมาว่า.

ในอดีตกาล ในกรุงราชคฤห์นี้แหละ
มีพราหมณ์ชื่ออุปสาพหกะ คนเดียวกัน
เหมือนกัน ถึงบุตรของเขาก็คนเดียวกัน
กับคนนี้นี่แหละ. ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์
บังเกิดในสกุลพราหมณ์ในมคธรัฐ มี
ศิลปวิทยาบริบูรณ์ ออกบวชเป็นฤาษี
บำเพ็ญอภิญญา และสมาบัติให้เกิดขึ้นแล้ว
เล่นฌานอยู่ที่หิมวันตประเทศมาช้านาน
แล้วมาอยู่ที่บรรณศาลาบนภูเขาศิขณกุกกุ
เพื่อต้องการจะเสพรสเค็ม และเปรี้ยว.

ครั้งนั้น พราหมณ์ผู้นั้น กล่าวกับบุตร
โดยทำนองนั้นนั้นแล เมื่อบุตรกล่าวว่า
“พ่อนั้นแหละ จงบอกสถานที่เช่นนั้น
ให้ลูกมาเถิด” จึงได้บอกสถานที่แห่งนี้

^๑ ฉ. ม. ฌาปิตภาว.

อาจิภูชิตวา ปุตเตน สหุธิ โอตระนโต
โพธิสตุตติ ทิสฺวา ตสฺส สนฺติกั
อุปสงฺกมิ.

โพธิสตุโต จ อิมินาว นียาเมน
ปุจฺฉิตฺวา มาณวสฺส วจฺนํ สุตฺวา
“เอहि, ตว ปิตรา อาจิภูชิตฺตฺวานสฺส
อุจฺฉิตฺตฺวา วา อนุจฺฉิตฺตฺวา วา
ชานิสฺสามา”ติ เตหิ สหุธิ ปพฺพตมตฺถกั
อารุห “อิทํ ตินฺนํ ปพฺพตानั
อนฺตรํ อนุจฺฉิตฺตฺวานน”ติ มาณเวน
วุตฺเต “माणว อิมสฺมีเยว จาเน
ฉापิตกานั ปมาณั นตฺถิ, ตเวว ปิตา
อิมสฺมีเยว ราชคฺเห พฺราหฺมณฺกุลเยว
นิพฺพตฺติตฺวา อุปฺสาพฺหโกเยว นาม
หุตฺวา อิมสฺมีเยว ปพฺพตนฺตเร จุทฺทส
ชาติสฺสสฺसानิ ฉापิต, ปจฺวิยญฺหิ
อชฺฉापิตฺตฺวานั วา อสฺसानฺตฺวานั วา
สฺसानั อนิเวจิตฺตฺวานั^๑ วา ลทฺฐุ น
สฺกกา”ติ ปุพฺพเพนิวาสนาณน
ปริจฺฉินฺหิตฺวา อิมํ คาถทฺวยมาห

นั่นเอง แล้วลงมากับลูกชาย พบพระ-
โพธิสัตว์เข้า ได้เข้าไปยังสำนักของท่าน.
อุปสงกมิ.
ฝ่ายพระโพธิสัตว์ ก็ถามโดยทำนองนี้
เหมือนกัน ได้ฟังคำของมาณพจึงกล่าว
ว่า “มาเถิด พวกเราจากรู้กันว่าสถานที่
ซึ่งบิดาของเธอบอกเป็นที่ที่ปะปนกับบุคคล
อื่น หรือไม่ปะปนกัน” ดังนี้แล้ว พร้อม
ด้วยบิดาและบุตรทั้งสองนั้น ขึ้นไปสู่
ยอดเขา เมื่อมาณพกล่าวว่า “สถานที่
ระหว่างยอดเขาทั้ง ๓ นี้ เป็นสถานที่
ที่ไม่ปะปนกับบุคคลอื่น” จึงกำหนดด้วย
บุพเพนิวาสญาณว่า “นี่แน่ะมาณพใน
สถานที่นี้แหละคนที่ถูกเขาเผาแล้ว นับ
ประมาณมิได้เลย เฉพาะบิดาของเธอ
นั่นเอง บังเกิดในสกุลพราหมณ์ ใน
ราชกฤห്മหานครนี้นั้นแล เกิดเป็น
พราหมณ์ชื่อว่าอุปสาพหะ ก็ถูกเขาเผา
ที่ระหว่างภูเขานี้ ถึง ๑๔,๐๐๐ ชาติ ด้วยว่า
บนพื้นปฐพี ไม่สามารถจะหาที่ซึ่งไม่ได้
เผาศพ หรือสถานที่ซึ่งมิใช่ป่าช้า หรือ

^๑ ฉ. ม. อนิเวสิตฺตฺวานั.

สถานที่ซึ่งศีรษะไม่ทอดลงได้” แล้วกล่าว
๒ คาถานี้ว่า

๓๑. “อุปสาพุกหนามานัน^๑
สหสุสานิ จตุททส
อสุมี ปเทเส ททุฌานิ
นตฺถิ โลเก อนามตฺ.

๓๒. ยมฺหิ สจฺจณฺจ ฐมฺโม จ
อหิสา สณฺณมโม^๒ ทโม
เอตทริยา เสวนตฺติ
เอตฺ โลเก อนามตฺน^๓ติ.

ตตฺถ อนามตฺนตฺติ อมตฺฏจฺานัน^๓
ตณฺหิ อุปจาวรเสน อมตฺนตฺติ วุจฺจติ.
ตํ ปฏฺิเสเชนฺโต อนามตฺนตฺติ อาห.
อมตฺนตฺติปิ^๔ ปาโร. โลเกสุมี หิ

๓๑. “พราหมณ์ผู้มีชื่อว่าอุปสาพุกะ มี
จำนวนถึงหนึ่ง ๑๔,๐๐๐ คน ถูกเผา
(จนวอดวายไป) ในประเทศนี้
(ขึ้นชื่อว่า) สถานที่ที่เหล่าสัตว์จะ
ไม่มานอนตาย ไม่มีในโลก(นี้เลย).

๓๒. ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ คือสังขะ ๑
ธรรม ๑ การไม่เบียดเบียน ๑
การสำรวม ๑ การฝึกฝน(ทรมาน)
๑ มีอยู่ในผู้ใด พระอริยเจ้าทั้งหลาย
ย่อมเสพ (คบหา) ผู้นั้น(เพราะว่า)
ฐานะ (พระนิพพาน) นั้น เป็น
ฐานะที่เหล่าสัตว์ไม่มานอนตายแล้ว
ในโลก” ดังนี้.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **อนามตฺ**
ได้แก่ สถานที่ที่เหล่าสัตว์ไม่มานอนตาย.
จริงอยู่ สถานที่ที่เหล่าสัตว์ไม่มานอน
ตายนั้น ท่านเรียกว่า อมตะ ด้วย

^๑ ฉ. ม. อุปสาพุกหนามานิ.

^๒ ฉ. ม. สยโม.

^๓ ฉ. ม. มตฺฏจฺานัน.

^๔ ฉ. ม. อนมตฺนตฺติปิ.

อนมตฏจานัน^๑ อสุสานฏจานัน^๒ นาม สามารถแห่งอุปจาร. พระโพธิสัตว์เมื่อ
 นตฤตติ อตฤโถ. จะคัดค้านสถานที่นั้น จึงกล่าวว่า
 อนาคต. พระบาลีว่า อนาคตัง ก็มี.
 อธิบายว่า จริงอยู่ สถานที่อันเหล่าสัตว์
 ไม่เคยมาอนตาย(และ) ก็ชื่อว่า สถานที่
 ซึ่งมีไช้ป่าช้า ย่อมไม่มีในโลก.

ยมหิ สจฺจณฺจ ฐมฺโฆ จาติ ยสฺมี คำว่า สัจจะ และธรรมมีอยู่ในผู้ใด
 ปุคฺคเล จตฺตจฺจวตฺตกั ปุพฺพภาค- ความว่า ญาณในสัจจะ อันเป็นส่วน
 สจฺจณฺณณฺเจว โลกุตฺตรฐมฺโฆ จ เบื้องต้น ซึ่งเป็นที่ตั้งของสัจจะ ๔ ประการ
 อตฺถิ. อหิสาติ ปเรสํ อวิหเสา และโลกุตตรธรรม (๔ อย่าง) ย่อมมีใน
 อวิเหฏฺฐนา. สยฺยโมติ สีลสยฺยโม.^๓ บุคคลใด. การไม่เบียดเบียน ได้แก่การ
 ทโมติ อินฺทฺริยทมนํ. อิทญฺจ คุณชาตํ ไม่ทำลายล้างผู้อื่น ชื่อว่าอหิสา. การ
 ยสฺมี ปุคฺคเล อตฺถิ. สรรวมในศีล ชื่อว่าสยฺยมมะ. การฝึกหัด
 อินทริย์ ชื่อว่าทมะ. ก็คุณชาตินี้มีอยู่ใน
 บุคคลใด.

เอตฺตริยา เสวนฺตฺติติ อริยา พุทฺธา คำว่า พระอริยเจ้าทั้งหลาย ย่อมเสพ
 จ ปจฺเจกพุทฺธา จ พุทฺธสาวกา จ ผู้นั้น ความว่า พระอริยเจ้าทั้งหลาย คือ
 เอตํ จานัน เสวนฺติ, เอรูปี ปุคฺคัล พระพุทธเจ้า ๑ พระปัจเจกพุทธเจ้า ๑
 อุปสงฺกมฺนฺติ ภาชนฺตฺติติ อตฺถโถ. เอตํ เหล่าพระพุทธสาวก ๑ ย่อมเสพ (คบหา)

^๑ อมตฏจานนติปิ.

^๒ ม. อสุสาน.

^๓ ฉ. ม. สยโมติ สีลสยโม.

โลก อนามตุนติ เอตํ คุณชาติํ โลก
อมตภาวสาธนโต อมตํ^๑ นาม.

เอวํ โพรทิสตุโต ปิตาปุตตานํ
ธมมํ เทเสตุวา จตุตาโร พุรหมวิหาเร
ภาเวตุวา พุรหมโลกปรายโน อโหสิ.

สตถา อิมํ ธมมเทสนํ
อาหริตฺวา สจฺจจاني ปกาเสตุวา ชาตกํ
สโมธาเนสิ. สจฺจปรีโยसानเ อุมโก
ปิตาปุตฺตา โสตาปตฺติผลเ ปตฺติฏฺจหีสฺสุ.
ตทา ปิตาปุตฺตาว เอตฺรหิ ปิตาปุตฺตา
อหฺเสสุ, ตาปโส ปน อหเมวาติ.

อุปสาพฺหกชาตกาวณฺณนา ฉฏฺฐา.

ฐานะนั้น อธิบายว่า ย่อมเข้าไปหา
คือว่าย่อมคบบุคคลผู้เห็นปานนั้น. คำว่า
ฐานะ(พระนิพพาน)นั้นเป็นสถานที่ที่เหล่า
สัตว์ไม่มานอนตายในโลก ความว่า คุณ
นี้ได้ชื่อว่าอมตะ เพราะให้สำเร็จความ
เป็นสภาพไม่ตายในโลก.

พระโพธิสัตว์ ครั้นแสดงธรรมแก่
บิดาและบุตรอย่างนี้แล้ว ก็เจริญพรหม-
วิหารธรรม ๔ ข้อ ก็ได้ไปสู่พรหมโลก.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
ธรรมเทศนานี้มาแล้ว ทรงประกาศ
สังจะทั้งหลาย ได้ทรงประชุมชาดก.
ในเวลาจบสังจะ ทั้งบิดาและบุตรดำรง
อยู่ในโสดาปัตติผล. บิดาและบุตร ใน
ครั้งนั้นได้มาเป็นบิดาและบุตรในบัดนี้
ส่วนดาบสในกาลนั้น คือเราตถาคตแล.

พรรณนาอุปสาพหกชาดก ที่ ๖ จบ.

^๑ อ. ม. อนามตํ.

๗. สมิทฺธิชาตก (๑๖๗)

๓๓. “อภฺตฺวา ภิกฺขฺสฺส ภิกฺขุ
น หิ ภฺตฺวาน ภิกฺขฺสฺส
ภฺตฺวาน ภิกฺขุ ภิกฺขฺสฺส
มา ตํ กาลโ อฺปจฺจคา.

๓๔. กาลํ โวหํ น ชานามิ
ฉนฺโน กาลโ น ทิสฺสตี
ตสฺมา อภฺตฺวา ภิกฺขามิ
มา มํ กาลโ อฺปจฺจคา”ติ.

สมิทฺธิชาตกํ สตฺตมํ.

๗. สมิทฺธิชาตก ๑๖๗)

๓๓. “แนะภิกษุ ท่านไม่บริโภคนเลย ยัง
(เที่ยว) ขอยู่ ควรจะบริโภคแล้ว
ค่อยขอมิใช่หรือ แนะภิกษุ ท่าน
บริโภคแล้ว จง (เที่ยว) ขอเกิด
เวลาอย่าได้ล่วงเลยท่านไปเสีย.

๓๔. เราไม่รู้เวลา (ตายของตน) เลย
เวลา (ตายของข้าพเจ้า) ยังปกปิด
ไม่ปรากฏ เพราะเหตุนั้น เราจึง
ไม่บริโภคแล้ว (เที่ยว) ขอยู่ เวลา
(สำหรับบำเพ็ญสมณธรรม) อย่า
ได้ล่วงเลยเราไปเสียเลย”.

สมิทฺธิชาตก ที่ ๗.

๗. สมิทฺธิชาตกถวณฺณนา (๑๖๗)

อภฺตฺวา ภิกฺขฺสฺส ภิกฺขุชฺชิตฺติ อิทํ
สฺตฺถา ราชคหํ อุปนฺนํ สฺสาย ตโปทธาราเม
วิหรนฺโต สมิทฺธิชฺชิตฺเตอโร อารพฺภ กถเอสฺส.

เอกทิวสณฺหิ อายสฺมา สมิทฺธิชฺชิตฺเตโร
สพฺพรตฺตํ ปธานํ ปทหิตฺวา
อรุณฺคฺคฺมณฺเวลาย นฺหาตฺวา สฺวณฺณวณฺณํ
อดฺตภาวํ สุกฺขาปยมาโน อนฺตรวาสกํ
นิวาเสตฺวา อุตฺตราสงฺกํ หตฺถเณ
คเหตฺวา อฏฺฐาสิ สุปฺริกมฺมกตา วิย
สฺวณฺณปฏฺฐิมา. ออดฺตภาวสมิทฺธิยาเยว
หิสฺส “สมิทฺธิชฺชิตฺติ” นามํ อโหสิ. อถสฺส
สรีโรโสภคํ ทิสฺวา เอกา เทวชิตฺตา
ปฏฺฐิทฺตจิตฺตา เถโร เอวมาห “ตฺวํ
ไชสิ ภิกฺขุ ททโร ยฺวา สฺส กาทเกโส
ภทฺเทน โยพฺพเนน สมณฺนาคโต อภฺริโป
ทสฺสนีโย ปาสาทิกโก, เอวรฺอุปสฺส ตว
กาเม อปฺริภฺวชิตฺวา โโก อตฺถโถ
ปพฺพชฺชาย, กาเม ตาว ปฺริภฺวชฺชสฺส
ปจฺฉา ปพฺพชิตฺวา สมณฺธมฺมํ
กวิสฺสสิ”ติ.

๗. พฺรณนาสมิทฺธิชาตก (๑๖๗)

พระศาสดา เสด็จเข้าไปอาศัย
นครราชคฤห์ ประทับอยู่ที่ตโปทาราม
ทรงปรารภพระเถระชื่อว่าสมิทฺธิ ตรัส
พระธรรมเทศนาเห็นว่า **แน่ะภิกษุ ท่าน
ไม่บริโภคน้ำยัง(เทียว)ขอยุ่** ดังนี้เป็นต้น.

ความพิสดารว่า วันหนึ่ง ท่าน
สมิทฺธิเถระบำเพ็ญเพียรตลอดราตรี พอ
เวลาอรุณขึ้น จึงสร่งน้ำ(เอาผ้า) เช็ดตัว
ซึ่งมีสีจุกทองคำให้แห้ง ครองผ้าอันตร-
วาสกเสร็จแล้ว ยืนถือผ้าอุตราสงค์อยู่
ท่านเป็นผู้มีอัธยาศัย ประดุจพระปฎิมากร
ทองคำ ที่บุคคลขัดให้เป็นเงาอย่างดี.
เพราะความสำเร็จของอัธยาศัย (เสมอด้วย
ทองคำ)นั่นเอง ท่านจึงได้มี ชื่อว่า
“สมิทฺธิ”. ครั้งนั้น เทพธิดาตนหนึ่งเห็น
รูปร่างที่งามอย่างยอดเยี่ยมของท่านเข้า
เกิดมีจิตปฏิพัทธ์ (ในตัวท่าน) จึงกล่าวกับ
พระเถระอย่างนี้ว่า “ภิกษุ ท่านยังเป็น
หนุ่มกระชุ่มกระชวยทะมัดทะแมงดีมาก
มีเส้นผมอันดำ(สนิท) ประกอบด้วยวัยอัน
หนุ่มแน่น จำเริญ รูปสวย น่าดู
น่าเลื่อมใส จะมีประโยชน์ อะไรด้วยการ

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อท นั เถโร อาห “เทวธิตะ
 ‘อสุกฺขมิมิ นาม เวเย จิตฺตํ มริสฺสสามิมิตฺติ
 มม มรณกาลํ น ชานามิ เอส
 เม กาโล อปริจฺจนฺโน,^๑ ตสฺมา
 ตรุณกาเลเยว สมณธมฺมํ กตฺวา
 ทุกฺขสฺส อนฺตํ กริสฺสสามิมิตฺติ. ส
 เถรสฺส สนฺตिका ปฏิสฺสนฺตารํ อลภิตฺวา
 ตตฺถเวว อนฺตรธาเย. เถโร สตฺถารํ
 อุตฺตมฺภิมิตฺวา เอตมตฺถํ อโรเจสิ.
 สตฺถวา “น โข สมิทฺธิ ตวญฺเฆว^๒
 เอตฺรหิ เทวธิตาย ปโลภิตฺวา ปุพฺเพปิ
 เทวธิตโร ปณฺหิตปพฺพิเต^๓
 ปโลภิสฺสเยวา”ติ วตฺวา เตน ยาจิตฺวา
 อตฺตํ อหริ.

ที่ท่านผู้เห็นปานนี้ จะบวชโดยที่ยังไม่ได้
 บริโภคกาม (มาก่อนเลย) บริโภคกาม
 เสียก่อนเกิดท่าน แล้วจึงค่อยบวชบำเพ็ญ
 สมณธรรมต่อภายหลังก็ได้”(ไม่สำคัญ).

ครั้งนั้น พระเถระกล่าวกับเทพธิดานั้น
 ว่า “ดูกรรมแม่เทพธิดา เราหาได้รู้เวลา
 ตายของเราไม่ว่า ‘เราพอดำรงตนอยู่ใน
 วัฏโณ้นจักตาย’ เวลา (ตาย) นี้อันเรา
 กำหนดไม่ได้ เพราะฉะนั้นเราจึงได้
 บำเพ็ญสมณธรรมในขณะที่ยังหนุ่มแน่น
 อยู่ จึงจัก (สามารถ) ทำที่สดุทุกขก็ได้”.
 นางไม่ได้รับการต้อนรับ จากสำนัก
 พระเถระแล้ว จึงได้อันตรธานหายไป
 ในที่นั้นนั่นเอง. พระเถระเข้าไปเฝ้า
 พระศาสดา ได้กราบทูลให้ทรงทราบ
 เรื่องนั้น. พระศาสดาตรัสว่า “ดูกรรม
 สมิทธิ เธอเท่านั้น ได้ถูกนางเทพธิดา
 ประเล้าประโลม แต่ในกาลบัดนี้เท่านั้น
 ก็หามีได้ ถึงในปางก่อน พวกเทพธิดา
 ก็ได้พากันประเล้าประโลมพวกนักบวช

^๑ น. ม. ปฏิจจนฺโน.

^๒ น. ม. คุวญฺเฆว.

^๓ น. ม. ปพฺพิเต.

บัณฑิตเหมือนกัน” ภิกษุทูลอาราธนา
จึงได้ทรงนำอดีตนิทานมาว่า.

อดีเต พาราณสีย์ พุรหมทตเต
รชชั กาเรนเต โพิสตุโต เอกสมิ
กาสิคามเก พุราหมณกุลे निपुत्तติตวา
วยปุตโต สพฺพสิปฺเปสฺสู นิปฺผตฺติ
ปตฺวา อสิปฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา
อภิญญา จ समाปตฺติโย จ
นิพฺพตฺเตตฺวา หิมวันตฺปฺปเทเส เอกํ
ชาตฺสฺสรํ นิสฺสาย วาสํ กปฺเปสิ.

โสปี สพฺพรตฺติ ปธานํ ปทหิตฺวา
อรุณฺคฺคฺมนเวลาย นหาตฺวา เอกํ วกฺกํ
นิวาเสตฺวา เอกํ หตฺถेณ คเหตฺวา
สรีรํ นิโรทกํ กโรนฺโต อฏฺฐาสิ.
อถสฺส รูปโสภคฺคฺปฺปตฺตํ อตฺตภาวํ
โโอลเกตฺวา ปฏิพทฺชจิตฺตา เอกา
เทวธิตา โพิสตุตํ ปโลภยมาณา ปจฺม
กาถมาห

๓๓. “อภุตฺวา ภิกฺขสิ ภิกฺขุ
น หิ ภุตฺวาน ภิกฺขสิ
ภุตฺวาน ภิกฺขุ ภิกฺขสฺสุ
มา ตํ กาลो อุปฺจจฺจคา”ติ

ในอดีตกาล ครั้งเมื่อพระเจ้า
พรหมทัต เสวยราชสมบัติอยู่ในนคร
พาราณสี พระโพิสัตว์ บังเกิดในสกุล
พราหมณ์ ที่หมู่บ้านกาสิคามแห่งหนึ่ง
เจริญวัยแล้ว ถึงความสำเร็จสรรพศิลปะ
(ออก) บวชเป็นฤๅษีบำเพ็ญอภิญญา และ
สมาบัติ ให้เกิดแล้ว อยู่อาศัยสระน้ำ
แห่งหนึ่งในหิมวันตประเทศ.

แม้พระดาบสนั้น เริ่มบำเพ็ญเพียรจน
ตลอดราตรี พอเวลาอรุณขึ้นจึงได้สร้งน้ำ
กรองผ้าเปลือกไม้ผืนหนึ่ง ถือไว้ผืนหนึ่ง
ยื่นสะบัดน้ำให้ตัวแห้งอยู่. ครั้งนั้น
เทพธิดาคนหนึ่งมองดูเรือนร่าง ที่ถึง
ความงามเลิศของท่านเข้าแล้ว เกิดมีจิต
รักใคร่ เมื่อจะเล่าโลมพระโพิสัตว์ จึง
ได้กล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๓๓. “แน่ะภิกษุ ท่านไม่บริโภคนเลย ยัง
(เที่ยว) ขอยู่ ควรจะบริโภคแล้ว
ค่อยขอมิใช่หรือ แน่ะภิกษุ ท่าน
บริโภคแล้ว จง (เที่ยว) ขอเถิด
เวลาอย่าได้ล่วงเลยท่านไปเสีย”.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ อภุควา ภิกขุสิ ภิกขุติ
 ภิกขุ ตวั ทหรรกาเล กิเลสกาเมวเสน
 วตตุกาเม อภุชิตวา^๑ ภิกขาย จรสิ.
 น หิ ภุควาน ภิกขุสิติ นนุ นาม
 ปญจกามคุณุ ภุชิตวา^๒ ภิกขาย
 จริตพพ, ตวั กามะ อภุชิตวา^๑ ว
 ภิกขาจริยํ อุปคโตสิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **แน่ะ**
ภิกษุท่านไม่บริโภคนเลย ยั่ง(เที่ยว)ขออยู่
 ความว่า ข้าแต่ภิกษุ ในเวลายัง
 หนุ่มแน่น ท่านไม่บริโภควัตตุกาม ด้วย
 อำนาจกิเลสกาเม มีแต่เที่ยวขอ (เขา
 ทั้งนั้น). คำว่า **ควรบริโภคนแล้วค่อยขอ**
มีใช้หรือ ความว่า ท่านควรจะบริโภคน
 กามคุณ ๕ เสียก่อน แล้วจึงเที่ยวขอ
 มีใช้หรือ ท่านไม่บริโภคน(คุณ)เลย
 มีแต่เที่ยวขอเขาอย่างเดียว (เท่านั้น).

ภุควาน ภิกขุ ภิกขุสสุติ ภิกขุ
 ทหรรกาเล ตาว กามะ ภุชิตวา
 ปจจนา มหุลลกาเล ภิกขุสสุ. มา
 ตํ กาลิ อูปจจคาติ อัย กามะ
 ภุชชนกาลิ ทหรรกาลิ มา ตํ
 อติภุกมตฺติ.

คำว่า **แน่ะภิกษุ** ท่านบริโภคนแล้ว **จง**
 (เที่ยว) **ขอเถิด** ความว่า แน่ะภิกษุ
 ขอท่านจงบริโภคนกาม ในเวลายัง
 หนุ่มแน่นก่อนเถิด ภายหลังเมื่อแก่เฒ่า
 แล้วจึง (เที่ยว) ขอก็ได้. คำว่า **เวลา**
อย่าได้ล่วงเลยท่านไปเสีย ความว่า เวลา
 คือเวลาที่ยังหนุ่มแน่นอยู่นี้ **อย่าได้**
ล่วงเลยท่านไปเสียเลย.

^๑ น. ม. อภุควา ว.

^๒ น. ม. ภุควา.

โพธิสตโต เทวธิตาย วจน
 สุตฺวา อตฺตโน อชฺฌาสยฺ ปกาเสนฺโต
 ทฺติยํ คาทมาห

๓๔. “กาลํ โวหํ น ชานามิ
 ฉนฺโน กาลो น ทิสฺสติ
 ตสฺมา อภุตฺวา ภิกฺขามิ
 มา มํ กาลो อฺปจฺจคา”ติ.

ตตฺถ กาลํ โวหํ น ชานามิ
 โวติ นิปาตมตฺตํ. อหํ ปน “ปจฺมวเย
 วา มยา มริตพฺพํ มชฺฌิมวเย วา
 ปจฺฉิมวเย วา”ติ เอวํ อตฺตโน
 มรณกาลํ น ชานามิ. อติปณฺหิตেনาปี^๑
 หิ ปุคฺคเลน

ชีวิตํ พฺยาริ กาลो จ
 เทหนิกฺขेषนํ คติ
 ปณฺเจเต ชีวโลกสฺมี
 อนิมิตฺตา น นายเรติ.

พระโพธิสัตว์ สดับคำของเทพธิดา
 แล้ว เมื่อจะประกาศอรรถาัยของตน
 จึงได้กล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๓๔. “เราไม่รู้เวลา (ตายของตน) เวลา
 (ตายของข้าพเจ้า) ยังปกปิด ไม่
 ปรากฏ เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่
 บริโภคแล้ว (เที่ยว) ขอยู่ เวลา
 (สำหรับบำเพ็ญสมณธรรม) อย่า
 ได้ล่วงเลยเราไปเสียเลย”.

บรรดาคำเหล่านั้น ศัพท์ว่า โว
 ในคำว่า เราไม่รู้เวลา(ตายของตน) เป็น
 เพียงนิบาต. อธิบายว่า ส่วนเรายอมไม่
 รู้กาลที่ตนเองจะตายอย่างนี้ว่า “เราจะ
 พึ่งตายในปฐมวัย ในมัชฌิมวัย หรือว่า
 ในปัจฉิมวัยกันแน่” ดังนี้.

จริงอยู่ ชีวิต ๑ พฺยาริ ๑ กาล ๑
 สถานที่ทอดร่าง ๑ คติ ๑ ๕ อย่างนี้
 ในชีวโลกไม่มีเครื่องหมาย บุคคล
 ถึงแม้จะเป็นบัณฑิต ก็รู้ไม่ได้แล.

^๑ ฉ. ม. ปณฺหิตน.

ฉนฺโน กาลโ น ทิสฺสตีติ ยสฺมา อสฺกสฺมี
 นาม วยกาเล วา เหมนฺตาทิอฺตุกาเล
 วา มยา มริตพฺพนฺติ มยฺหมเปส
 ฉนฺโน หุตฺวา กาลโ น ทิสฺสตี
 สฺปฏิจฺฉนฺโน หุตฺวา จิตฺ น ปญฺญาติ.

ตสฺมา อภฺตฺวา ภิกฺขุขามิตี เตน
 การณฺน ปญฺจ กามคฺุณฺ อภฺตฺวาว
 ภิกฺขุขามิ. มา มํ กาลโ อฺปฺจฺจคาติ
 มํ สมณธมฺมสฺส กรณฺกาลโ^๑ มา
 อติภฺกมฺตฺติ อตฺโถ. อิมินา การณฺน
 ททฺโรว สมานิ ปพฺพชิตฺวา สมณธมฺมํ
 กโรมีติ. เทวธิตา โพธิสฺตฺตสฺส วจฺนํ
 สฺตฺวา ตตฺถเว อนฺตรธาเย.

สฺตฺถา อิมิ ธมฺมเทสนํ อหริตฺวา
 ชาตกํ สโมธาเนสิ “ตทา เทวธิตา

คํวํ เวลา (ตายของข้าพเจ้า) ยังปกปิด
 ไม่ปรากฏ ความว่า เพราะเวลาตาย
 แม้ของเรานี้ แสนจะปกปิด หาปรากฏไม่
 คือตั้งอยู่แสนจะมืดซิด หาปรากฏไม่ว่า
 เราพึงตายในระยะแห่งวัย หรือว่าในระยะ
 แห่งฤดู มีหมันตฤดูเป็นต้น ชื่อโน้น.

คํวํ เพราะเหตุโน้น เราจึงไม่
 บริโภคแล้ว(เที่ยว)ขอ ความว่า เพราะ
 เหตุโน้น เราจึงไม่บริโภตกามคุณ ๕ อย่าง
 เลย (เที่ยว)ขอ(ทาน)เขา(ดีกว่า). คํวํ
 เวลาอย่าได้ล่วงเลยเราไปเสีย ความว่า
 เวลาสำหรับจะบำเพ็ญสมณธรรม ของจ
 อยาล่วงเลยตัวเราไปเสีย. เพราะเหตุนี้
 (เอง)ตัวเราจึง (ขอ) บวชบำเพ็ญสมณ-
 ธรรม เสียแต่ยังหนุ่มแน่น (ดีกว่า).
 นางเทพธิดา พอได้ฟังคำของพระโพธิ-
 สัตว์แล้ว ก็อันตรธานหายไปในที่นั้น
 นั้นเอง.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
 ธรรมเทศนาคือมาแล้ว จึงได้ประชุม

^๑ ฉ. ม. สมณธมฺมการณกาลโ.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วารสารภาษาชาติก บ.พ. ๗-๑๓

อญญจ เทวธิดา, อหเมว เตน ชาดกว่า “นางเทพธิดา ในครั้งนั้น ได้
สมเอน ตาปโส อโหสิณ”ติ. (กลับชาติ) มาเป็นนางเทพธิดาตนนี้
พระดาบสสมัยนั้นได้ (กลับชาติ) มาเป็น
เรา ตถาคตแล”.

สมิทุชชาตกาวณฺณนา สตุตฺมา.

พรรณนาสมิทุชชาดก ที่ ๗ จบ.

๘. สกุนคฺมิชาตก (๑๖๘)

๓๕. “เสโน พลสา ปตมานโน
ลาปํ โจรฎจายินํ
สหสา อชฺฌปตฺโตว
มรณํ เตนุปากมิ.
๓๖. โสหํ นเยน สมฺปนฺโน
เปตฺติเก โจรเร รโต
อเปตสฺตฺตฺ โมทามิ
สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน”ติ.

สกุนคฺมิชาตกํ อฎฺฐมํ.

๘. สกุนคฺมิชาตก (๑๖๘)

๓๕. “เหยี่ยวบินโฉบลงด้วยกำลังแรง ได้
โฉบเอานกมุลไถ ซึ่งกำลังจับอยู่
ณ ที่หากิน (ของตน) อย่างรวดเร็ว
เพราะเหตุนั้น เหยี่ยวนั้น จึงถึง
ความตายแล้ว.
๓๖. ข้าพเจ้านั้น สมบูรณ์ไปด้วยนัย
อย่างพร้อมมูล ยินดีแล้วในสถานที่
หากิน ซึ่งเป็นของบิดา ปราศจาก
ศัตรู เมื่อได้พิจารณาเห็นประโยชน์
ของตนย่อมยินดี (เสมอ)”.

สกุนคฺมิชาตก ที่ ๘.

๘. สกุนคฺมิชาตกาวณฺณา

(๑๖๘)

เสโน พลสา ปตมาโนติ อิทธิ
สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต อตุตโน
อชฺฌาสนํ สกฺโณวาทสฺสุดํ^๑ อารพฺภ
กเถสิ.

เอกทิวสณฺหิ สตุถา ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา
“โคจเร ภิกฺขเว จรณ สเก เปตฺติเก
วิสเย”ติ อิมํ สํยุตฺตมหาวกฺเค สุตฺตนฺตํ
กเถนฺโต “ตุเมห ตาว ติมฺภจฺณ, ปุพฺเพปิ
ติรจฺฉานกตฺวาปี - สกํ เปตฺติกวิสยํ
ปหาย อโคจเร จรนฺตา ปจฺจามิตฺตานํ
หตฺถปถํ คนฺตฺวา อตุตโน ปณฺณว-
สมฺปตฺติยา อฺพายโกสฺสเลน ปจฺจามิตฺตานํ
หตฺถา มุจฺจิสฺสุ”ติ วตฺวา อตีตํ อหาริ.

๘. พรณนาสกุนคฺมิชาตก

(๑๖๘)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภ
สกฺโณวาทสฺสูตร ซึ่งเป็นพระอชฺฌาสนํ
ของพระองค์ ตรัสคำนี้ว่า **เหยี่ยวบิน
โผลงด้วยกำลังแรง ดังนี้ เป็นต้น.**

ความย่อว่า วันหนึ่ง พระศาสดาตรัส
เรียกภิกษุมาแล้ว เมื่อจะตรัสพระสูตรนี้
ในมหาวรรค สังยุตตนิกายว่า “ภิกษุ
ทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไป ในที่โคจร
ซึ่งเป็นวิสัย(ขอบเขต) ของบิดาของตน
เถิด” ดังนี้ เป็นต้น จึงตรัสว่า “เธอ
ทั้งหลายจงหยุดก่อน ถึงแม่ในปางก่อน
พวกสัตว์ดิรัจฉาน ละที่โคจรที่เป็นของ
บิดาของตนเสีย เที่ยวไปยังสถานที่มิใช่
โคจร ได้เข้าไปสู่เงื้อมมือของพวก
ปัจจามิตร พ้นจากเงื้อมมือของพวก
ปัจจามิตร ด้วยความเป็นผู้ฉลาดในอุบาย
เพราะเปี่ยมด้วยปัญญาของตน” ดังนี้ แล้ว
ได้ทรงนำอดีตนิทานมาว่า.

^๑ ส. มหา. ๑๕/๑๕๖.

อดีตเต พาราณสียํ พุรหมทตฺเต
 รชชํ กาเรนฺเต โปธิสตุโต ลาปสกุณ-
 โยนิยํ นิพพตฺติตฺวา นงฺคลกฏจกรณ
 เลทฺทฏฺฐจฺจาเน วาสํ กบฺเปสิ. โส เอกทิวสํ
 “สกวิสเย โคจรคหณํ ปหาย ปรวิสเย
 โคจโร คหเสสสามิ”ติ อฏฺวิปริยนตํ
 อคมาสิ. อถ นํ ตตฺถ โคจโร
 ปรีคฺคณฺหนตํ^๑ ทิสฺวา สกุณคฺมิ^๒
 สหสา อชฺฌปฺปตฺตา อคฺคเหสิ.

โส สกุณคฺมียา หริยมาโน เอวํ
 ปรีเทเวสิ “มยเมวมุห อลกฺขิกา, มยํ
 อปฺปปฺปญฺญา, เย มยํ อโคจเร จริมุห
 ปรวิสเย, สจชฺช มยํ โคจเร จเรยฺยาม
 สเก เปตฺติเก วิสเย, น มุยาญํ
 สกุณคฺมิ อลํ อภวิสฺส, ยทิทํ
 ยฺยทฺธาชา”ติ.

โก ปน เต ลาป โคจโร สโก
 เปตฺติโก วิสโยติ. ยทิทํ นงฺคลกฏจกรณํ
 เลทฺทฏฺฐจฺจานนฺติ. อถ นํ สกุณคฺมิ

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชสมบัติอยู่ในพระนครพาราณสี
 พระโพธิสัตว์บังเกิดในกำเนิดนกมูลไถ
 อาศัยอยู่ตามก้อนดิน ณ ที่ที่เขาไถนา.
 วันหนึ่งนกมูลไถนั้นคิดว่า “จักละที่หากิน
 ในถิ่นของตนเสีย แล้วหาอาหารในถิ่น
 อื่น” (จะดีกว่า) จึงได้บินไปยังชายดง.
 ครั้งนั้น เขี้ยวนกเขา เห็นนกมูลไถตัว
 นั้น ซึ่งกำลังหากินอยู่ที่นั่น จึงได้
 โฉบลงไปอย่างรวดเร็ว.

นกมูลไถนั้น ถูกเขี้ยวนกเขาโฉบพาไป
 จึงคร่ำครวญอย่างนี้ว่า “ตัวเราไม่มีโชค
 เสียเลย ช่างมีบุญน้อย ที่เที่ยวบินไปใน
 สถานที่มิใช่โคจร ซึ่งเป็นถิ่นของผู้อื่น วันนี้
 ถ้าเราจะเที่ยวหากิน ในถิ่นบิดาของตน
 แล้วไซ้ร้ เขี้ยวนกเขาตัวนี้ เห็นทีจะไม่
 พอที่จะต่อสู้กับเรา” (อย่างแน่นอน).

เขี้ยวนกเขาถามว่า ดูกรนกมูลไถ
 ก็ที่หากินของท่าน ที่เป็นถิ่นของบิดา
 ของตนคืออะไรเล่า. นกมูลไถตอบว่า

^๑ น. ม. คณฺหนตํ.

^๒ ปาหิยํ สกุณคฺมิ. เอวํ สพฺพตฺถ น. ม. สกุณคฺมิ.

สเก พลล อปตฤทฐา ปมฺญจิจิ “คจฺฉ
โฆ ตฺวํ ลาบ, ตตฺรปิ เม คนฺตฺวา น
โมกฺขสึ”ติ.

โส ตตฺถ คนฺตฺวา มหนฺตํ เลทฺทํ
อภิริทฺตฺวา “เอหิ โฆทานิ เม
สกุณคฺฉิมิ”ติ เสนํ อวฺหฺนฺโต อฏฺฐาสึ.
สกุณคฺฉิมิ สเก พลล อปตฤทฐา อุกฺโก
ปกฺเข สนฺนยฺห ลาบสกุณํ สหสา
อชฺฌปฺปตฺตา. ยทา ปน ตํ ลาโป
“พหุอาคตา โฆ มฺยายํ สกุณคฺฉิมิ”ติ
อณฺเฑาสึ, อถ ปรีวตฺติตฺวา ตสฺสเสว
เลทฺทํสุสฺส อนฺตรํ ปจฺจาปาที. สกุณคฺฉิมิ
เวคํ สนฺธาเรตฺถํ อสกุโกนฺตึ ตตฺถเว
อูร์ ปจฺจตาเพสิ. เอวํ สา ภินฺนเนน
หทยเณ นิกฺขนฺเตหิ อกฺขีหิ ชีวิตกฺขยํ
ปาปฺณิ.

สตฺถา อิมํ อตฺตํ ทสฺเสตฺวา
“เอวํ ภิกฺขเว ตีรจฺฉานคตาปิ อโคจเร

ที่ (ที่ข้าพเจ้าพูดถึง)นั้น ได้แก่ที่ก้อนดิน
ซึ่งเป็นทีที่เขาไถนา. ลำดับนั้น เขี้ยว
นกเขาซึ่งเชื่อมันในกำล้งของตนเอง จึง
ได้ปล่อยนกมูลไถนั้นไป ด้วยสั่งว่า
“เชิญบินไปสิเจ้า นกมูลไถ ถึงเจ้าบินไป
ในที่นั้นก็จะไม่พันเราไปได้เลย”.

นกมูลไถนั้น บินไป ณ ที่นั้นแล้ว
ลงจับที่ก้อนดินใหญ่ ยืนร้องเรียกเหยี่ยว
นกเขาว่า “บัดนี้จงมาหาเราเดี๋ยวนี้เถิด
เจ้าเหยี่ยวนกเขา”. เหยี่ยวนกเขาผู้หึง
ผยองในกำล้งของตนเอง ขยับปีกทั้งสอง
ข้าง บินโฉบ โฉบเอานกมูลไถอย่าง
รวดเร็ว. ส่วนนกมูลไถ เวลาที่ตนรู้
เหยี่ยวนกเขาว่า “เจ้าเหยี่ยวนกเขาตัวนี้
บินมาหาเรา (ด้วยกำล้งเร็ว) เต็มที”
จึงหมุนตัวหลบเข้าในซอกก้อนดินนั้น
นั่นเอง. เหยี่ยวนกเขาไม่สามารถจะยัง
ความเร็วเอาไว้ได้ ออกกระแทกที่ก้อนดิน
ก้อนนั้นนั่นเอง. เหยี่ยวหัวใจแตก (และ)
ตาทั้ง ๒ ถลนออก ถึงความสิ้นชีวิตไป
โดยอาการอย่างนี้.

พระศาสดา ครั้นทรงแสดงอดีต-
นิทานนี้แล้ว จึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดาตุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จรรนตา อมิตตหตถ์^๑ คจฺจนฺติ โคจเร
 ปน สเก เปตฺติเก วิสเย จรรนตา
 อมิตฺเต นิคฺคณฺหนฺติ. ตสฺมา^๒ ตุมฺเหปิ
 มา อโคจเร จริตฺถ ปรวิสเย อโคจเร
 ภิกฺขเว จรตฺ ปรวิสเย ลจฺจติ มาโร
 โอตารฺ, ลจฺจติ มาโร อารมฺมณฺ.
 โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโคจโร
 ปรวิสโย. ยทฺทํ ปญฺจ กามคฺคณา.
 กตเม ปญฺจ, จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา
 อิกฺขจา กนฺตา มนาปา ปิยรฺูปา
 กามุปลนฺหิตา รชนียา. โสตฺวิญฺเญยฺยา
 สทฺทา ๗เปฯ ฆานวิญฺเญยฺยา กนฺธา
 ๗เปฯ ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ๗เปฯ
 กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺจพฺพา อิกฺขจา กนฺตา
 มนาปา ปิยรฺูปา กามุปลนฺหิตา
 รชนียา. อยฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
 อโคจโร ปรวิสโย”ติ วตฺวา
 อภิสมฺพุทฺโธ หุตฺวา ปจฺมํ คาถมาห

ก็อย่างนี้ (นี่แล) แม้พวกสัตว์ดิรัจฉาน
 เทียวไปในสถานที่มิใช่ที่โคจร ก็ยอมไป
 สู่เงื้อมมือของข้าศึกได้ แต่เมื่อเทียวไปใน
 ที่ที่เป็นโคจรซึ่งเป็นถิ่นของบิดาของตนเอง
 ย่อมจะ(สามารถ)ข่มขี่พวกข้าศึกได้.
 เพราะฉะนั้นถึงแม้พวกเธอ ก็อย่าได้พา
 กันเทียวไปในสถานที่มิใช่ที่โคจร ซึ่งเป็น
 แดนของคนอื่นเลย ภิกษุทั้งหลาย เมื่อ
 พวกเธอพากันเทียวไปในสถานที่มิใช่ที่
 โคจร ซึ่งเป็นถิ่นของคนอื่น มารจะได้
 ช้อง มารจะได้โอกาส. ภิกษุทั้งหลาย
 ก็อะไรเล่าที่จัดว่าเป็นสถานที่ มิใช่ที่โคจร
 ของภิกษุซึ่งเป็นถิ่นของคนอื่น. คือ
 กามคุณทั้ง ๕ อย่าง. กามคุณ ๕ อย่าง
 คืออะไรบ้าง, คือรูปที่จะพึงรู้ได้ทาง
 จักขุประสาท ที่น่าปรารถนา น่าใคร่
 น่าพอใจ เป็นรูปที่น่ารัก ประกอบด้วย
 กาม(คุณ) เป็นที่ตั้งของความกำหนัด.
 เสียงที่จะพึงรู้ได้ทางโสตวิญญาณ ฯลฯ
 กลิ่นที่จะพึงรู้ได้ทางฆานวิญญาณ ฯลฯ

^๑ น. ม. สปคตหตถ์.
^๒ อโธ ปฏฺจาย ปาหิขฺ ทฏฺจพฺพ.
 ส. มหา ๑๕/๑๕๗-๑๕๘.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กาด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถาธิบายวรรณคดี ม.ว. ๗-๑๓

รสที่จะพึงรู้ได้ทางชีวหาวิญญาณ ฯลฯ
โผฏฐัพพะที่จะพึงรู้ได้ทางกายวิญญาณ
ซึ่งน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ
เป็นรูปที่น่ารัก ประกอบด้วยกาม(คุณ)
เป็นที่ตั้งของความกำหนัด. ภิภษุทั้งหลาย
นี้(แล) จัดว่าเป็นสถานที่มิใช่ที่โคจรของ
ภิภษุซึ่งเป็นแดนของคนอื่น” ดังนี้ ทรง
ตรัสรู้ (อภิสัมมาสัมโพธิญาณ) แล้ว
จึงตรัสพระคาถาที่ ๑ ว่า

๓๕. “เสโน พลสา ปตมานโน
ลาปํ โจรฎจายินํ
สหสา อชฌปุปฺตโตว
มรณํ เตนุปากมิตี”ติ.

ตตถ พลสา ปตมานนติ ลาปํ
คณฺหิสฺสามิตี พเลน ภาเมน ปตมานโน.
โจรฎจายินนติ สกวิสยา นิกฺขมิตฺวา
โจรตฺตถาย อฏฺวิปริยนฺเต จิตํ.
อชฌปุปฺตโตติ สมฺปตฺโต. มรณํ
เตนุปากมิตี เตน การณน มรณํ
ปตฺโต.

๓๕. “เหยี่ยวบินโฉบด้วยกำลังแรง ได้
โฉบเอานกมูลไถ ซึ่งกำลังจับอยู่
ณ ที่หากิน (ของตน) อย่างรวดเร็ว
เพราะเหตุนั้น เหยี่ยวนั้นจึงถึง
ความตายแล้ว”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า บินโฉบ
ด้วยกำลังแรง ความว่า เหยี่ยวนกเข
นั้นคิดว่า จักจับนกมูลไถ จึงได้โฉบลง
ด้วยกำลังแรง. คำว่า ซึ่งกำลังจับอยู่
ณ ที่หากิน ความว่า นกมูลไถ ซึ่งบิน
ออกจากถิ่น(หากิน)ของตน ไปอยู่ที่
ชายดงเพื่อหากิน. คำว่า โฉบเอา
ความว่า บรรลุถึง (จู่โจมเข้าถึง). คำว่า
เพราะเหตุนั้น จึงถึงความตายแล้ว

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตสมิ ปน มรณํ อุปคเต^๑ ลาโป
 นิภขมิตวา “ทิจจา วต เม ปจจา-
 มิตตสส ปิจฺฉิ”ติ ตสส ททยे จตฺวา
 อุทานํ อุทาเนนฺโต ทุติยํ คาถมาห

๓๖. “โสหํ นเยน สมปนฺโน
 เปตฺติเก โคจเร รโต
 อเปตสฺตฺตุ โมทามิ
 สมปฺสฺสํ อตฺถมตฺตโน”ติ.

ตตฺถ นเยนาติ อุปาเยน. อตฺถ-
 มตฺตโนติ อตฺตโน อโรคภาวสงฺขาตํ
 วุทฺธมि.

สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ
 อahrti วา สจฺจจานิ ปกาเสตฺวา ชาตกํ
 สโมธาเนสิ. สจฺจปรีโยसाने พหุ ภิกฺขุ

ความว่า เพราะเหตุนั้น เขี้ยวนกเขานั้น จึงถึงความตายแล้ว.

ก็เมื่อเขี้ยวนกเขาตัวนั้น ถึงความตายแล้ว นกมูลไถ จึงออกมาส่งเสียงร้องขึ้นว่า “เราเห็นหลังปัจจามิตรแล้วละสิหนอ” ยืน (เหยียบ)ตรงหัวใจเขี้ยวนกเขานั้น เปล่งอุทานกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๓๖. “ข้าพเจ้านั้น สมบูรณ์ไปด้วยนัยอย่างพร้อมมูล ยินดีแล้วในสถานที่หากิน ซึ่งเป็นของบิดา ปราศจากศัตรู เมื่อได้พิจารณาเห็นประโยชน์ของตน ย่อมยินดี (เสมอ)”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ด้วยนัยได้แก่ด้วยอุปาย. คำว่า ประโยชน์ของตน ความว่า เห็นความเจริญกล่าวคือ ความที่ตนไม่มีโรคภัย (รบกวน).

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาตรัสแล้ว ทรงประกาศสัจจะทั้งหลาย ทรงประชุมชาดก. ใน

^๑ น. ปคเต.

โสดาปัตติผลาทีนิ สมุปาปุณีสุ.^๑ ตทา เวลาจบสัจจะ ภิกษุเป็นจำนวนมากได้
 เสนโน เทวทตโต อโหสิ, ลาโป ปน บรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น. เขี้ยว
 อหเมวาติ. นกเขาในกาลนั้น (กลับชาติมา) เป็น
 เทวทัต ในบัดนี้ ส่วนนกกมุลไถ เป็นเรา
 ตถาคตแล.

สกุณคฺมิชาตกาวณฺณนา อฏฺฐมา.

พรรณนาสกุณคฺมิชาตก ที่ ๘ จบ.

^๑ ฉ. ม. ปาปุณีสุ.

๕. อรกชาตก (๑๖๕)

๓๗. “โย เว เมตเตน จิตฺเตน
สพฺพโลกานุกมฺปติ
อุทฺธํ อโร จ ติริยณฺจ
อปฺปมาเนน สพฺพโส

๓๘. อปฺปมาณํ หิตํ จิตฺตํ
ปริปุณฺณํ สุภาวิตํ
ยํ ปมาณํ กตํ กมฺมํ
น ตํ ตตฺตฺราวาสิสฺสตี”ติ.

อรกชาตกํ นวมํ.

๕. อรกชาตก (๑๖๕)

๓๗. “ผู้ใดแล ย่อมอนุเคราะห์สัตว์โลก
ทั้งหมด ด้วยจิตเมตตา อันหา
ประมาณมิได้ ทั้งเบื้องบน เบื้อง-
ล่าง เบื้องขวาง โดยประการ
ทั้งปวง

๓๘. จิตของผู้นั้น เป็นประโยชน์แก่อกุล
หาประมาณมิได้ บริบูรณ์แล้ว
อบรมดีแล้ว กรรมใดที่ทำพอ
ประมาณ กรรมนั้นจักไม่เหลืออยู่
ในอัมมาณจิตนั้น”.

อรกชาตก ที่ ๕.

๕. อรกษาทกถา (๑๖๕)

โย เว เมตเตน จิตเตนาตี
อิทํ สตุถา เขตวเน วิหรนโต
เมตตสุตฺตํ อารพฺภา กเถสิ.

เอกสมิ สมเย สตุถา ภิกขุ
อามนฺเตตฺวา^๑ “เมตตาย ภิกขเว เจโต-
วิมุตติยา อาเสวิตาย ภาวิตาย
พหุสีกตาย ยานีกตาย วตฺถุกตาย
อนฺุจิตาย ปริจิตาย สฺุสมารทฺุชทาย
เอกาทสานิสฺสา ปาฏิกงฺขา.

กตเม เอกาทส. สุขํ สุขฺปติ, สุขํ
ปฏฺิพฺุชฺฌติ, น ปาปกํ สุขินํ ปสฺุสฺติ,
มนฺุสฺसानํ ปิโย โหติ, อมนฺุสฺसानํ ปิโย
โหติ, เทวตา รกฺขนฺุติ, นาสุส อคฺุคิ
วา วิสฺ วา สตุถํ วา กมฺติ, ตฺุวฏฺุ
จิตฺตํ สมาริยฺติ, มฺุขวณฺุโณ วิปฺุปฺุสฺสิทฺติ,
อสมฺมุโพห กาลํ กโรติ, อุตฺุตรี^๒

๕. พรรณนาอรกษาทก (๑๖๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตะวันมหาวิหาร ทรงปรารภเมตตสูตร
ได้ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า ผู้ใดแล
ยอมอนุเคราะห์สัตว์โลกทั้งหมด ด้วยจิต
เมตตา ดังนี้ เป็นต้น.

ในสมัยหนึ่ง พระศาสดา ตรัส
เรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เมตตาคือจิตที่บุคคลเสพ
แล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้
เป็นตั้งยาน ทำให้เป็นพื้น ตั้งไว้เนื่อง ๆ
สะสมไว้แล้ว ปรารภไว้แล้วด้วยดี
อานิสงส์ ๑๑ ประการ เป็นอันหวังได้.

อานิสงส์ ๑๑ ประการอะไรบ้าง. คือหลับ
เป็นสุข ๑ ตื่นเป็นสุข ๑ ไม่ฝันเห็นสิ่ง
ลามก ๑ เป็นที่รักของพวกมนุษย์ ๑ เป็น
ที่รักของพวกอมมนุษย์ ๑ เทวดาย่อม
รักษา ๑ ไฟ ยาพิษ หรือ ศัสตรา
ไม่ถูกต้องเขา ๑ จิตย่อมตั้งมั่น เป็น
สมาธิเร็ว ๑ ผิวหน้าผ่องใส ๑ ไม่หลง

^๑ ฉ. ม. อามนฺเตสิ.

^๒ ฉ. ม. อุตฺุตรี.

อปฺปฏฺวิชฺฌนฺโต พุรฺหมโลกฺอุปโค โหติ.

ทำกาลกิริยา ๑ เมื่อไม่บรรลुकุณอันยิ่ง
ขึ้นไป ย่อมเข้าถึงพรหมโลก ๑.

เมตฺตตาย ภิกฺขเว เจโตวิมุตฺติยา
อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุลีกตาย
ยานีกตาย วตฺถุกตาย อนุจฺจิตาย
ปริจฺจิตาย สฺสมารทฺธาย, อิเม
เอกาทธานิสฺสา ปาฏิกงฺขา^๑ อิเม
เอกาทธานิสฺเส คเหตุวา จิตฺ เมตฺตา-
ภาวนํ วนฺณเณตฺวา “ภิกฺขเว ภิกฺขุณา
นาม สพฺพสฺตเตสฺส โอทิสฺสกาโน-
ทิสฺสกาวเสน เมตฺตา ภาวेतฺพฺพา,
หิโตปิ หิตน ผริตฺพฺโพ, อหิโตปิ
หิตน ผริตฺพฺโพ, มชฺฌตฺโตปิ หิตน
ผริตฺพฺโพ, เอวํ สพฺพสฺตเตสฺส โอทิสฺสกา-
โนทิสฺสกาวเสน เมตฺตา ภาวेतฺพฺพา
กรฺณา มุทิตา อุเปกฺขา ภาวेतฺพฺพา,

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติที่
บุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว
ทำให้เป็นดังยาน ทำให้เป็นพื้น ตั้งไว้
เนื่อง ๆ สะสมไว้แล้ว ปรารภด้วยดีแล้ว
อานิสงส์ ๑๑ ประการเหล่านี้ เป็นอัน
หวังได้” ครั้นทรงสรรเสริญเมตตาภาวนา
ซึ่งยึดถืออานิสงส์ ๑๑ ประการเหล่านี้
ไว้แล้ว ตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ชื่อว่าภิกษุควรเจริญเมตตาในสรรพสัตว์
ด้วยสามารถ เจาะจง และไม่เจาะจง
แม้ผู้เกี่ยวกฏ ฟังแผ่ไปถึงด้วยประโยชน์
เกี่ยวกฏ แม้ผู้ไม่เกี่ยวกฏ ฟังแผ่ไปถึงด้วย
ประโยชน์เกี่ยวกฏ แม้ผู้วางตัวเป็นกลาง
ฟังแผ่ไปถึงด้วย ประโยชน์เกี่ยวกฏ ภิกษุ
ควรเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
ในสรรพสัตว์ ทั้งหลายด้วยสามารถ
เจาะจง และไม่เจาะจงอย่างนี้

จตุสฺส พุรฺหมวิหาเรสฺส กมฺมํ กาทพฺพเมว,
เอวํ กโรนฺโต หิ มคฺคํ วา ผลํ วา

บุคคล ควรเจริญพรหมวิหาร ๔ โดยแท้
เพราะเมื่อทำอย่างนี้ แม้ไม่ได้มรรคหรือ

^๑ อัง. อฎฐก. ๒๓/๑๕๑.

อลภนุโตปิ พุรหมโลกปรายโน โหติ,
ไปราณกปณชิตาปี สตุต วสุธานี เมตตํ
ภาเวตวา สตุต สํวฏฐิวฏฐกปเป
พุรหมโลกสมิเยว วสีสุ”ติ วตวา อตีตํ
อาหริ.

อตีเต เอกสมิ กปเป โภชิสตุโต
พุราหุณกุลเ นิพพตติตวา วยปุตโต
กาเม ปหาย อสิปพพชชํ ปพพชิตวา
จตุณฺ्हํ พุรหมวิหารานํ ลากิ อรโก
นาม สตุตา หุตวา หิมวันตปฺปเทเส
วาสํ กปเปสิ. ตสฺส มหา ปริวารो
อโหสิ.

โส อสิคณฺ्हํ โอวทนุโต “ปพพชิตเณ
นาม เมตตา ภาเวตพฺพา, กรุณา
มุกิตา อุกฺเขชา ภาเวตพฺพา, เมตตจิตฺตํ
หิ นามेतํ อปฺปนาปฺปตฺตํ พุรหมโลก-
ปรายนตํ สาเชตี”ติ เมตตาย อานิสฺสํ
ปกาสเนนุโต อีมา คาถา อโวจ

๓๗. “โย เว เมตเตน จิตฺเตน
สพฺพโลกานุกมฺปติ

ผล ก็ย่อมเป็นทางแห่งพรหมโลก แม้
บัณฑิตในกาลก่อนทั้งหลาย เจริญเมตตา
ถึง ๗ ปี ได้อยู่ในพรหมโลกแห่งเดียว
ตลอด ๗ สังวัฏฐิวฏฐกัปป” แล้วทรงนำ
อดีตนิทานมาว่า.

ในอดีตกาลในกัปปหนึ่ง พระโพธิสัตว์
เกิดในตระกูลพราหมณ์ เจริญวัยแล้ว
ละกาม ออกบวชเป็นฤาษี ได้พรหม-
วิหาร ๔ ชื่ออรกศาสดา สำเร็จการอยู่
ในหิมวันตประเทศ. เขามีบริวารเป็น
อันมาก.

อรกฤาษีนั้น เมื่อจะให้โอวาทคณะฤาษี
ได้ประกาศอานิสงส์เมตตาวา “ชื่อว่า
บรรพชิตควรเจริญเมตตา กรุณา มุกิตา
อุเบกขา เพราะธรรมดว่า เมตตาคิด
ที่ถึงขั้นอัปนาแล้วนี้ ย่อมให้สำเร็จเป็น
ทางไปพรหมโลกได้” เมื่อจะประกาศ
อานิสงส์แห่งเมตตา กล่าวคาถาเหล่านี้
ว่า

๓๗. “ผู้ใดแล ย่อมอนุเคราะห์สัตว์โลก
ทั้งหมด ด้วยจิตเมตตา อันหา

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ากุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุทฺธํ อโธ จ ติริยญจ
 อปฺปมาเณน สพฺพโส.

ประมาณมิได้ ทั้งเบื้องบน เบื้อง-
 ล่าง เบื้องขวาง โดยประการ
 ทั้งปวง.

๓๘. อปฺปมาณํ หิตํ จิตฺตํ
 ปริปุณฺณํ สุภาวิตํ
 ยํ ปมาณํ กตํ กมฺมํ
 น ตํ ตตฺตราวสิสฺสตี”ติ.

๓๘. จิตของผู้นั้น เป็นประโยชน์เกื้อกูล
 หาประมาณมิได้ บริบูรณ์แล้ว
 อบรมดีแล้ว กรรมใดที่ทำพอ
 ประมาณ กรรมนั้นจักไม่เหลืออยู่
 ในอประมาณจิตนั้น”.

ตตฺถ โย เว เมตฺเตน จิตฺเตน
 สพฺพโลกานุกมฺปตีติ ขตฺติยาทีสุ วา
 สมณพฺรหฺมเณสุ วา โย โกจิ
 อปฺปนาปฺปตฺเตน เมตฺตจิตฺเตน สกฺลํ
 สตฺตโลกํ อนุกมฺปตี.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ผู้ใดแล
 ย่อมอนุเคราะห์สัตว์โลกทั้งปวง ด้วยจิต
 เมตตา ความว่า ในบรรดากษัตริย์
 เป็นต้นหรือพวกสมณพราหมณ์ ชนผู้ใด
 ผู้หนึ่ง อนุเคราะห์สัตว์โลกทั้งสิ้นด้วย
 เมตตาจิต อันถึงขั้นอัปนา.

อุทฺธนฺติ ปจฺวิตลโต ยาว เหนวสญฺญา-
 นาสนฺญาตนพฺรหฺมโลกา. อโธติ
 ปจฺวียา เหมจฺจา ยาว อุตฺสเท มหานิรเย.

คำว่า เบื้องบน ความว่า เบื้องบนจาก
 พื้นดิน จนถึงพรหมโลกชั้นแนวสัญญา-
 นาสนัญญาตนะ. คำว่า เบื้องล่าง ความว่า
 ใต้แผ่นดิน จนถึงอุสสทมหานคร.

ติริยนฺติ มนุสฺสโลก. ยตฺตกาณิ
 จกฺกวาพานิ, เตสุ สพฺพเพสุ เอตฺตเก
 จาเน นิพฺพตฺตา สพฺเพ สตฺตา อเวรา

คำว่า เบื้องขวาง คือ ในมนุษยโลก.
 อธิบายว่า มีเมตตาจิตที่เจริญไปอย่างนี้
 ว่า ขอสรรพสัตว์ทั้งหลายที่เกิดในที่เท่านี้

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กาล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โหนตุ อพฺยาปชฺฌา^๑ โหนตุ อนีมา
โหนตุ สุขี อตฺตานํ ปรีหรนฺตุติ
เอวํ ภาวิตฺเตน เมตฺเตน จิตฺเตนาติ
อตฺโต. **อปฺปมาณนาติ** อปฺปมาณสฺตฺตานํ
อารมฺมณตฺตา^๒ อปฺปมาเณน. **สพฺพโสติ**
สพฺพากาเรน. **อุทฺธํ อโร** **ติริยนฺติ**
เอวํ **สพฺพสุคติทุกฺคติวเสนาติ** อตฺโต.

อปฺปมาณํ **หิตํจิตฺตุนฺติ** อปฺปมาณํ
กตฺวา ภาวิตํ **สพฺพสฺตฺเตสุ** **หิตํ**
จิตฺตํ. **ปรีปฺปณฺนุนฺติ** อวิกัลลํ. **สุภาวิตฺตุนฺติ**
สุวทฺธิตฺตํ. **อปฺปมาณจิตฺตสฺเสตํ** นามํ.
ยํ ปมาณํ **กตํ** **กมฺมุนฺติ** **ยํ**
อปฺปมาณํ **อปฺปมาณารมฺมณนฺติ** เอวํ
อารมฺมณนฺติ กวเสน **จ** **วสีภาวปฺปตฺติ-**
วเสน **จ** **อวทฺธิตฺตฺวา** **กตํ** **ปรีตฺตํ**
กามาวจรกมฺมํ.

ในจักรวาลทั้งหมดเท่านั้น จงอย่ามีเวร
อย่าเบียดเบียนกัน ปราศจากความทุกข์
จึงมีความสุข รักษาตนเถิด. คำว่า
ไม่มีประมาณ ความว่า ชื่อว่าหา
ประมาณมิได้ เพราะมีสัตว์หาประมาณ
มิได้เป็นอารมณ์. คำว่า **โดยประการ**
ทั้งปวง คือโดยอาการทั้งปวง. คำว่า
เบื้องสูง เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ความว่า
ด้วยสามารถทางสุคติและทุกฺคิตีทั้งหมด
อย่างนี้.

คำว่า **จิตที่เกื้อกูลไม่มีประมาณ**
ความว่า จิตเกื้อกูลในสรรพสัตว์ที่เจริญ
ทำให้ไม่มีประมาณ. คำว่า **เต็มเปี่ยม**
คือไม่บกพร่อง. คำว่า **อบรมดีแล้ว** คือ
เจริญดีแล้ว. จิตเจริญดีนั้น เป็นชื่อของ
อัปฺปมาณจิต. คำว่า **กรรมใดที่กระทำ**
พอประมาณ ความว่า กามาวจรกรรมใด
เล็กน้อย ที่ทำให้เจริญ ด้วยสามารถ
กำหนดอารมณ์เป็นที่สุดอย่างนี้ว่า จิต
หาประมาณมิได้ มีอารมณ์หาประมาณ
มิได้ และด้วยสามารถแห่งความชำนาญ.

^๑ อิโต ปฏฺจาย น. ม. อพฺยาปชฺฌา อนีมา สุขี...

^๒ น. ม. อปฺปมาณารมฺมณตฺตา.

น ตํ ตตฺตฺราวสฺสฺสตีติ ตํ ปริตฺตกมฺมํ
 ยนฺตํ “อปฺปมาณํ หิตํ จิตฺตนุ”ติ
 สงฺขยํ คตํ^๑ รูปาวจรกมฺมํ, ตตฺตฺร น
 อวสฺสฺสตี.

ยถา นาม มโหฆเนน อชฺโฆตฺตถตํ
 ปริตฺตโตทกํ โอมฺมสฺส อพฺภนฺตเร เตน
 อสฺหริยมานํ^๒ นาวสฺสฺสตี น ติฏฺฐติ,
 อถ โข มโหฆเว ตํ วิภฺขมฺภตฺตวา^๓
 ติฏฺฐติ, เอวเมว ตํ ปริตฺตกมฺมํ ตสฺส
 มหคฺคตกมฺมสฺส อพฺภนฺตเร เตน
 มหคฺคตกมฺเมน ปริจฺฉินฺนิตฺตวา^๔ อคฺค-
 หิตวิปาโกกาสะ หุตฺตวา น อวสฺสฺสตี
 น ติฏฺฐติ น สกฺโกติ อตฺตโน วิปากํ
 ทาทู, อถ โข มหคฺคตกมฺมเมว ตํ
 อชฺโฆตฺตถิตฺตวา ติฏฺฐติ วิปากํ เทตีติ.

เอวํ โปธิสฺสโต อนฺตฺเตวาสิกาณํ
 เมตฺตทาภาวนาย อานิสฺสํ กเถตฺตวา
 อปริหีนชฺฌาโน พุรหุมนฺโลกํ นิพฺพตฺติตฺตวา

คำว่ากรรมนั้นจักไม่เหลืออยู่ในอัปฺปมาณ-
 จิตนั้น ความว่า กามาวจรกรรมนั้น
 ซึ่งเป็นกรรมเล็กน้อย ไม่เหลือ อยู่ใน
 รูปาวจรกรรม ซึ่งถึงการนับว่า “จิต
 เกื้อกูลหาประมาณมิได้”.

อธิบายว่า น้ำน้อยถูกห้วงน้ำใหญ่ท่วม
 ถูกห้วงน้ำใหญ่พัดพาไป ไม่เหลืออยู่ คือ
 ไม่ชงอยู่ในภายในห้วงน้ำ โดยที่แท้
 ห้วงน้ำใหญ่ ครอบคลุมน้ำน้อยจนใจ
 กามาวจรกรรม อันเป็นกรรมเล็กน้อยก็
 ฉะนั้นเหมือนกัน ไม่มีโอกาสให้ผล ถูก
 มหคคตกรรม กำหนดยึดถือไม่เหลือ คือ
 ตั้งอยู่ไม่ได้ ไม่อาจให้ผลแก่ตน ในภายใน
 มหคคตกรรมนั้น โดยที่แท้ มหคคตกรรม
 นั้นเอง ครอบคลุมกามาวจรกรรมให้
 ผลอยู่.

พระโพธิสัตว์ ครั้นกล่าวอานิสงส์
 แห่งเมตตภาวนา แก่อนฺตฺเตวาสิกทั้งหลาย
 อย่างนี้แล้ว ไม่เสื่อมจากฌาน เกิดใน

^๑ ฉ. ม. สงฺขคตํ.

^๒ ฉ. ม. อสฺหริยมานํ.

^๓ ฉ. ม. อชฺโฆตฺตถิตฺตวา.

^๔ ฉ. ม. อจฺฉินฺนิตฺตวา.

สตต สัมภูวิวิภูกปุเป น อิมํ โลกํ พรหมโลก ไม่มาสู่โลกนี้อีกสิ้น ๗ สังวัฏ-
ปน อคมาสิ. วิวัฏกัป.

สตถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อahrtiva พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
ชาตกํ สโมธานะสิ “ตทา อีสักโณ ธรรมเทศนาคนี้มาแสดงแล้ว ทรงประชุม
พุทธปริสา อโหสิ, อรโก สตถา ชาดกว่า “หมู่ฤาษีในครั้งนั้น ได้เป็น
ปน อหเมวา”ติ. พุทธบริษัทแล้วในบัดนี้ ส่วนศาสดาอรกะ
ได้เป็นเรตถาคตแล”.

อรกชาตกวรรณณา นวมา.

พรรณนาอรกชาดก ที่ ๙ จบ.

๑๐. กกณฏุกชาตก (๑๗๐)

๓๙. “นาย ปุเร อุณหมติ
ไตรณคเค กกณฏโก
มโหสถ วิชานาหิ
เกน ฤทโธ กกณฏโก

๔๐. อลทฐปุพพิ ลทฺธาน
อหุสมมาสํ กกณฏโก
อติมณฺณติ ราชานํ
เวเทหํ มิถิลคฺคหน”ติ.

กกณฏุกชาตกํ ทสมํ.

๑๐. กกัณฏุกชาตก (๑๗๐)

๓๙. “กึ่งกำบนปลายโขนทวารนี้ ไม่
ยอมอ่อนน้อมเหมือนเมื่อวันก่อน
ดูกร มโหสถ ท่านรู้ไหมว่า กึ่งกำ
กระด้าง เพราะเหตุไร

๔๐. กึ่งกำมันได้ทรัพย์กึ่งมาสก ซึ่งมัน
ไม่เคยได้ จึงดูหมิ่นพระเจ้าวิเทห-
ราช ผู้ครองเมืองมิถิลา”.

กกัณฏุกชาตก ที่ ๑๐.

๑๐. กกณฏฐชาตกวรรณนา

(๑๗๐)

นาย ปุเร อุนนมตีติ อิท์
กกณฏฐชาตกั มหาอุมมังกชาตเก
อาวิภวิสสตี.

๑๐. พรรณนากักณฏฐชาตก

(๑๗๐)

กักณฏฐชาตกนี้ว่า กิ่งก่าไม่ยอม
อ่อนนุ่มเหมือนเมื่อก่อนเป็นต้น จักมี
แจ้งในมหาอุมมังกชาตก.

กักณฏฐชาตก

จากอุมมังกชาตก (มโหสถชาตก)

ปุเนกทิวสั ราชา ปณฺฑิตเณ
สทฺธิ อุกฺขณํ อคมาสิ. ตทา เอโก
กกณฏโก ไตรณคฺเค วสตี. โส
ราชานํ อากจฺจนฺตํ ทิสฺวา ไตรณคฺคา
โอบริตฺวา ภูมียํ นิปชฺชติ. ราชา ตสฺส
กิริยํ โอลเเกตฺวา “ปณฺฑิต อัย
กกณฏโก ก็ กโรตี”ติ ปุจฺฉิ. “มหาราช
อัย กกณฏโก ตุมฺเห เสวตี”ติ อาห.
“สเจ เอวํ อมฺหากํ เสวนา, มา
นิปฺผลา โหตุ, โภคมสฺส ทาเปหิ”ติ.
“เทว ตสฺส โภเคน กิจฺจํ นตฺถิ,
ชาทนียมตฺตเมว อลน”ติ. “ก็ ปนาย
ชาทตี”ติ ปุจฺฉิ. “มัสํ เทวา”ติ. “กิตฺตกั
ลทฺฐํ วฏฺฐตี”ติ. “กาทนิกมตฺตคฺฆนิกั

อีกรวันหนึ่ง พระเจ้าวิเทหราชเสด็จ
ไปสู่พระราชอุทยาน กับมโหสถบัณฑิต.
ในกาลนั้น มีกิ่งก่าตัวหนึ่ง จับอยู่บน
ปลายไชลนทวาร. กิ่งก่านั้นเห็นพระราช
เสด็จมา ก็ลงจากบนปลายไชลนทวาร
หมอบอยู่ที่พื้นดิน. พระราชาทอดพระเนตร
เห็นกิริยาของกิ่งก่านั้น ตรัสถามว่า
“แน่ะบัณฑิต กิ่งก่านี้มันทำอะไร”.
มโหสถบัณฑิตกราบทูลว่า “ข้าแต่
มหาราชเจ้า กิ่งก่านี้มันถวายเป็น
พระเจ้าข้า”. พระราชาตรัสว่า “ถ้ามี
การถวายเป็นแก่เราอย่างนี้ ก็อย่าไร้ผล
เลย ท่านจงให้ทรัพย์สมบัติแก่มัน”.
มโหสถกราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เทวา”ติ.

ราชา เอกั ปุริสั อาณาเปสิ
“ราชทาโย นาม กากณิกมตโต น
วภูติ, อิมสฺส นิพทฺธั อหฺมมาสกคฺคฺชนิกั
มัสสั อหริตฺวา เทหิ”ติ. โส “สาธฺ”ติ
สมปฺปฺยจฺจิตฺวา ตโต ปฏฺจาย ตถา
อกาสิ. โส เอกทิวสั อโปสเถ
มาฆาเต มัสสั อลภิตฺวา ตเมว
อหฺมมาสกั วิชฺฌิตฺวา สุตฺตเกน
อาวฺณิตฺวา ตสฺส คีวายั ปิลนฺธนั
พนฺธิ. อถสฺส ตั นิสฺสาย มาโน
อุปฺปชฺชติ. ตั ทิวสเมว ราชา อุยฺยานั
อกมาสิ.

โส ราชานั อากจฺจนฺตึ ทิสฺวา ฐนั
นิสฺสาย อุปฺปนฺนมานวเสน “เวเทห
ตฺวํ นุ โข มหทฺธโน, อหํ นุ โข
มหทฺธโน”ติ รณฺฎา สทฺธิ อตฺตานั

กึ่งกำไม่มีความจำเป็นด้วยทรัพย์สมบัติ
เพียงของกินก็พอ”. ตรัสถามว่า “ก็
กึ่งกำนี้มันกินอะไร”. ทูลว่า “มันกินเนื้อ
พระเจ้าข้า”. “ควรให้มันเท่าไร”. ทูลว่า
“ควรให้ราคาากณิกหนึ่ง พระเจ้าข้า”.

พระราชา ตรัสสั่งราชบุรุษคนหนึ่งว่า
“ชื่อว่ารางวัลของหลวงเพียงกากณิกหนึ่ง
ไม่ควร ท่านจงนำเนื้อราคาประมาณ
ครึ่งมาสกมาให้แก่กึ่งกำนี้เป็นนิตย์”.
ราชบุรุษรับพระราชโองการแล้ว ว่า
“สาธฺ” ดังนี้ ตั้งแต่บัดนั้นมาได้ทำตาม
รับสั่งนั้น. วันหนึ่งราชบุรุษนั้นไม่ได้เนื้อ
ในเพราะวันนั้นเป็นวันอุโบสถ คนไม่ฆ่า
เนื้อ เขาจึงเจาะกึ่งมาสกนั้นแหละ แล้ว
เอาเส้นด้ายร้อยผูกที่คอกึ่งกำ เป็น
เครื่องประดับ. ลำดับนั้นมานะก็เกิดขึ้น
แก่กึ่งกำนั้น เพราะอาศัยเครื่องประดับ
นั้น. ในวันนั้นนั่นเอง พระราชาได้
เสด็จไปยังพระราชอุทยาน.

กึ่งกำนั้น เห็นพระราชเสด็จมาก็ทำตัว
เสมอกับพระราชาดด้วยคำว่า “ข้าแต่
พระเจ้าวิเทหะ พระองค์มีทรัพย์มากหรือ
ข้าพเจ้าก็มีทรัพย์มากเหมือนกัน” ไม่ลง

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีชาดก ป.ท. ๗-๑๔

สมํ กโรนุโต อโนตริตวา โตรณคฺเคเยว
 สีสํ จาเลนุโตว นิปชฺชិ. ราชชา ตสฺส
 กิริยํ โอลเเกตฺวา “ปณฺทิต เอส ปุพฺเพ
 วีย อชฺช น โอตฺตติ, กิ นุ โข
 การณนฺ”ติ ปุจฺจนุโต อิมํ คาถมาห

๓๙. “นายํ ปุเร อุนฺนมติ
 โตรณคฺเค กกณฺฏโก
 มโหสธ วิชานาหิ
 เกน ถทฺโธ กกณฺฏโก”ติ.

ตตฺถ น อุนฺนมตฺติติ ยถา อชฺช
 อโนตริตวา โตรณคฺเคเยว สีสํ
 จาเลนุโต อุนฺนมติ, เอวํ ปุเร น
 อุนฺนมติ. เกน ถทฺโธติ เกน การณน
 ถทฺธภาวํ อาปนฺโนติ.

อถ ปณฺทิตโต “อุโปสเถ มาฆาเต
 มंसํ อลภานฺเตน ราชปุริเสน คีวาย
 พนฺธํ อทฺถมาสกํ นิสฺสาย ตสฺส
 มาเนน อุปฺปนฺเนน ภาวิตพฺพนฺ”ติ
 ฅตฺวา อิมํ คาถมาห

มาหมอบ ด้วยอำนาจมานะที่อาศัยทรัพย์
 เกิดขึ้น ผงกศีรษะไปมา อยู่บนปลาย
 ไชลอนทวารนั่นเอง. พระราชาทอด-
 พระเนตรเห็นกิริยาของกิงก่า เมื่อจะ
 ตรัสถามว่า “ดูกรบัณฑิต วันนี้กิงก่านี้
 ไม่ลงมาเหมือนในวันก่อน เหตุอะไรจะ
 ฟังมีหนอ” จึงตรัสคาถานี้ว่า

๓๙. “กิงก่าปลายไชลอนทวารนี้ ไม่ยอม
 อ่อนน้อมเหมือนเมื่อวันก่อน ดูกร
 มโหสธ ท่านรู้ไหมว่า กิงก่า
 กระด้าง เพราะเหตุไร”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ไม่ยอม
 อ่อนน้อม ความว่า วันนี้กิงก่าไม่ลงจาก
 ปลายไชลอนทวาร หมอบผงกศีรษะไปมา
 อยู่บนปลายไชลอนทวารฉันใด ไม่หมอบ
 เช่นในก่อนฉันนั้น. คำว่า กระด้าง
 เพราะเหตุไร ความว่า กิงก่าถึงความ
 เป็นสัตว์กระด้าง .เพราะเหตุอะไร.

ลำดับนั้น มโหสถบัณฑิตรู้ว่า
 “มานะจะพึงเกิดขึ้นแก่กิงก่าฉันนั้น เพราะ
 อาศัยเงินครึ่งมาสก ที่ราชบุรุษซื้อเนื้อ
 ไม่ได้ในเพราะวันอุโปสธ คนไม่ฆ่าเนื้อ
 จึงนำเงินมาผูกคอ” จึงกล่าวคาถานี้ว่า

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดาฤด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔๐. “อลทฐปุพฺพํ ลทฺธาน
 อทฺตมมาสกํ กกณฺฏโก
 อติมณฺเฑติ ราชานํ
 เวเทหํ มิถิลคฺคหน”ติ.

ราชา (๑) ตํ ปุริสํ ปกฺโกสาเปตฺวา
 ปุจฺฉิ. โส ยถาภูตํ อารุเจสิ. ราชา
 “กิญฺจิ อปุจฺฉิตฺวา สพฺพณฺณพฺพุเชน
 วีย ปณฺธิเตน กกณฺฏกสฺส อชฺฌาสโย
 ณาโต”ติ อติวีย ปสฺสิตฺวา ปณฺธิตสฺส
 จตุสฺส ทฺวาเรสุ สุงกํ ทาเปสิ.
 กกณฺฏกสฺส ปน กุชฺฌิตฺวาว ตํ
 มาเรตุํ อารภิ. “เทว ติรจฺฉาโน
 นาม อปุปฺนโย ชมถ เทวา”ติ
 ปณฺธิโต ปน ราชานํ นิวาเรสิ.

กกณฺฏกปโยห นิฏฺฐิตो.

กกณฺฏกชาตกวรรณนา ทสฺมา

สนฺถวาคฺโค ทฺติโย.

๔๐. “กิงก่ามันได้ทรัพย์กิงมาสก ซึ่งมัน
 ไม่เคยได้ จึงดูหมิ่นพระเจ้าวิเทห-
 ราช ผู้ครองเมืองมิถิลา”.

พระราชารับสั่งให้เรียกบุรุษนั้น
 มาตรัสถาม. บุรุษนั้น ได้กราบทูลตาม
 ความเป็นจริง. พระราชาทรงเลื่อมใส
 เหลือเกินด้วยทรงดำริว่า “อัยยาศัยของ
 กิงก่าอันมโหสถบัณฑิตไม่ได้ถามอะไร
 ก็รู้ได้ดุจพระสัมพันธูปุทธเจ้ารู้อัยยาศัย
 ของเวไนยพุทธบริษัท ฉะนั้น” จึง
 พระราชทานส่วยที่ประตูเมืองทั้ง ๔ แก่
 มโหสถบัณฑิต. แต่กริ้วกิงก่า ทรง
 प्रารมจะให้มาเสีย. แต่มโหสถบัณฑิต
 ทูลห้ามพระราชาวา “ขอเดชะ ธรรมดา
 สัตว์ดิรัจฉานหาปัญญามีได้ ขอพระองค์
 โปรดทรงอดโทษเสียเถิด พระเจ้าข้า”.

ปัญหาเรื่องกิงก่า จบ.

พรรณนากัณฐกชาดก ที่ ๑๐ จบ.

สนฺถววรรค ที่ ๒ จบ.

๑ ม. เอกถนตเร คสฺส วจนํ สุตฺวาติ ปาจา ทิสฺสนติ.

ตสุตฺตทานํ

อินทสมานโคตตตฺตญจ
 สนฺถวํ สฺสํมํ คิซฺฉณํ
 นกฺขลํ อฺปสฺสพฺหํ
 สมิทฺธิ จ สกฺกณคฺคมิ
 อรกญจ กกณญฺกํ.

ประมวลชาดกแห่งสันถววรรคนี้

อินทสมานโคตตชาดก สันถวชาดก
 สฺสํมชาดก คิซฺฉณชาดก นกฺขลชาดก
 อฺปสฺสพฺหชาดก สมิทฺธิชาดก
 สกฺกณคฺคมิชาดก อรกชาดก และ
 กกณญกชาดก.

๓. กถยาณธมมวคค

๑. กถยาณธมมชาตค (๑๗๑)

๔๑. “กถยาณธมโมติ ยทา ชนินท
โลก สมณญํ อณุปาปณาติ
ตสฺมา น หียเยถ นโร สปญญเ
หิริยาปิ สนุโต ฐรมาทียนุติ.

๔๒. สายํ สมณญา อิท มชฺช ปตฺตา
กถยาณธมโมติ ชนินท โลก
ตาหํ สมกฺขํ อิท ปพฺพชิสฺสํ
น หิมตฺติ ฉนุโท อิท กามโกเค”ติ.

กถยาณธมมชาตคํ ปจมี.

๓. กถยาณธมมวคค

๑. กถยาณธมมชาตค (๑๗๑)

๔๑. “ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นใหญ่ใน
ประชาชน เมื่อใดบุคคลได้ถึง
สมัญญาในโลกว่า เป็นผู้ที่มีกถยาณ-
ธรรม เมื่อนั้น นรชนผู้มีปัญญา
ไม่ควรเสื่อมจากสมัญญานั้น
สัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมรับธุระแม่
ด้วยหิริ.

๔๒. ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นใหญ่ใน
ประชาชน สมัญญานี้ในโลกลนี้
ว่า เป็นผู้ที่มีกถยาณธรรม ข้า-
พระองค์ถึงแล้วในวันนี้ ข้าพระองค์
เล็งเห็นสมัญญานี้ในโลกลนี้ จึงจัก
บวช ด้วยว่า ข้าพระองค์มิได้มี
ความพอใจในการบริโภคกาม ใน
โลกลนี้”.

กถยาณธมมชาตคํ ที่ ๑.

๓. กल्याณชมฺมวคฺค

๑. กल्याณชมฺมชาตกาวณฺณา

(๑๗๑)

กल्याณชมฺโมติ อิทํ สตุถา
เชตวเน วิหรนฺโต เอกํ พริสสสุํ
อารพฺภา กเถสิ.

สาวตฺถิยํ หิ เอโก กุญฺญพิโก
สทฺโธ ปสนฺโน ติสรณคโต ปญฺจสีล-
สมนฺนาคโต. โส เอกทิวสํ พหุณี
สปปิอาทีนึ ฆอสชฺชานึ เจว ปุปฺผคณฺฐ-
วตฺถาทีนึ จ คเหตุวา “เชตวเน สตุถุ
สนฺติเก ชมฺมํ โสสฺสามิ”ติ อคมาสิ.

ตสฺส ตตฺถ คตกาเล สสฺสุ ชาทนียํ
โกชนียํ คเหตุวา ธีตรํ ทญฺจุกามา
ตํ เกหํ อคมาสิ, सा ज ङोकं
พริธาตฺถกา โหติ. सा ธีตรา सत्थि
ภุตฺตโกचना भत्तสมभत् विनोथमाना
ธีตรं पुञ्जि “กึ อมฺม ภตฺตา เต
สมฺโมทมาโน อวิวทมาโน ปิยสฺวสํ

๓. กัลยาณธรรมวรรค

๑. พรรณนากัลยาณธรรมชาตก

(๑๗๑)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภ
แม่ยายहुติงคนหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนา
นี้ว่า ผู้มีธรรมอันงาม เป็นต้น.

ความพิสดารว่า ในพระนครสาวัตถี
มีกุกุมพิกคนหนึ่ง เป็นผู้มึศรัทธามีความ
เลื่อมใส ถึงไตรสรณคมน์ ประกอบด้วย
เบญจศีล. วันหนึ่งเขาถือเกสรเป็นอันมาก
มีเนยใส เป็นต้น และสิ่งของมีดอกไม้
ของหอมและผ้า เป็นต้นไป ด้วยตั้งใจว่า
“เราจักฟังธรรมในสำนักของพระศาสดา
ณ พระเชตวันมหาวิหาร”.

ในเวลาที่กุกุมพินั้นไป ณ พระเชตวัน
มหาวิหารแล้ว แม่ยายถือของควรรเคี้ยว
ควรรบริโภค ต้องการจะเยี่ยมลูกสาว จึง
ได้ไปเรือนนั้น เนื่องจากว่านางเป็น
คนค่อนข้างจะहुติงสักหน่อย. นางบริโภค
อาหารร่วมกับลูกสาว บรรเทาความ
หิวโหยเรียบร้อยแล้ว จึงถามลูกสาวว่า

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วสดี”ติ.

“ก็ อมม กถถ, ยาทีโส ตุมหากัม
ชามาตา สีเลน เจว อจารสมุปทาย
จ, ตาทีโส ปพฺพชิตฺตปิ ทุลลโก”ติ.
อุปาสิกา ฐิตฺต วณฺโณ สาธุกัม
อสนฺนลฺกเขตฺตวา “ปพฺพชิตฺต”ติ ปทเมว
คเหตุวา “อมม กสฺมา เต ภตฺตวา
ปพฺพชิตฺต”ติ มหาสทฺถํ อกาสิ.

ตํ สุตฺวา สกฺลเคหฺวาสิโน “อมฺหากัม
กิริ กุญฺญมฺปิโก ปพฺพชิตฺต”ติ วิรวีสุ.
เตสํ สทฺถํ สุตฺวา ทฺวาเรน
สณฺจเรณฺตวา “กิณฺนาม กิเรตฺน”ติ
ปุจฺฉิสฺสุ. “อิมสฺมิมิ กิริ เกเห กุญฺญมฺปิโก
ปพฺพชิตฺต”ติ. โสปี โข กุญฺญมฺปิโก
ทสฺพลสฺส ฐมฺมํ สุตฺวา วิหารา
นิกฺขมฺม นกรํ ปาวิสิ.

อถ นํ อนฺตรามคฺเคเยว เอโก
ปุริโส ทิสฺวา “สมฺม ‘ตฺวํ กิริ
ปพฺพชิตฺต’ติ ตว เกเห ปุตฺตทา-

“นี่แน่ะลูก ผัวของลูกยังชื่นชมยินดี ไม่
ทะเลาะเบาะแว้งกัน อยู่กันด้วยความ
รักใคร่หรือ”.

ลูกสาวตอบว่า “แม่จ๋า แม่พูดอะไร แม่
นักบวชที่ทรงศีลถึงพร้อมด้วยมารยาท
ผู้เป็นเช่นเดียวกับลูกเขยของแม่ ก็ยังหา
ได้ยากเลย”. อุปาสิกา ไม่ทันได้กำหนด
ถ้อยคำของลูกสาวให้ดี ถือแต่คำว่า
“นักบวช” ก็ส่งเสียงเอ็ดตะโรขึ้นมาว่า
“ลูก ทำไมผัวของเจ้าจึงบวชเสียเล่า”.

ชาวบ้านทั้งสิ้นได้ยินเสียงนั้นแล้ว ต่าง
ก็พากันเล่าลือกันไปทั่วว่า “ทราบข่าว
ว่า กุญฺญมฺปิของพวกเราบวชเสียแล้ว”.
ผู้คนที่เดินไปมาทางประตูบ้าน ได้ยิน
เสียงชาวบ้านเหล่านั้น แล้วได้ถามกัน
ว่า “ได้ยินว่า นี่เกิดเรื่องอะไรกันขึ้น
เล่า”. ชาวบ้านตอบว่า “ข่าวว่ากุญฺญมฺปิ
ในเรือนหลังนี้บวชเสียแล้ว”. ฝ่ายกุญฺญมฺปิ
นั้นเล่า พังกรรมของพระศพลแล้ว
ออกจากวิหาร กลับเข้าพระนคร.

ครั้งนั้น บุรุษคนหนึ่ง พบเขาใน
ระหว่างทางนั่นเอง พูดว่า “นี่แน่ะเพื่อน
บุตรภรรยาและบริวารชนในเรือนของ

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดา
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปริชโน^๑ ปริเทวตี”ติ อาห. อถสฺส
เอตทโหสิ “อโย อปพฺพชิตเมว กิร มํ
‘ปพฺพชิตโต’ติ วทติ, อุปฺปนฺโน โข ปน
กัลยาณสทฺโท น อนฺตรธาเปตพฺโพ,
อชฺเชว มยา ปพฺพชิตํ วฏฺฏตี”ติ.

ตโตว นินฺวตฺติตฺวา สตถุ สนฺติกํ
คนฺตฺวา “กินฺนุ โข อุปาสก อิทาเนว
พฺพุทฺธปฏฺจานํ กตฺวา คนฺตฺวา อิทาเนว
ปจฺจจากโตสี”ติ วุตฺเต ตมตฺถํ อารโจะตฺวา
“ภนฺเต กัลยาณสทฺโท นาม อุปฺปนฺโน
อนฺตรธาเปตํ น วฏฺฏตี, ตสฺมา
ปพฺพชิตุกาโม หุตฺวา อากโตมฺหิ”ติ
อาห.

โส ปพฺพชฺชณฺจ อุปสมฺบตฺถณฺจ ลภิตฺวา
สมฺมาปฏฺิปปนฺโน น จิรสฺเสว อรหตฺตํ
ปาปฺปณฺนิ. อิทํ กิร การณํ ภิกฺขุสงฺฆเม
ปากฏํ ชาตํ. อถกทิวสํ ฐมฺมสภายํ

ท่าน ร้องคร่ำครวญว่า ‘ข้าว่าท่าน
บวชเสียแล้ว’. ลำดับนั้น กุฎุมพินันได้
มีความคิดอย่างนี้ว่า “ข้าว่าบุรุษผู้
พูดกะเรา ผู้ยังไม่ทันบวชเลยว่า ‘ท่าน
บวชแล้ว’ ก็ชื่อเสียงอันงามเกิดขึ้นแล้วแล
เราไม่ควรให้จางหายไป สมควรที่เรา
จะบวชเสียในวันนี้เลย”.

กุฎุมพินันหันกลับจากที่นั่นทันที ไปยัง
สำนักของพระศาสดา เมื่อพระพุทธองค์
ตรัสว่า “ดูกรอุบาสก ท่านทำการ
บำรุงพระพุทธเจ้า เมื่อครู่นี้เองไปแล้ว
เดี๋ยวนี้กลับมาทำไมหนอแล” จึงกราบทูล
เนื้อความนั้น แล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ธรรมด่าชื่อเสียง
อันงามเกิดขึ้นแล้ว ไม่สมควรที่จะให้
จางหายไปเสีย เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์
มีความปรารถนาจะบวช จึงกลับมา”.

เขาได้บรรพชา และอุปสมบทแล้ว เป็นผู้
ปฏิบัติชอบ ต่อกาลไม่นานเลย ก็ได้
บรรลุพระอรหัต. ข้าว่า เหตุการณ์นี้
เกิดปรากฏไปทั่วในหมู่ภิกษุ. อยู่มาวันหนึ่ง

^๑ ปุตุตทการปริชนา ปริเทวนตฺติตีปิ.

ภิกขุ กถิ สมุฏจาเปสฺสุ “อาวุโส
อสุโก นาม กุฏุมพีโก ‘อุปฺปนฺโน
กल्याณสทฺโท น อนฺตรธาเปตพฺโพ’ติ
ปพฺพชิตฺวา อิทานิ อรหตฺตํ ปตฺโต”ติ.

สตฺถา อาคนฺตฺวา “กาย นฺตฺถ
ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสิฺนฺนา”ติ
ปฺจฺฉิตฺวา “อิมาย นามา”ติ วุตฺเต
“ภิกฺขเว โปราณกปณฺทิตาปิ ‘อุปฺปนฺโน
กल्याณสทฺโท วินาสตฺถุ’ น วฏฺฐตี”ติ
ปพฺพชิสฺสเยวา”ติ วตฺวา อตฺตํ อหริ.

อติเต พาราณสียํ พุรหฺมทตฺเต
รชฺชํ กาเรนฺเต โปธิสฺตฺโต เสฏฺฐิกุเล
นิพฺพตฺติตฺวา วยฺปฺปตฺโต ปิตุ อจฺจเยน
เสฏฺฐิจฺจฺจํ ปาปฺนิ. โส เอกทิวสํ
นิเวสนา นิกฺขมิตฺวา ราชฺฎจฺจํ
อคมาสิ. อถสฺส สสฺสุ “ธิตฺรํ
ปฺสฺสิสฺสามิ”ติ ตํ เกหํ อคมาสิ.

ภิกษุทั้งหลาย สนทนากันในธรรมสภา
ว่า “ดูกรผู้มีอายุ กุฏุมพีชื่อนั้น คิดว่า
‘ชื่อเสียงอันงามเกิดขึ้นแล้ว เราไม่ควร
จะให้จางหายไป’ บวชแล้ว เดียวนี้
บรรลुพระอรหัตแล้ว”.

พระศาสดา เสด็จมาตรัสถามว่า “ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอนั่งสนทนา
กันด้วยเรื่องอะไรหนอ” เมื่อพวกภิกษุ
กราบทูลว่า “ด้วยเรื่องชื่อนี้พระเจ้าข้า”
จึงตรัสต่อไปว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้
บังเกิดในปางก่อน คิดว่า ‘ชื่อเสียง
อันงามเกิดขึ้นแล้ว ไม่สมควรที่จะให้
เสียหายไป’ จึงบวชนั้นเทียว”. ดังนี้
แล้ว ทรงนำเรื่องอดีตมาว่า.

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัต
ทรงครองราชสมบัติ ณ พระนคร
พาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูล
เศรษฐี เติบโตแล้ว เมื่อบิดาล่วงลับไป
แล้ว ได้รับตำแหน่งเศรษฐี. วันหนึ่ง
พระโพธิสัตว์นั้น ออกจากนิเวศน์ ได้ไป
เฝ้าพระราชา. ลำดับนั้น แม่ยายของ

๑ น. ม. วิจารณ์.

“สา โถกั พริธาตุกา”ติ สพพํ
 ปจฺจุปฺปนฺนาวตฺถุสทิสเมว.

ตํ ปน ราชูปฏฺฐานํ คนฺตฺวา อตฺตโน
 ฌรํ อากฺขณฺตํ ทิสฺวา เอโก ปุริโส
 “ตฺมุเห กิร ปพฺพชิตา”ติ ตฺมุหากํ
 เกเห มหาปริเทโว ปวตฺตตี”ติ อาห.
 โภทิสฺตโต “อุปฺปนฺโน กฺลฺยาณสทฺโท
 นาม น อนฺตรธาเปตฺุ วฏฺฏตี”ติ
 ตโตว นีวตฺติตฺวา รณฺโณ สนฺตีกํ
 คนฺตฺวา “กี ตฺวํ มหาเสฏฺฐิ
 อิทาเนว คนฺตฺวา ปฺน อากฺโตสี”ติ
 วุตฺเต “เทว เกเห ชโน” กิร มํ
 อปพฺพชิตเมว ‘ปพฺพชิตโต’ติ วตฺวา
 ปริเทเวติ, อุปฺปนฺโน โข ปน
 กฺลฺยาณสทฺโท น อนฺตรธาเปตพฺโ,
 ปพฺพชิสฺสามหํ, ปพฺพชฺชํ เม
 อนฺชานาหิ”ติ เอตมตฺถํ ปกาเสนฺโต^๒
 อีมา คากา อโวจ

พระโพธิสัตว์นั้น ได้ไปยังเรือนนั้นด้วย
 ตั้งใจว่า “จักเยี่ยมลูกสาว”. เรื่องทั้งหมด
 ก็เป็นเช่นเดียวกับเรื่องในปัจจุบันนั่นเอง
 คือ “นางเป็นคนค่อนข้างจะहुตั้งสัก
 หน่อย”.

ก็บุรุษคนหนึ่ง เห็นพระโพธิสัตว์ไปเฝ้า
 พระราชา กำลังเดินกลับมายังเรือน
 ของตน จึงพูดว่า “เสียงคร่ำครวญอย่าง
 ขนานใหญ่กำลังเป็นไปในเรือนของท่าน
 ว่า ‘ข้าว่า ท่านบวชเสียแล้ว’. พระ-
 โภทิสต์คิดว่า “ธรรมดาว่า ชื่อเสียง
 อันงามเกิดขึ้นแล้วไม่สมควรจะให้จางหายไปเสีย
 จึงกลับจากที่นั่นทันที ไปยัง
 ราชสำนัก เมื่อพระราชาตรัสว่า ‘ท่าน
 มหาเศรษฐี ท่านไปเมื่อครู่นี้เอง กลับมา
 อีกแล้วหรือ’ ก็กราบทูลว่า “ข้าแต่
 สมมติเทพ ทราบว่า ชนในเรือนพูดถึง
 ข้าพระองค์ ผู้ยังไม่ทันบวชเลยว่า
 ‘บวชแล้ว’ จึงร้องให้คร่ำครวญ ก็
 ชื่อเสียงอันงาม เกิดขึ้นแล้วแล ไม่ควร
 ให้จางหายไปเลย ข้าพระองค์จักบวช

^๑ ฉ. ม. เกชโน.

^๒ ฉ. ม. ปกาเสตฺ.

ขอพระองค์โปรดอนุญาต ให้ข้าพระองค์
บวชเถิด” เมื่อจะประกาศเนื้อความนั้น
จึงได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

๔๑. “กัลยาณธมฺโมติ ยทา ชนินฺท
โลเก สมณฺณํ อณุปาปฺณาติ
ตสฺมา น หิเยถ นโร สปณฺโณ,
หิริยาปิ สนฺโต ฐรฺมาทียนฺติ

๔๑. “ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นใหญ่ใน
ประชาชน เมื่อใดบุคคลได้ถึง
สมัญญาในโลกว่า เป็นผู้มื่กัลยาณ-
ธรรม เมื่อนั้น นรชนผู้มีปัญญา
ไม่ควรเสื่อมจากสมัญญานั้น สัต-
บุรุษทั้งหลาย ย่อมรับธุระ แม้
ด้วยหิริ.

๔๒. สายํ สมณฺณา อิท มชฺช ปตฺตา
กัลยาณธมฺโมติ ชนินฺท โลเก
ตาหํ สมกฺขํ อิท ปพฺพชิสฺสํ
น หิ มตฺถิ ฉนฺโท อิท กามโภเก”ติ.

๔๒. ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นใหญ่ใน
ประชาชน สมัญญานี้ในโลกลนี้
ว่า เป็นผู้มื่กัลยาณธรรม ข้า-
พระองค์ถึงแล้วในวันนี้ ข้าพระองค์
เล็งเห็นสมัญญานั้นในโลกลนี้ จึงจัก
บวช ด้วยว่าข้าพระองค์มิได้มี
ความพอใจ ในการบริโภคกาม
ในโลกลนี้”.

ตตฺถ กัลยาณธมฺโมติ สุนฺทร-
ธมฺโม. สมณฺณํ อณุปาปฺณาตีติ ยทา
สีลวา กัลยาณธมฺโม ปพฺพชิตฺติ อิทํ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ธรรม
อันงาม คือธรรมอันดี. คำว่า ได้ถึง
สมัญญา ความว่า ในกาลใดถึงโหวหาร

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์กุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อารยศักดิ์กุล ม.ว.ล. ๗-๑๔

ปณฺณตฺติโวหาร^๑ ปาปฺณาติ.

บัญญัตินี้ว่า เป็นนักบวชมีศีล มีกัลยาณ-
ธรรม.

ตสฺมา น หิยฺเยถาติ ตโต สมณฺณโต^๒
น ปริหาเยถ. หิริยาปิ สนฺโต
ธฺรมาทียนฺตฺติ มหาราช สปุปฺริสา
นาม อชฺฌตฺตสมฺภูจิตาย หิริยาปิ
พหิทฺธา สมฺภูจิตน โอตฺตปฺเปนาปิ เอตฺ
ปพฺพชฺชาธฺร^๓ คณฺหนฺติ.

คำว่า **ไม่ควรเสื่อมจากสมัญญานั้น**
อธิบายว่า ไม่พึงเสื่อมจากสมัญญานั้น.
คำว่า **สัตบุรุษทั้งหลายย่อมรับธุระแม้**
ด้วยหิริ ความว่า ข้าแต่มหाराช
ธรรมดาว่าสัตบุรุษ ย่อมรับธุระในการ
บรรพชานี้ แม้ด้วยหิริ อันเกิดขึ้นใน
ภายใน แม้ด้วยโอตตปปะ อันเกิดขึ้น
ภายนอกได้.

อิธ มชฺช ปตฺตาติ อิธ มยา อชฺช
ปตฺตา.

คำว่า **สมัญญาในโลกนี้** ข้าพระองค์ถึง
แล้วในวันนี้ ความว่า ข้าพระองค์ถึง
สมัญญาในโลกนี้ในวันนี้.

ตาทํ สเมกฺขนฺติ ตํ อหํ คฺควเสน
ลทฺธํ สมณฺณํ สเมกฺขนฺโต สมฺปสฺสนฺโต.

คำว่า **ข้าพระองค์เส็งเห็นสมัญญานั้น**
ความว่า ข้าพระองค์พิจารณาเห็น คือ
เส็งเห็นสมัญญานั้น ซึ่งได้ด้วยอำนาจคุณ.

น หิ มตฺถิ ฉนฺโทติ น หิ เม
อตฺถิ ฉนฺโท.

คำว่า **ด้วยว่าข้าพระองค์ มิได้มีความ**
พอใจ ความว่า ด้วยว่าข้าพระองค์มิ
มีความพอใจหามิได้.

^๑ ฉ. ม. ปณณตติโวหาร.

^๒ สามณณโต.

^๓ ฉ. ม. ปพพชิตธฺร.

อิธ กามโกคติ อิมสุมิ โลเก คำว่า ในการบริโภคนาม ในโลกนี้
 กิเลสกาเมน เจว วตตุกาเมน จ ความว่า ในการบริโภคด้วยกิเลสกา
 ปริโภคติ.^๑ และวัตถุภายในโลกนี้.

โพธิสตุโต เอว วตฺวา ราชาเน
 ปพฺพชฺช อนุชานาเปตฺวา หิมวันตป-
 ปเทสํ กนฺตฺวา อีสิปพฺพชฺช ปพฺพชิตฺวา
 อภิญญา จ สฺมาปตฺติโย จ นิพฺพตฺเตตฺวา
 พรหมโลกปรายโน อโหสิ.

สตุถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อahrtฺวา
 ชาตํ สโมชานสิ “ตทา ราชา
 อานนฺโท อโหสิ, พาราณสิเสฏฺฐิ ปน
 อหเมวา”ติ.

กัลยาณฌมฺมชาตกวนฺธนา ปจมา.

พระโพธิสัตว์ ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว
 ให้พระราชาทรงอนุญาตการบรรพชา
 ไปยังหิมวันตประเทศ บวชเป็นฤๅษีทำ
 อภิญญาและสมาบัติให้บังเกิดขึ้นแล้ว ได้
 ไปเกิดในพรหมโลกในภายหลัง.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
 ธรรมเทศนานี้มาแล้ว ทรงประชุมชาดก
 ว่า “พระราชาในครั้งนั้น ได้เป็นอานนท์
 ในกาลนี้ ส่วนเศรษฐีชาวพระนคร
 พาราณสี ได้แก่เราตถาคตนั่นเอง” ดังนี้.

พรรณนากัลยาณธรรมชาดกที่ ๑ จบ.

^๑ ฉ. ม. กิเลสกาวัตถุภายในโลกนี้.

๒. ทททรชาตก (๑๗๒)

๔๓. “โก นุ สทฺเทน มหตา
อภินาเทติ ททฺทร,
ตํ สีหา นปฺปฏินฺทนฺติ
โก นามโส มิคามิฏฺฐ.

๔๔. อธโม มิคชาตานํ
สิกาโล ตาต วสฺสติ
ชาติมสฺส ชิกฺขุจฺจนฺตา
ตุณฺหิ สีหา สมจฺจเร”ติ.

ทททรชาตกํ ทุตฺติยํ.

๒. ทททรชาตก (๑๗๒)

๔๓. “ไกรหนอทำทททรบรรพต ให้
สะเทือนเลื่อนลั่น ด้วยเสียงอันดัง
กึกก้อง ราชสีห์ก็มีได้แผดเสียง
ตอบเสียงนั้น ข้าแต่ท่านผู้ยิ่งใหญ่
ในหม่อมฤค สัตว์นี้ชื่ออะไร.

๔๔. ลูกเอ๋ย สัตว์ที่ส่งเสียงร้องนั้น คือ
สุนัขจิ้งจอก เป็นสัตว์ต่ำช้ากว่า
มฤคชาติทั้งหลาย ราชสีห์ทั้งหลาย
รังเกียจชาติกำเนิดของมัน จึงพา
กันนิ่งเฉยอยู่”.

ทททรชาตก ที่ ๒.

๒. ทททราชาดกวณณา (๑๗๒)

โก นุ สทฺเทน มหตาดิ อิทํ
สตถุตา เขตวเน วิหรนฺโต โกกาลิกํ
อารพฺภ กถสิ.

ตสมิณฺหิ กาลे พหุสฺสุตา ภิกฺขุ
มโนสิลาตเล นิสินฺนา^๑ สีหนาท^๒
นทนฺตา ตรุณสีหา วิย อากาสคฺงคํ
โอตาเรนฺตา วิย สงฺฆมชฺเฒ ปทภาณ^๓
ภณนฺติ. โกกาลิโก เตสุ ปทภาณํ
ภณนฺเตสุ อตฺตโน ตุจฺจภาวํ อชานิตฺวา
“อหฺมปิ ปทภาณํ ภณิสฺสามิ”ติ ภิกฺขุ
อนฺตเร ปวิสิตฺวา “อมฺหากํ ปทภาณํ
น ปาเปนฺติ, สเจ อมฺหากมฺปิ ปาเปยฺยํ,
มยฺมปิ ภณฺเวยยามา”ติ ภิกฺขุสงฺฆสฺส
นามํ คเหตุวาว^๔ ตตฺถ ตตฺถ กถนฺโต
อาหิณฺตติ.

๒. พรรณนาที่ททราชาดก (๑๗๒)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภ
พระโกกालิกะ ตรัสพระธรรมเทศนา
ว่า โครหนอ ... ด้วยเสียงอันดัง เป็นต้น.

ความพิสดารว่า ในกาลนั้น ภิกษุ
ทั้งหลาย ผู้เป็นพหูสูต นั่งพักกันอยู่บน
พื้นหินอ่อนสีแดง กล่าวบทภาณ ในท่าม
กลางสงฆ์ ดุจราชสีห์รุ่มหนุ่มบันลือ
สีหนาท ดุจเทพเจ้าบันดาลให้น้ำฝน
ตกลงมา. เมื่อภิกษุพหูสูตเหล่านั้นกล่าว
บทภาณ พระโกกาลิกะไม่รู้ว่าตัวเป็น
คนว่างเปล่า แทรกเข้าไปในระหว่างภิกษุ
ทั้งหลายด้วยตั้งใจว่า “แม้เราก็จักกล่าว
บทภาณบ้าง” เทียวเดินเรียกชื่อของ
ภิกษุสงฆ์ในที่นั้น ๆ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย
ยังมีได้ทำบทภาณให้ถึงผม ถ้าให้ถึงผม
บ้าง แม้ผมก็จะฟังกล่าว”.

^๑ ฉ. ม. นทมานา.

^๒ ฉ. ม. สีหนาทํ นทนฺตาดิ อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๓ ฉ. ม. สรภาณํ, เอวมฺปริปี.

^๔ ฉ. ม. อคฺคเหตุวาว.

ตสฺส สา กถา ภิกขุสงฺฆเม ปากฺขา
 ชาตา. ภิกขุ “วิมฺบิสฺสสาม ตาว นนฺ”ติ
 สญฺญาย เอวมาหํสุ “อาวุโส โกกาลีก
 อชฺช สงฺฆสฺส ปทภาณํ ภาณานิ”ติ.
 โส อตฺตโน พลํ อชานิตฺวาว “สาธฺว”ติ
 สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา “อชฺช ปทภาณํ
 ภาณิสฺสามิ”ติ อตฺตโน สປປายํ ยาคุ
 ปิริ, ขชฺชกํ ขาทิ, สປປายเณว
 สุเปน ภาณฺชิ.

สุริเย อฏฺจกเต^๑ ธมฺมสฺสวณกาเล
 โฆสิตเต ภิกขุสงฺโฆ สนฺนิปติ. โส
 กณฺฏกฺรณฺทกฺวณฺณํ กาสาวํ นิวาเสตฺวา
 กณฺณีการປປฺวณฺณ^๒ จิวํ ปารุปีตฺวา
 สงฺฆมชฺฉํ ปวิสิตฺวา เถเร วนฺทิตฺวา
 อลงฺกตรตนมณฺทเป ปณฺณตฺตวร-
 ธมฺมาสนํ อภิริหิตฺวา จิตฺตวิชนี
 คเหตุวา “ปทภาณํ ภาณิสฺสามิ”ติ
 นิสฺสิทิ.

ถ้อยคำนั้นของท่าน เกิดปรากฏไปทั่ว
 ในหมู่ภิกษุ. ภิกษุทั้งหลายพากันกล่าว
 อย่างนี้ว่า “ดูกรโกกาลีกะผู้มีอายุ วันนี้
 ท่านจงกล่าวบทภาณแก่สงฆ์” ด้วย
 มุ่งหมายว่า “พวกเราจักทดลองพระ-
 โกกาลีกะ ดูก่อน”. พระโกกาลีกะนั้น
 ไม่รู้ความสามารถของตนเองเลยรับคำว่า
 “ได้ครับ” คิดว่า “วันนี้เราจักกล่าว
 บทภาณ” ดื่มน้ำยาอุ ฉันทของขบเคี้ยว
 อันถูกใจตน ฉันทอาหารด้วยกับข้าวอัน
 ถูกใจทีเดียว.

เมื่อดวงอาทิตย์อัสดงคตแล้ว เมื่อ
 เขาประกาศเวลาฟังธรรม ภิกษุสงฆ์ก็
 ประชุมกัน. พระโกกาลีกะนั้น นุ่งผ้า
 ย้อมน้ำฝาดสีแก่นขนุน ห่มจีวรสีเหมือน
 ดอกกรรณิการ เข้าไปท่ามกลางสงฆ์
 ให้อาหารแก่พระเถระทั้งหลายแล้ว ขึ้นสู่
 ธรรมาสน์อันประเสริฐ ที่เขาตกแต่งไว้
 ณ รัตนมณฑป อันประดับแล้ว นั่งจับ
 พัดอันวิจิตรด้วยตั้งใจว่า “เราจักกล่าว
 บทภาณ”.

^๑ ฉ. ม. อตฺตกเต.

^๒ ฉ. ม. กณฺณีการປປฺวณฺณ.

ดาวเทวสุส สรีรา เสทา มุจจิสฺสุ,
 สารชชฺ โอกุมิ. ปุพฺพคากาย ปจฺมปทํ
 อุทาทริตฺวา อนฺตรํ น ปสฺสิ. โส
 กมฺปมาโน อาสนา โอรุยฺห ลชฺชิตฺโต
 สงฺฆมชฺฌโต อปฺกมฺมม อตฺตโน ปรีเวณํ
 อคมาสิ. อณฺโณ พหุสฺสุโต ภิกฺขุ
 ปทภาณํ ภณิ. ตโต ปฏฺจาย ภิกฺขุ
 ตสฺส ตฺวจฺจนภาวํ ชานิสฺสุ.

อถกทิวสํ ฐมฺมสภายํ ภิกฺขุ กถํ
 สมฺมุจฺจาเปสฺสุ “อาวุโส ปจฺมํ โกกาลีกสฺส
 ตฺวจฺจนภาโว ทฺชฺชชานโน, อิทานิ ปเนส
 สยํ นทิตฺวา ปากโฏ ชาทโต”ติ. สตุถา
 อาคณฺตฺวา “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว
 เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺสิสนฺนา”ติ ปุจฺจติตฺวา
 “อิมาย นามา”ติ วุตฺเต “น ภิกฺขเว
 อิทาเนว โกกาลีโก นทิตฺวา ปากโฏ
 ชาทโต, ปุพฺเพปิ นทิตฺวา ปากโฏ
 อโหสิ”ติ วตฺวา อติตํ อหริ.

ทันใดนั้นเอง เหยือกก็ไหลมาโทรมกาย
 ของท่าน เริ่มสั่นประหม่า. เหยือกบพทที่
 หนึ่งในคากาตั้นขึ้น ก็นี้กไม่เห็นบพ
 ต่อ ๆ ไป. เธอประหม่าสั่นลงจากอาสนะ
 ละอายใจ หลบออกจากท่ามกลางสงฆ์
 ได้ไปยังที่พักผ่อนของตน. ภิกษุผู้พหุสุต
 รูปอื่น จึงกล่าวบพภาณแทน. ตั้งแต่นั้น
 มา ภิกษุทั้งหลายจึงรู้ว่า เธอเป็นผู้
 วางเปล่า.

ครั้งวันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย สนทนากัน
 ในธรรมสภาว่า “ดูกรผู้มีอายุ เมื่อก่อน
 ความที่พระโกกาลีจะเป็นผู้วางเปล่า รู้ได้
 ยาก แต่เดี๋ยวนี้ พระโกกาลีจะนั้น
 วางมาดขึ้นเอง จึงปรากฏขึ้น”. พระ-
 ศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า “ดูกรภิกษุ
 ทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนากัน
 ด้วยเรื่องอะไรหนอ” เมื่อพวกภิกษุ
 กราบทูลว่า “ด้วยเรื่องชื่อนี้พระเจ้าข้า”
 จึงตรัสสืบต่อไปว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย
 มิใช่แต่ในเวลานี้เท่านั้น ที่โกกาลีจะ
 วางมาดปรากฏไปทั่ว แม้ในกาลก่อน
 เธอก็เป็นผู้วางมาด ปรากฏไปทั่ว
 (เช่นกัน)” ดังนี้แล้ว ทรงนำเรื่องอดีต
 มาว่า.

คุณสมบุญ-คุณสมจิตร อารยศักดิ์ดา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดีตเต พาราณสียํ พุรหมทตเต
 รชชํ กาเรนฺเต โปธิสตุโต หิมวันตปุ-
 ปเทเส สีหโยนียํ นิพพตฺติตฺวา พหุณฺนํ
 สีหानํ ราชธา อโหสิ. โส อนนฺกสีห-
 ปริวารโ รชตคฺุหายํ วาสํ กปฺเปสิ.

ตสฺส อวิทฺุเร เอกิสฺสา คฺุหาย เอโก
 สีคาโลปี วสฺติ, อถกทิวสํ เทเว
 วสฺสิตฺวา วิคเต สพฺเพ สีหา
 สีหราชสฺเสว คฺุหาทฺุวาเร สนฺนิปตฺติตฺวา
 สีหนาทํ นทฺุตา สีหกีฬํ กีฬีสฺสุ.
 เตสํ เอวํ นทิตฺวา กีฬนกาเล โสปี
 สีคาโล วสฺสิ.

สีหา ตสฺส สทฺทํ สุตฺวา “อยมฺปี
 สีคาโล อเมหฺหิ สทฺธี นทตี”ติ ลชฺชิตา
 ตฺุณฺหิ อหฺสฺ. เตสํ ตฺุณฺหิภฺุตกาเล
 โปธิสตุตสฺส ปฺุตฺโต สีหโปตโก “ตาด
 อิเม สีหา นทิตฺวา สีหกีฬํ กีฬนฺตา
 เอตสฺส สทฺทํ สุตฺวา ลชฺชชาย ตฺุณฺหิ
 ชาตา, โก นามโส อตฺตโน สทฺเทน
 อตฺตานํ ชานาเปตี”ติ ปีตรํ ปุจฺจนฺโต
 ปจฺมํ คาถมาห

ในอดีตกาล ครั้งเมื่อพระเจ้า-
 พรหมทัตทรงครองราชสมบัติ ณ พระนคร
 พาราณสี พระโพิสัตว์ เกิดในกำเนิด
 ราชสีห์ ณ หิมวันตประเทศ เป็นหัวหน้า
 เหล่าราชสีห์เป็นจำนวนมาก. ราชสีห์
 โพิสัตว์นั้น มีราชสีห์เป็นบริวารมากมาย
 อาศัยอยู่ในถ้ำเงิน.

ฝ่ายสุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่ง อยู่ในถ้ำหนึ่ง
 ไม่ไกลถ้ำเงินนั้น วันหนึ่ง เมื่อฝนตกขาด
 เม็ดแล้วราชสีห์ทั้งปวงชุมนุมกันที่ประตู
 ถ้ำพิจารราชสีห์นั่นเอง ต่างแผดเสียง
 คำรามหยอกเล่นกัน. ในเวลาที่ราชสีห์
 เหล่านั้น แผดเสียงหยอกเล่นกันอย่างนี้
 แม้สุนัขจิ้งจอกก็เห่าหอน.

พวกราชสีห์ ได้ยินเสียงของสุนัขจิ้งจอก
 นั้นแล้ว ต่างพากันหยุดนิ่ง ละอาย
 ว่า “สุนัขจิ้งจอกแม้แผดเสียงแข่งกับ
 พวกเรา”. ในเวลาที่ราชสีห์เหล่านั้น
 หยุดนิ่ง ราชสีห์ตัวน้อย ลูกของราชสีห์
 พระโพิสัตว์ ถามพ่อว่า “พ่อจ๋า
 ราชสีห์เหล่านี้ แผดเสียงหยอกล้อกันเล่น
 ได้ยินเสียงของสัตว์นั้น แล้วกลับหยุดนิ่ง
 เสีย ด้วยความละอาย สัตว์ที่ให้อำนาจตน

คุณอนงค์ จันทน์ตรูผล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ด้วยเสียงของตนนี้ชื่ออะไร” จึงกล่าวคาถา
ที่ ๑ ว่า

๔๓. “โก นุ สทุเทเน มหตา
อภินาเทติ ททฺทรํ,
ตํ สีหา นปฺปฏิหนฺตติ,
โก นามโส มิคามีฏ”ติ.

๔๓. “ใครหนอ ทำทัตถรบรรพตให้
สะเทือนเลื่อนลั่น ด้วยเสียงอันดัง
กึกก้อง ราชสีห์ ก็มีได้แผดเสียง
ตอบเสียงนั้น ข้าแต่ท่านผู้ยิ่งใหญ่
ในหม่อมฤค สัตว์นี้ชื่ออะไร”.

ตตฺถ อภินาเทติ ททฺทรนฺตติ
ททฺทรปฺพตํ เอกนินฺนาทํ กโรติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ทำทัตถร
บรรพตให้สะเทือนเลื่อนลั่น อธิบายว่า
ทำทัตถรบรรพต ให้สะเทือนลั่นเป็น
เสียงเดียวกัน.

มิกามีฏติ ปิตรํ อาลปติ.

ราชสีห์น้อยย่อมร้องเรียกพ่อว่า ข้าแต่
ท่านผู้ยิ่งใหญ่ในหม่อมฤค.

อยเมตฺถ อตฺถโก มิคามีฏ มิคเชฏฺจก
สีหราช ปุจฺฉามิ ตํ “โก นาม
เอโส”ติ.

นี้เป็นอรรถาธิบาย ในความข้อนี้ว่า
ข้าแต่พญาราชสีห์ ผู้ยิ่งใหญ่ในหม่อมฤค
คือผู้เป็นหัวหน้าหม่อมฤค เราถามท่าน
ว่า “สัตว์นี้ชื่ออะไร”.

อถสฺส วจนํ สุตฺวา ปิตา ทฺติยํ
คาถมาห

ลำดับนั้น ปิตาฟังคำของลูกแล้ว
กล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

^๑ น. ม. มิคามีฏ. เอว สัพพตฺถ.

๔๔. “อธโม มิคชาตานิ
 สิกาโล ตาต วสุสติ,
 ชาติมสฺส ชิกฺขุจฺจนฺตา
 ตฺถุเหี สีหา สมจฺจนเร”ติ.

ตตฺถ สมจฺจนเรติ สนฺติ
 อุปฺสกฺกมตฺตํ. อจฺจนฺตฺติ อตฺถ, ตฺถุเหี
 อจฺจนฺติ ตฺถุเหี หุตฺวา นิสฺสํทฺตฺติ
 วุตฺตํ โหติ. โปตฺถเกสฺส ปน สมจฺจนเรติ
 ลินฺนฺติ.

สตฺถา “น ภิกฺขเว โกกาลีโก
 อิทาเนว อตฺตโน นาเทน อตฺตานิ
 ปากฺกํ กโรติ, ปุพฺเพปิ อกาสิเยวา”ติ
 วตฺวา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
 ชาตกํ สโมธานฺสิ “ตทา สิกาโล
 โกกาลีโก อโหสิ, สีหโปตฺโก ราหุโล,
 สีหราชา ปน อหเมวา”ติ.

ททฺทฺรชาตกาวณฺณนา ทฺติยา.

๔๔. “ลูกเอ๋ย สัตว์ที่ส่งเสียงร้องนั้น คือ
 สุนัขจิ้งจอก เป็นสัตว์ต่ำช้ากว่า
 มฤคชาติทั้งหลาย ราชสีห์ทั้งหลาย
 รังเกียดชาติกำเนิดของมัน จึงพากัน
 หนึ่งเฉยอยู่”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ส ใน
 บทว่า สมจฺจนเร เป็นเพียงอุปสรรค.
 อธิบายว่า ย่อมหนึ่งเฉย มีคำอธิบายว่า
 หนึ่งเฉย คือว่า เป็นสัตว์หนึ่งอยู่.
 ส่วนในคัมภีร์ทั้งหลาย ท่านเขียนว่า
 สมจฺจนเร.

พระศาสดาตรัสว่า “ดูกรภิกษุ
 ทั้งหลาย มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่
 โกกาลิกะ กระทำตนให้ปรากฏไปทั่ว
 ด้วยการวางมาดของตน แม้ในกาลก่อน
 ได้ทำแล้วเหมือนกัน” ครั้นทรงนำพระ-
 ธรรมเทศนານี้มาแล้ว ทรงประมวล
 ชาดกว่า “สุนัขจิ้งจอกในครั้งนั้น ได้
 เป็นโกกาลิกะ ในกาลนี้ ลูกราชสีห์ได้
 เป็นราหุล ส่วนพญาราชสีห์ ได้แก่เรา
 ตถาคตนั่นเอง” ดังนี้.

พรรณนาททฺทฺรชาดก ที่ ๒ จบ.

^๑ ฉ. ม. สมจฺจนเร.

๓. มกุกฎชาตก (๑๗๓)

๔๕. “ตาด มาณวโก เอโส
ตาลมุล อปสฺสิโต
อการกญฺจิทฺ อตฺติ
หนฺท เทมสฺสการกํ.
๔๖. มา โข ตํ ตาด ปกฺโกสิ
ทฺุเสยฺย โน อการกํ
เนตาสิ มฺขํ โหติ
พฺราหฺมณสฺส สฺสิลิน”ติ.
มกุกฎชาตกํ ตติยํ.

๓. มกุกฎชาตก (๑๗๓)

๔๕. “พ่อจ๋า มาณพผู้นี้พึงโคนต้นตาล
อยู่ เรือนนี้ก็ยังมีอยู่ พวกเราให้
เรือนแก่เขาเถิดนะ.
๔๖. ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าเรียกมันมาเลย
มันจะพึงทำลายเรือน ของเราเสีย
พราหมณ์ผู้มีศีลหมดจด ถ้าวินัย
ไม่เป็นอย่างนี้ดอก”.
มกุกฎชาตก ที่ ๓.

๓. มกุกุชาตกถา (๑๗๓)

ตาด มาณวโก เอโสติ อิทธิ
สตถา เขตวเน วิหรนุโต เอกัง
กุหัง ภิกขุ อารพภ กณสิ.

วตุฏ ปกิณณกนิปาเต อุตฺทาลก-
ชาตเก^๑ อาริภวิสสติ.

ตทา ปน สตถา “ภิกขเว นายั
ภิกขุ อิทาเนว กุหโก, ปุพฺเพปิ
มกุกโฏ หุตฺวาปิ อคฺคิสฺส การณา
โกหณฺณํ อกาสิเยวา”ติ วตุฏา อตีตัง
อาหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหมทตเต
รชชํ กาเรนฺเต โพธิสตฺโต เอกสมิ
กาสิคามเก พุราหมณฺกุลเ นิพฺพตฺติตฺวา
วยปฺปตฺโต ตกฺกสิลา ยํ สิปปิ อุกฺคณฺหิตฺวา
ฆราวาสํ สณฺจเปสิ. อถสฺส พุราหมณิ
เอกัง ปุตฺตํ วิชายิตฺวา ปุตฺตสฺส
อาชาวิตฺวา ปริชาวิตฺวา วิจรณกาเล

๓. พรรณนามักกกุชาตก (๑๗๓)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุ
ผู้หลอกลวงรูปหนึ่ง ตรัสพระธรรม-
เทศนานี้ว่า ข้าแต่พ่อ มาณพผู้นี้ เป็นต้น.

เรื่องจักปรากฏชัดเจน ในอุททาลก
ชาดก ในปกิณกนิบาต.

ก็ในกาลนั้น พระศาสดาตรัสว่า
“ดูกรภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่ในบัดนี้
เท่านั้นที่ภิกษุรูปนี้เป็นผู้หลอกลวง แม้
ในกาลก่อน เธอถึงแม้เป็นลิง ก็ได้
ทำการหลอกลวง เพราะเหตุแห่งไฟ”
ดังนี้แล้ว ทรงนำเรื่องอดีตมาว่า.

ในอดีตกาล ครั้งเมื่อพระเจ้า
พรหมทัต ทรงครองราชสมบัติ ณ
พระนครพาราณสี พระโพธิสัตว์บังเกิด
ในตระกูลพราหมณ์ ในหมู่บ้านกาสิ
แห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เรียนศิลปปะใน
กรุงตักสิลา ดำรงชีวิตเป็นฆราวาส.
ครั้งนั้น นางพราหมณีของพระโพธิสัตว์

^๑ ขุ. ชา. ๒๗/๓๗๔. ตทฎจกถา ๖/๒๗๗.

กาลมกาสิ.

โพธิสัตโต ตสฺสา เปตกิจฺจํ กตฺวา
 “กํ เม อิทานิ ฆราวาเสณ, ปุตุตฺ
 คเหตุวา ปพฺพชิสฺสามิ”ติ อสฺสุมุขํ
 ฌาติमितฺตวคฺคํ ปหาย ปุตุตฺ อาทาย
 หิมวันตํ ปวิสิตฺวา อีสิปพฺพชฺชํ
 ปพฺพชิตฺวา ตตฺถ วนมฺลผลาหาโร
 วาสํ กปฺเปสิ.

โส เอกทิวสํ วสุสานกาเล เทเว
 วสุสนฺเต สารทารุณี ชาเลตฺวา
 วิสิพฺเพโต ผลกตฺถเว นิปชฺชติ.
 ปุตุโตปิสฺส ตาปสฺกุมารโก ปิตุ ปาเท
 สมฺพาหนโตว นิสฺสีทิ.

อถโก วนมกฺกโฏ สิตฺเตน
 ปิพิยมาโน ตสฺส ปณฺณสาลาโย ตํ
 อคฺคิ ทิสฺวา “สจาหํ เอตฺถ ปวิสิสฺสามิ,
 ‘มกฺกโฏ มกฺกโฏ’ติ มํ โปเถตฺวา
 นีหริสฺสนฺติ อคฺคิ วิสิพฺเพตฺถ น
 ลภิสฺสามิ, อตฺถิ อิทานิ เม อฺปาโย,

นั้น คลอดบุตรคนหนึ่ง ในเวลาที่บุตรนั้น
 เทียววิ่งเล่นไปมาได้ ก็ได้ถึงแก่กรรม.

พระโพธิสัตว์ ทำกิจแห่งผู้ตายจากไป
 แก่นางพราหมณีนั้น แล้วคิดได้ว่า
 “เวลานี้จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการอยู่
 ครองเรือนของเรา เราจักพาลูกชายไป
 บวช” อํลาหฺมฺญาติมิตรผู้มีหน้าตานอง-
 หน้า พาลูกชายเข้าไปป่าหิมพานต์
 บวชเป็นฤๅษี มีผลหมากรากไม้ในป่า
 เป็นอาหาร อาศัยอยู่ในหิมวันตประเทศ
 นั้น.

วันหนึ่งในฤดูฝน เมื่อฝนตก พระโพธิสัตว์
 นั้น ก่อไฟฟืนไม้แก่นนอนผิงไฟอยู่บนพื้น
 กระดาน. ฝ่ายดาบสกุมาร ผู้เป็นลูกชาย
 ของพระโพธิสัตว์นั้น นั่งบิบนวดเท้าของ
 บิดาอยู่.

ครั้งนั้นลิงป่าตัวหนึ่ง ถูกความ
 หนาวเบียดเบียน มองเห็นไฟนั้นที่
 บรรณศาลาของพระโพธิสัตว์นั้น พลัง
 คิดว่า “ถ้าหากเราเข้าไปในบรรณศาลา
 นั้น เจ้าของบรรณศาลา ก็จะส่งเสียง
 ร้องว่า ‘ลิง ลิง’ ทูบตีเรา ไล่เราไป

คุณอนงค์ จันทน์ตรูผล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตาปสเวสั คเหตฺวา โภหณฺณํ กตฺวา
 ปวิสิสฺสามิ”ติ จินฺเตตฺวา เอกสฺส
 มตฺตาปสฺสฺส วกฺกฺลานิ นิวาเสตฺวา
 ปจฺจิจฺฉจ อํกุสฺฉจ ยญฺจิจฺฉจ คเหตฺวา
 ปณฺณสาลทฺวาเร เอกํ ตาลรฺกฺขํ
 นิสฺสาย สงฺกฺกฺโก^๑ อฏฺจาสิ.

ตาปสฺกุมารโก ตํ ทิสฺวา มกฺกฏฺภาวํ
 อชานนฺโต “เอโก มหฺลลฺกตาปโส
 สีสฺเตน ปิสิโต อคฺคิ วิสิพฺเพตฺตุ อากโต
 ภวิสฺสตี”ติ ปิตุ ตาปสฺสฺส กเถตฺวา
 “เอตํ ปณฺณสาลํ ปเวเสตฺวา วิสิพฺเพตฺตุ^๒
 วฏฺฐตี”ติ จินฺเตตฺวา ปิตฺรํ อาลปนฺโต
 ปจฺฉมํ คากมฺมาห

๔๕. “ตาท มาณวโก เอโส
 ตาลมฺลํ อปฺสฺสิโต,
 อคารกณฺจิทํ อตฺถิ
 หนฺท เทมฺสฺสคารกนฺ”ติ.

ตตฺถ มาณวโกติ สตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 เตน “ตาท เอโส เอโก มาณโว

เราก็ไม่ได้ผิงไฟ นี่เรามีอุบายอยู่ เรา
 จักปลอมเพศเป็นดาบส ทำการหลอกลวง
 เข้าไป” จึงนุ่งผ้าเปลือกไม้ของดาบสผู้
 มรณภาพแล้วรูปหนึ่ง ถือกะระเข้า ไม้ขอ
 และไม้เท้า ยืนหลังโก่งผิงต้นตาลต้นหนึ่ง
 อยู่ ใกล้ประตูบรรณศาลา.

ดาบสกุมารเห็นลิ่งนั้นแล้ว ไม่รู้ว่าเป็นลิ่ง
 คิดว่า “ดาบสผู้เฒ่ารูปหนึ่ง ถูกความ
 หนาวเบียดเบียน คงจะเป็นผู้มาเพื่อจะ
 ผิงไฟ” จึงบอกดาบสผู้บิดา คิดว่า
 “ควรให้ดาบสผู้เฒ่านั้น เข้าสู่บรรณศาลา
 นี้แล้วผิงไฟ” เมื่อจะบอกกับบิดา จึงกล่าว
 คากาที่ ๑ ว่า

๔๕. “พ่อจ๋า มาณพผู้นี้ ผิงโคนต้นตาล
 อยู่ เรือนนี้ก็ยังมียู่ พวกเราให้
 เรือนแก่เขาเถิดนะ”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มาณพ
 เป็นชื่อของสัตว์. เพราะเหตุนั้นดาบส

^๑ ฉ. ม. สงฺกฺกฺโกโต.

^๒ ฉ. ม. วิสิพฺพาเปสฺสามิ”ติ.

สตโต เอโก ตาปโส”ติ ทีเปติ.

กุมาร จึงแสดงว่า “พ่อ มาณพคือสัตว์
ผู้หนึ่งนั้น คือตาบสตนหนึ่ง”.

ตาลมุถุ อปสฺสึโตติ ตาลกฺขนฺธํ นิสฺสาย
จิตฺโต.

คำว่า ฟิงตันตาลอยู่ คือ ยืนฟิงตันตาล.

อการกญฺจิทํ อตฺถิติ อิทญฺจ อมฺหากํ
ปพฺพชิตาคารํ อตฺถิ, ปณฺณสาลํ
สนฺธาย วทติ.

คำว่า เรือนนี้ก็ยังมีอยู่ ความว่า ก็
เรือนสำหรับนักบวชของเราเนี่ยยังมีอยู่
ตาบสกุมารกล่าวหมายถึงบรรณศาลา.

หนฺทาทิ ววสฺสคฺคตฺเถ นิปาโต.
เทมสฺสการกนฺติ เอตสฺส เอกมฺนฺเต
วสนตฺถาย อการํ เทม.

คำว่า หนฺท เป็นนิบาต ใช้ในอรรถ
ตกลงใจ. คำว่า พวกเราให้เรือนแก่เขา
เถิดนะ ความว่า พวกเราจะให้เรือนแก่
ท่านผู้นี้ เพื่อเป็นที่อยู่พัก ณ ส่วนหนึ่ง.

โพธิสตฺโต ปุตฺตสฺส วณฺํ สุตฺวา
อุฏฺฐาย ปณฺณสาลทฺวาเร จตฺวา
โธโลเกนฺโต ตสฺส มกฺกภูภาวํ ฅตฺวา
“ตาท มนุสฺसानํ นาม น เหวรูปุ
มุขํ โหติ, มกฺกภูเฏ เอส น ยิธ
ปกฺโกสิตพฺโพ”ติ วตฺวา ทฺติยํ คาถมาห

พระโพธิสัตว์ ฟังคำของลูกชาย
แล้วลุกขึ้นยืนที่ประตูบรรณศาลา มองดู
จึงรู้ว่ามันเป็นลิง จึงกล่าวว่า “ลูกเอ๋ย
ธรรมดามนุษย์ทั้งหลาย ไม่มีเค้าหน้า
อย่างนี้ ผู้นี้เป็นลิง ลูกไม่ควรเรียกเข้า
มาในที่นี้” แล้วจึงกล่าวคาถาที่ ๒

๔๖. “มา โข ตํ” ตาท ปกฺโกสิ
ทฺุเสยฺย โน อการกํ

๔๖. “ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าเรียกมันมาเลย
มันจะฟิงทำลายเรือนของเราเสีย

๑ น. ม. ตว.

เนตาทิสํ มุขํ โหติ
 พุราหมณสฺส สฺสึลโน”ติ.

ตตฺถ ทูเสยฺย โน อคารกนฺติ
 อยญฺหิ อิทฺ ปวิฏฺโง สฺมาโน อิมํ
 กิจฺจเนน กตํ ปณฺณสาลํ อกฺคินา วา
 ฌาเปนฺโต อัจฺจาราทีนึ วา กโรนฺโต
 ทูเสยฺย.

เนตาทิสนฺติ น เอตาทิสํ พุราหมณสฺส
 สฺสึลโน มุขํ โหติ, “มกฺกโฏ เอโส”ติ
 วตฺวา โปธิสฺตโต เอกํ อุมฺมกํ
 คเหตฺวา “กึ เอตถ ติฏฺฐสึ”ติ ขิปิตฺวา
 ตํ ปลาเปสิ. มกฺกโฏปิ วกฺกฺลานึ
 ฌทฺเทตฺวา รุกฺขํ อภิรฺหิตฺวา วนสณฺฑํ
 ปาวิสึ. โปธิสฺตโต จตฺตารอ พุรฺหม-
 วิหารเอ ภาเวตฺวา พุรฺหมโลกปรายโน^๑
 อโหสิ.

สตฺถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อahrิตฺวา
 ชาดกํ สโมธาเนสิ “ตทา มกฺกโฏ
 อยํ กุหฺกภิกฺขุ อโหสิ, ตาปสฺกฺมาโร

พราหมณ์ผู้มีศีลหมดจด เค้าน้ำ
 “ไม่เป็นอย่างนี้ดอก”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มันจะ
 พึ่งทำลายเรือนของเราเสีย ความว่า
 เพราะว่า ลิงนี้เข้ามาในที่นี้แล้ว จะเอา
 ไฟเผาบรรณศาลานี้ ที่เราได้สร้างมา
 โดยยาก หรือถ่ายอุจจาระเป็นต้น ชื่อว่า
 ทำลายเสีย.

คำว่า “ไม่เป็นอย่างนี้ดอก” อธิบายว่า
 พราหมณ์ผู้มีศีลหมดจด เค้าน้ำไม่เป็น
 อย่างนี้ดอก. พระโปธิสฺตว์กล่าววว่า “นี่
 เป็นลิง” จึงถือเอาดุ้นไฟอันหนึ่งพูดว่า
 “เจ้ายืนในที่นี้ทำไม” ขว้างไปแล้วขับไล่
 ให้ลิงนั้นหนีไป. ฝ่ายลิงทิ้งผ้าเปลือกไม้
 ปืนขึ้นต้นไม้เข้าป่าไป. พระโปธิสฺตว์
 เจริญพรหมวิหาร ๔ แล้วได้ไปเกิดใน
 พรหมโลกภายนอก.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
 ธรรมเทศนานั้นมาแล้ว ทรงประชุมชาดก
 ว่า “ลิงในครั้งนั้น ได้เป็นภิกษุผู้หลง

^๑ ฉ. ม. พุรฺหมโลกูปโค.

วรรค)

๓. พรรณนามักกภูชาดก

๒๓๕

ราหุโล, ตาปโส ปน อหเมวา”ติ.

รูปนี้ ในเวลานี้ ดาบสกุมารได้เป็นราหุล
ส่วนดาบส ได้เป็นเราตถาคตแล”.

มกฺกภูชาตกถณฺหนา ตติยา.

พรรณนามักกภูชาดก ที่ ๓ จบ.

๔. ทุพฺภียมกฺกฏชาตก (๑๗๔)

๔๗. “อทมฺห เต วาริ พหุตุตฺรूपิ^๑
 ฉมฺมาภิตตฺตสฺส ปิปาสิตสฺส
 โสทานิ ปิตฺวาน กิกิ กโรสิ
 น สงฺกโม ปาปชเนน เสยฺโย.

๔๘. โโก เต สุโต วา ทิฏฺฐโจ วา
 สีลวา นาม มกฺกโฏ
 อิทานิ โข ตํ โอหจฺจํ
 . เอสา อสฺมาภมฺมตา”ติ.

ทุพฺภียมกฺกฏชาตกํ จตฺตตฺถํ.

๔. ทุพฺภียมกฺกฏชาตก (๑๗๔)

๔๗. “ข้าได้ให้น้ำตั้งมากมายแก่เจ้า ซึ่ง
 ถูกความร้อนแผดเผา กระจาย
 หนัก เจ้าดื่มแล้ว บัดนี้ทำเสียง
 ครอก ๆ ชู่ (อึก) การสังคมกับ
 คนชั่ว ไม่ดีเลย.

๔๘. ลิงตัวไหนบ้างที่ท่านได้ยิน หรือ
 ได้เห็นว่ามีศีล คราวนี้เราจะถ่าย
 อุจจาระรดท่าน นี่เป็นกรรมดา
 ของพวกเรา”.

ทุพฺภียมกฺกฏชาตก ที่ ๔.

^๑ ฉ. ม. ปหุตุตฺรूपิ.

๔. ทุพภิกษุมักกภูชาตกถา

(๑๗๔)

อทมฺห เต วาริ พหุตุตฺรฺปนฺติ
อิทํ สตุถา เวพฺวเน วิหรนฺโต
เทวทตฺตํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสมฺมิตฺติ ทิวเส ธมฺมสภายํ
ภิกฺขุ เทวทตฺตสฺส อกตญฺญตํ มิตุต-
ทุพฺภิกฺขาวํ กเถนฺตา นิสฺสีทิสฺสุ. สตุถา
อาคณฺตุวา “น ภิกฺขเว เทวทตฺโต
อิทาเนว อกตญฺญ มิตุตฺทุพฺภิ, ปุพฺเพปิ
เอวรูปฺโป อโหสิ”ติ วตุวา อตฺตํ
อาหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหฺมทตฺเต
รชฺชํ กาเรนฺเต โปธิสตุโต เอกสมฺมิตฺติ
กาสิคามเก พุราหฺมณฺกุลเ นินฺพุตฺติตฺตวา
วยปฺปตฺโต ชฺรราวาสํ สณฺจเปสิ. ตสมฺมิตฺติ
ปน สมเย กาสिरฺฎเจ วตฺตนิมฺหามคฺเค
เอโก คมฺภีโร อุกฺกปาโน อโหสิ
อโนตฺรณฺนีโย ติริจฺฉานานํ.

๔. พรรณนาทุพภิกษุมักกภูชาดก

(๑๗๔)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเวฬุวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระ-
เทวทัต ตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำว่
ข้าได้ให้น้ำตั้งมากมายแก่เจ้า.

ความย่อว่า ในวันหนึ่ง ภิกษุ
ทั้งหลาย นั่งสนทนากันในธรรมสภา ว่า
พระเทวทัตเป็นคนอกตัญญู เป็นคน
ประทุษร้ายมิตร. พระศาสดา เสด็จมา
ตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่ใน
บัดนี้เท่านั้น ที่เทวทัตเป็นคนอกตัญญู
เป็นคนประทุษร้ายมิตร แม้ในกาลก่อน
เธอก็ได้เป็นเช่นนี้เหมือนกัน” ดังนี้แล้ว
ทรงนำเรื่องอดีตมาว่า.

ในอดีตกาล ครั้งเมื่อพระเจ้า
พรหมทัตครองราชสมบัติ ณ พระนคร
พาราณสี พระโพนธิตัวบังเกิดในตระกูล
พราหมณ์ ณ หมู่บ้านกาสิแห่งหนึ่ง
เจริญวัยแล้ว อยู่ครองเรือน. ก็ในสมัยนั้น
ที่ทางหลวง ในแคว้นกาสิมีบ่อน้ำกิน
ที่ลึกอยู่บ่อหนึ่ง สัตว์ดิรัจฉานลงดื่มกิน
ไม่ได้.

สถานีตํารวมักกกะสัน

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มคฺคปฏิปนฺนา ปุณฺณตฺติกา มนุสฺสา
 ที่มรชฺชุกเณ วารเณ อุทกํ อุสฺสิณฺจิตฺวา
 เอกิสฺสา โทณฺเีย ปุเรตฺวา ตีรจฺฉานานํ
 ปานีโย เทนฺติ. ตสฺส สมฺนตโต^๑
 มหฺนตํ อรณฺณํ, ตตฺถ พหุ มกฺกฏา
 วสนฺติ. อถ ตสฺมี มคฺเค เทว
 ตีณิ ทิวสานิ มนุสฺसानํ สณฺจาโร
 ปจฺฉิซฺชิ, ตีรจฺฉานา ปานีโย น ลภีสุ.

เอโก มกฺกฏุ ปิปาสาตุโร ปานีโย
 ปริเยสนฺโต อุทกปานสฺส สนฺติเก
 วิจฺรติ. โภทิสฺตโต เณจิทฺเว กรณฺเีย
 ตํ มคฺคํ ปฏิปชฺชิตฺวา ตตฺถ คจฺฉนฺโต
 ปานีโย อุสฺสิณฺจิตฺวา^๒ ปิวิตฺวา
 หตฺถปาเท ฐิวิตฺวา จิตฺ ตํ มกฺกฏํ
 อทฺทส. อถสฺส ปิปาสิตภาวํ ญตฺวา
 ปานีโย อุสฺสิณฺจิตฺวา โทณฺเีย อากิริตฺวา
 อทาสิ. ทตฺวา จ ปน “วิสฺสมิสฺสามิ”ติ
 เอกสฺมี รุกฺขมุเล นิปชฺชิ.

มกฺกฏุ ปานีโย ปิวิตฺวา อวิทฺุเร
 นิสฺสิทิตฺวา มุขมกฺกฏิกํ กโรนฺโต โภทิสฺตตํ
 ภีสาเปติ. โภทิสฺตโต ตสฺส ตํ กิริโย

มนุษย์ทั้งหลาย ผู้เดินทาง ต้องการบุญ
 จึงเอากะบอกที่มีเชือกยาว ดักน้ำใส่
 เต็มล่ำราง รางหนึ่ง ให้น้ำดื่มแก่สัตว์
 ตีรจฉานทั้งหลาย. รอบ ๆ ป่อน้ำนั้น
 เป็นป่าใหญ่ ผุงสิงเป็นอันมากอยู่ที่ป่านั้น.
 ครั้งนั้น มนุษย์ทั้งหลาย ขาดการสัญจร
 ในหนทางนั้น ๒-๓ วัน สัตว์ตีรจฉาน
 ทั้งหมด จึงไม่ได้น้ำดื่ม (อดน้ำ).

สิงตัวหนึ่งกระวนกระวาย เพราะความ
 กระหาย เทียวชอกชอนเสาะหาน้ำดื่ม
 ไปไกล ๆ ป่อน้ำ. พระโพธิสัตว์เดินทาง
 ไปด้วยกรณีกิจบางอย่าง ไปถึงที่นั้น
 ก็ดักน้ำดื่ม แล้วล้างมือ ล้างเท้า ยืนอยู่
 ได้เห็นสิงตัวนั้น. ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์
 รู้ว่าสิงนั้นกระหายน้ำ จึงได้ดักน้ำดื่ม
 เทลงในล่ำรางให้. ก็แล ครั้นให้แล้ว
 คิดว่า “เราจักพักเหนื่อย” จึงนอน
 ที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง.

สิงครั้งดื่มน้ำแล้ว นั่งในที่ไม้ไกล ทำหน้า
 แสยะล่อชู่ตะคอกให้พระโพธิสัตว์กลัว.
 พระโพธิสัตว์เห็นกิริยาของสิงนั้นแล้ว

^๑ ฉ. ม. สามนฺตโต.

^๒ ฉ. ม. อุตฺตารตฺวา.

สถานีตำรวจมักกะฮัน

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทิสฺวา “อเร ทุฏฺฐมกุกฺกุ อหํ ตว
 ปิปาสิตตฺส กิลนฺตตฺส พหุํ ปานียํ
 อทาสี, อิทานิ ตฺวํ มยฺหํ มุขมกุกฺกิกํ
 กโรสฺสิ, อโห ปापชนฺสฺส นาม กโต
 อุปกาโร นีรตฺถโก”ติ วตฺวา ปรหมํ
 คาถมาห

๔๗. “อทมฺห เต วาริ พหุตฺตรูปํ^๑
 มฺมมาภิตตฺตตฺส ปิปาสิตตฺส,
 โสทานิ ปิตฺวาน กิกิ กโรสฺสิ^๒
 น สงฺคโม^๓ ปापชนนฺ เสยฺโย”ติ.

ตตฺถ โสทานิ ปิตฺวาน กิกิ
 กโรสฺสิติ โส อิทานิ ตฺวํ มยา ทินฺนํ
 ปานียํ ปิวิตฺวา มุขมกุกฺกิกํ กโรนฺโต
 “กิกินฺ”ติ^๔ สทฺทํ กโรสฺสิ.

น สงฺคโม ปापชนนฺ เสยฺโยติ
 ปापชนนฺ สทฺธี สงฺคโม น เสยฺโย,
 อสงฺคโมว เสยฺโยติ.

พูดว่า “หนอยแน่ะ เจ้าลิงชั้ว เราได้
 ให้น้ำดื่มเป็นอันมากแก่เจ้า ผู้กระหาย
 หนื่อยอ่อนมา บัดนี้ เจ้าทำหน้าที่เสยะ
 ล้อหลอกเรา โอ อุปการะที่บุคคลทำให้
 แก่คนชั้ว ไม่มีประโยชน์เลย” ดังนี้แล้ว
 กล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๔๗. “ข้าได้ให้น้ำตั้งมากมายแก่เจ้า ซึ่ง
 ถูกความร้อนแผดเผา กระหายหนัก
 เจ้าดื่มแล้ว บัดนี้ทำเสียงครอก ๆ
 ชู (อีก) การสังคมกับคนชั้ว ไม่ดี
 เลย”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เจ้า
 ดื่มน้ำแล้ว บัดนี้ ทำเสียงครอก ๆ ชู
 ความว่า เจ้าดื่มน้ำที่เราให้แล้ว ณ บัดนี้
 ยังมาทำหน้าที่เสยะชู เสียง “ครอก ๆ”.

คำว่า การสังคมกับคนชั้วไม่ดีเลย
 ความว่า การสังคมกับคนชั้วไม่ดีเลย
 คือว่า การไม่สังคมนั้นแหละเป็นการดี.

^๑ ฉ. ม. ปหุตฺตรูป.
^๒ ฉ. ม. กิริงฺกโรสฺสิ.
^๓ ฉ. ม. อสงฺคโม.
^๔ ฉ. ม. กิริ กิริติ.

อรรถกถาชาดก ป.ท. ๗-๑๖

ตํ สุตฺวา โส มิตฺตทุพฺภิมกฺกโฏ
 “ตฺวํ ‘เอตฺตเกเนว มยา กตํ’^๑ นิฏฺฐิตนฺ’ติ
 สณฺณํ กโรสี, อิทานิ เต สีเส วจฺจํ
 ปาเปตฺวา คมิสฺสามิ”ติ วตฺวา ทฺวยํ
 คาถมาห

๔๘. “โก เต สุโต วา ทิฏฺฐโจะ วา
 สีลวา นาม มกฺกโฏ
 อิทานิ โข ตํ โหหจฺจํ^๒
 เอสา อสฺมาภมฺมตา”ติ.

ตตฺรายํ สงฺเขปตฺโถ “โก
 พฺร่าหฺมณ ‘มกฺกโฏ กตฺตฺถนฺชานนโก
 อจฺจารสมฺปนฺโน สีลวา อตฺถิ’ติ กหํ
 ตยา สุโต วา ทิฏฺฐโจะ วา, อิทานิ
 โข อหนตํ โหหจฺจํ^๒ วจฺจํ เต สีเส
 กตฺวา ปกฺกมิสฺสามิ, อมฺหากณฺหิ
 มกฺกภูฏานํ นาม เอสา ภมฺมตา อยํ
 ชาติสฺภาโว ยทิทํ อุปการกฺสุส สีเส
 วจฺจํ กาทพฺพนฺ”ติ.

ลึงผู้มักประทุษร้ายมิตรนั้น ฟังคำ
 นั้นแล้วพูดว่า “ท่านทำความสำคัญว่า
 ‘เรากระทำเพียงเท่านั้นนั่นแล หหมดแล้ว’
 บัดนี้ เราจะถ่ายอุจจาระรดศีรษะของ
 ท่าน แล้วจักไป” ดังนี้แล้วกล่าวคาถา
 ที่ ๒ ว่า

๔๘. “ลึงตัวไหนบ้าง ที่ท่านได้ยินหรือ
 ได้เห็นว่ามีศีล คราวนี้ เราจะ
 ถ่ายอุจจาระรดท่าน นี่เป็นกรรมดา
 ของพวกเรา”.

เนื้อความย่อ ในคาถานั้นมีดังต่อไปนี้
 นี้ว่า “พราหมณ์ผู้เจริญ ท่านเคย
 ได้ยินหรือเคยเห็นที่ไหนบ้างว่า ‘ลึงเป็น
 สัตว์รู้จักคุณที่ผู้อื่นทำให้แล้ว เป็นผู้ถึง
 พร้อมด้วยมารยาท มีศีล’ บัดนี้แล เรา
 ถ่ายอุจจาระนั้น คือว่าจะลงบนศีรษะ
 ของท่าน แล้วจักหลีกไป ด้วยว่า เรา
 ทั้งหลายที่เชื่อว่าเป็นลึง มีกรรมดาเป็น
 อย่างนี้ มีชาติกำเนิดอย่างนี้ คือ จะต้อง
 ถ่ายอุจจาระรดศีรษะของผู้มีอุปการคุณ”.

^๑ ฉ. ม. เอตฺตเกเนเวตฺ.

^๒ ฉ. ม. โหหจฺจํ.

ตํ สุตฺวา โปธิสฺสโต อฏฺฐาย
 คนฺตุํ อารภิ. มกฺกโฏ. ตงฺขณฺณเวย
 อฺปฺปติตฺวา สาขาย นิสีทิตฺวา โอลมฺพกํ
 โอตฺทาเรนฺโต^๑ วยิ ตสฺส สีเส วจฺจํ
 ปาเตตฺวา วิรวนฺโต วนสณฺฑํ ปาวิสิ.
 โปธิสฺสโต นฺหาตฺวา อคมาสิ.

สตุถา “น ภิกฺขเว อิทาเนว
 เทวทตฺโต, ปุพฺเพปิ มยา กตคฺคณํ น
 ชานาสิเยวา”ติ วตฺวา อิมํ ธมฺมเทสนํ
 อahrtิตฺวา ชาตกํ สโมธาเนสิ “ตทา
 มกฺกโฏ เทวทตฺโต อโหสิ, พฺราหฺมโณ
 ปน อหเมวา”ติ.

ทุพภิกขมกกุชาดกาวณฺณนา จตฺตุถา.

พระโพธิสัตว์ฟังคำนั้นแล้ว ลุกขึ้น
 เริ่มขยับตัวจะไป. ในทันใดนั้นเอง ลิง
 กระโดดขึ้นนั่งบนกิ่งไม้ท่าเหมือนห้อยหัว
 ลงมา ถ้ายอจจาระรดศีรษะของ
 พระโพธิสัตว์นั้น ส่งเสียงร้องแล้วเข้าป่า
 ไป. พระโพธิสัตว์อาบน้ำแล้วก็ไป.

พระศาสดาตรัสว่า “ดูกรภิกษุ
 ทั้งหลาย มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่เทวทัต
 ไม่รู้คุณที่เรากระทำแล้ว แม้ในปางก่อน
 เทวทัตก็ไม่รู้คุณ ที่เราทำแล้วเหมือน
 กัน” ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนา
 มาแล้ว ทรงประชุมชาดกว่า “ลิงใน
 ครั้งนั้น ได้เป็นเทวทัตเวลานี้ ส่วน
 พราหมณ์ ได้แก่เราตถาคตนั่นเอง” ดังนี้.

พรรณนาทุพภิกขมกกุชาดก ที่ ๔ จบ.

^๑ ฉ. ม. โอตฺเรนฺโต.

คุณเรณู กลิ่นสุหร่าย

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕. อาทิจจุปฏฐานชาตก

(๑๗๕)

๔๙. “สพฺเพสุ กิร ภูเตสุ
สนฺติ สีลสมาหิตา
ปสฺส สาขามิคํ ชมมํ
อาทิจจมุปฺติฏฺจติ.
๕๐. นาสฺส สีลํ วิชานาถ
อนนฺถาย ปสฺสถ
อคฺคิหฺตญฺจ อุหนํ
เทว จ ภินฺนา กมณฺทลฺล”ติ.
- อาทิจจุปฏฐานชาตกํ ปณฺจมํ.

๕. อาทิจจุปฏฐานชาตก

(๑๗๕)

๔๙. “ได้ยึนว่า ในหมู่สัตว์ทั้งมวล สัตว์
ผู้รักษาศีลเคร่งครัด ยังมีอยู่ ดูแต่
สิ่งต่ำต้อยนั้นเกิด ยั่งยืนนมนัสการ
พระอาทิตย์.
๕๐. ท่านไม่รู้ปรกติ ของเจ้าลิงชุกชน
เพราะไม่รู้ จึงสรรเสริญ (มัน)
มันถ่ายรดที่บูชาไฟ คนโท ๒ ใบ
มันก็ทุบเสีย”.
- อาทิจจุปฏฐานชาตก ที่ ๕.

๕. อาทิจจุปฏฐานชาตกถณณา
(๑๗๕)

สพฺเพสุ กิร ภูเตสุติ อิทํ
สตถา เขตวเน วิหรนฺโต เอกํ
กุหกํ ภิกขุํ อารพฺภา กเถสิ.

วตฺถุ เหฏฺฐา กถิตสทิสเมว.

อดีตเต พาราณสียํ พุรหมทตเต
รชชํ กาเรนฺเต โพธิสตฺโต กาสिरฎฺเจ
พฺราหฺมณกุลे นิพฺพตฺติตฺวา วยปฺปตฺโต
ตกฺกสิลาयํ สิปปานิ อุกฺคเหตฺวา
อิสิปฺพชชํ ปพฺพชิตฺวา อภิญฺญา จ
สมาปตฺติโย จ นิพฺพตฺเตตฺวา มหา-
ปริวารो คณสตฺถา หุตฺวา หิมวณฺเต
वासํ กปฺเปสิ.

โส ตตฺถ จิรํ วสิตฺวา โลณฺมุพิล-
เสวนตฺถาย ปพฺพตา โอริยุห ปจฺจนฺเต

๕. พรรณนาอาทิจจุปฏฐานชาดก
(๑๗๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุ
ผู้หลอกลวงรูปหนึ่ง ตรัสพระธรรม
เทศานี้ว่า ได้ยินว่า ในหมู่สัตว์ทั้งมวล
ดังนี้ เป็นต้น.

เนื้อเรื่องเหมือนกับที่ได้กล่าวไว้แล้วข้าง-
ต้น.

ในอดีตกาล สมัยเมื่อพระเจ้า-
พรหมทัต เสดยราชสมบัติในเมือง
พาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูล
พราหมณ์ ในแคว้นกาสิ เจริญวัยแล้ว
(ไป) เรียนศิลปศาสตร์ ณ เมืองตักสิลา
(แล้วกลับมา) บวชเป็นฤาษี (บำเพ็ญ)
ให้อภิญญาและสมาบัติเกิดแล้ว เป็น
ศาสดาแห่งคณะ มีบริวารเป็นอันมาก
อาศัยอยู่ในหิมวันตประเทศ.

ฤาษีนั้นอยู่ ณ ที่นั้น ล้นกาลนาน
ต้องการจะเสพรสเค็มเปรี้ยว จึงลงมา

คุณเรณู กลิ่นสุหร่าย
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอกัง คามัง นิสฺสาย ปณฺณสาลาย จากภุเขา อาศัย์หมู่บ้านแห่งหนึ่งใน
วาสัง อุปคณฺณิ. ปัจจุบันเขต^๑ อาศัย์อยู่ในบรรณศาลา.

อเถโก โลสมกุกโฏ อีสึคเณ ภิกฺขุขาจารย์ ครั้งนั้น มีลิงชุกชนตัวหนึ่ง เมื่อหมู่ฤาษี
คเต อสฺสมปทัง อาคนฺตฺวา ไปภิกษาจารย์แล้ว (มันก็) เข้ามายัง
ปณฺณสาลาย อุตฺตติณฺณานิ^๑ กโรติ อาศรมบท ทำหญาารกบรรณศาลา
ปานียฆฏฺฐุ อุกกั จฑฺเขตติ เหน้ในหม้อน้ำทิ้ง ทุบคนโทน้ำ ถ้าย
กฺุณฺฑิกานิ^๒ ภินฺทติ, อคฺคิสาลายัง อูจจาระไว้ในโรงไฟ.
วจุจํ กโรติ.

ตาปสา วสฺสํ วุฏฺฐา “อิทานิ หิมวนฺโต พวกดาบสออกพรรษาแล้ว คิดว่า “บัดนี้
ปฺุผลสมิทฺโธ รมณฺโโย ตตฺถเว ป่าหิมพานต์ มีดอกไม้และผลไม้ชุกชุม
คมิสฺสามา”ติ ปจฺจนฺตคามวาสิกะ นารีนรมย์ พวกเราจะไป ณ ที่นั้น”
อาปฺุจฺฉิสฺสุ. มนฺุสฺสา “เสฺว ฆนฺเต มยํ ดั่งนี้แล้ว ได้อำลาชาวปัจจันตคาม.
ภิกฺขุ คเหตฺวา อสฺสมปทัง อาคมิสฺสาม, คนทั้งหลาย พากันเรียนว่า “ท่านผู้เจริญ
ตํ ปรีภุชิตฺตฺวา คมิสฺสตา”ติ วตฺวา วันพรุ่งนี้ พวกข้าพเจ้า จะนำอาหาร
ทุดิยทิวเส ปหฺตุตํ ขาทนียํ โภชนียํ มายังอาศรมบท พระคุณเจ้าฉันอาหาร
คเหตฺวา ตตฺถ อคมฺิสฺสุ. ตํ ทิสฺวา นั้นแล้ว จึงค่อยไปเถิด” ดั่งนี้ ในวัน
โลสมกุกโฏ จินฺเตสิ “โกหณฺณํ กตฺวา รุ่งขึ้น นำขาทนียะ และโภชนียาหาร
มนฺุสฺเส อาราเชตฺวา มยฺหมปิ ขาทนีย- เป็นอันมากไป ณ บรรณศาลานั้น.
โภชนียํ อาหาราเปสฺสามิ”ติ. โส เจ้าลิงชุกชนเห็นเหตุการณ์นั้นแล้ว ก็คิด
ตปฺจรณฺ^๓ จรณฺโต วยี สีลวา วยี ว่า “เราจะหลอกลวงให้พวกมนุษย์ยินดี

^๑ ฉ. ม. ปณณศาลา อุตฺตติณฺณา.

^๒ ฉ. ม. กุณฺฑิกั.

^๓ ฉ. ม. ตาปสจรรณ.

^๑ ที่ชายแดน.

คุณชาย-คุณแม่นมาศ-คุณกุมภรัตน์ (ณ รั้งยี) เวศกาวิ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จ หุตฺวา ตาปसानํ อวิทุเร สุริยํ
นมสุสมาโน อฏฺจาสิ.

แล้วนำขาทนียะและโกชนียะ มาให้เรา”
ดังนี้. มัน (แก้ง) ทำเหมือนนนักพรต
บำเพ็ญตบะและทำเหมือนผู้มีศีล ยืนไหว
พระอาทิตย์อยู่ในที่ไม่ไกล (จาก) พวก
พระดาบส.

มนุสฺสา ตํ ทิสฺวา “สีลวนฺตานํ
สนฺติเก วสนฺตา สีลวนฺโต โหนฺติ”ติ
วตฺวา ปจฺมํ กาถมาหํสุ

พวกมนุษย์เห็นมันแล้วกล่าวว่า “(พวก
สัตว์) อยู่ใกล้ท่านผู้มีศีลก็ (พลอย) มีศีล
ไปด้วย” ดังนี้แล้ว กล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๔๙. “สพฺเพสุ กิร ภูเตสุ
สนฺติ สีลสมาหิตา,
ปสฺส สาขมิกํ ชมฺมํ
อาทิจจมุปฺติฏฺฐตี”ติ.

๔๙. “ได้เห็นว่า ในหมู่สัตว์ทั้งมวล สัตว์
ผู้รักษาศีลเคร่งครัด ยังมีอยู่ ดูแต่
สิงต่ำต้อยนั้นเกิด ยังยืนนมัสการ
พระอาทิตย์”.

ตตฺถ สนฺติ สีลสมาหิตาติ สีเลน
สมาหิตา สมฺนฺนาคตา สํวิชฺชนฺติ,
สีลวนฺโต สมาหิตา จ เอกกฺคจิตฺตา
สํวิชฺชนฺตฺติปิ อตฺถ. ชมฺมนฺติ ลามกํ.
อาทิจจมุปฺติฏฺฐตีติ สุริยํ นมฺสุสมาโน
ติฏฺฐตี.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า สัตว์ผู้
รักษาศีลเคร่งครัดยังมีอยู่ ความว่า สัตว์
ผู้สมาทาน คือประกอบด้วยศีลยังมีอยู่
อธิบายว่า สัตว์ผู้มีศีล และมีจิตตั้งมั่น
มีอารมณ์เลิศ เป็นอันเดียวยังมีอยู่. คำว่า
ต่ำต้อย ได้แก่ เลวทราม. คำว่า ยืนนม
นมาสการพระอาทิตย์ ความว่า ยืนไหว
พระสุริยะอยู่.

เอวํ เต มนุสฺเส ตสฺส คุณฺ
กเถนฺเต ทิสฺวา โพรฺธิสฺตฺโต “ตุเมห

พระโพธิสัตว์ เห็นพวกมนุษย์กล่าว
สรรเสริญคุณของสิงชนนั้น จึงกล่าวว่า

คุณชาญ-คุณแม่นมาศ-คุณกุมภรัตน์ (ณ รั้งยี) เวศกาวิ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อิมสฺส โลลมกุกกุสฺส สีลาจารี
 อชานิตฺวา อวตฺตฺตฺสุมิเยว ปสนฺนนา”ติ
 วตฺวา ทฺตฺติยํ คาถมาห

“ท่านยังไม่รู้ความประพฤติปรกติ ของ
 เจ้าลิงชุกชนตัวนี้เลย เลื่อมใสในสิ่งที่ไม่
 น่าเลื่อมใสเสียแล้ว” ดังนี้ แล้วกล่าวคาถา
 ที่ ๒ ว่า

๕๐. “นาสฺส สีสํ วิชานาถ
 อนนฺนํปาย ปสฺสถ,
 อคฺคิหุตตฺตจ อฺหนฺ”^๑
 เทว จ ภินฺนา กมฺมชฺลฺ”ติ.

๕๐. “ท่านไม่รู้ปรกติ ของเจ้าลิงชุกชน
 เพราะไม่รู้ จึงสรรเสริญ (มัน)
 มันถ่ายรดที่บูชาไฟ คนโท ๒ ใบ
 มันก็ทุบเสีย”.

ตตฺถ อนนฺนํปายาติ อชานิตฺวา.
 อฺหนฺนํติ อิมินา ปาปมกุกฺกฺเขน อฺหนฺ”^๒

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เพราะ
 ไม่รู้ ได้แก่ เพราะไม่ทราบ. การถ่าย
 อัจจาระ โดยเจ้าลิงชุกชนตัวลามกนี้ ชื่อว่า
 การถ่ายรด.

กมฺมชฺลฺ”ติ กุณฺฑิกกา. “เทว จ
 กุณฺฑิกกา เตน ภินฺนา”ติ เอวมสฺส
 อคฺคณํ กเถสิ.

คนโทน้ำ เรียกว่า กัมมชฺลฺ. ท่าน
 กล่าวโทษเจ้าลิงชุกชนอย่างนี้ว่า “และ
 มันก็ทุบคนโทน้ำเสีย ๒ ใบ”.

มนุสฺสา มกุกกุสฺส กุหฺกภาวํ
 ฉตฺวา เลทฺทฺชฺช จ ยญฺจโย จ คเหตุวา
 โปเถตฺวา ปลาเปตฺวา อีสึคณฺสฺส
 ภิกฺขุ อทฺสฺ.

คนทั้งหลาย รู้ว่าเจ้าลิงมันหลอกหลวง
 จึงช่วยกันต้อน ท่อนไม้ ไล่ตีให้มันหนีไป
 แล้วได้ถวายเป็นอาหารแก่หมู่ฤาษี.

^๑ ฉ. ม. อคฺคิหุตตฺตจ อฺหนฺ.

^๒ ฉ. ม. อฺหทฺ.

๖. กพ่ายมฤจฉิชาตก (๑๗๖)

๕๑. “ฟาโล วตายํ ทุมสาขโคจโร
ปณฺญา ชนินฺท นยิมสฺส วิชฺชติ
กพายมฺฤจฺฉิ อวกิริย เกวลํ
เอกํ กพายํ ปติตํ คเวสติ.

๕๒. เอวเมว มยํ ราช
เย จญฺเเว อติโลภินो
อปฺเปน พหุํ ชียยาม
กพายเเนว วานโร”ติ.

กพายมฤจฉิชาตกํ จญฺจํ.

๖. กพ่ายมฤจฉิชาตก (๑๗๖)

๕๑. “สัตว์ที่หากินตามกิ่งไม้ (คือลิง) นี้
โง่จริงหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่
แห่งนครน เจ้าลิงตัวนี้ ไม่มีปัญญา
(มัน) ทิ้งถั่วดำกำมือหนึ่งเสียทั้งสิ้น
แล้ว แสวงหาถั่วดำเมล็ดเดียวที่
หล่นหายไป.

๕๒. ข้าแต่พระราชา พวกข้าพระองค์
และคนโลภจัดเหล่าอื่น เป็นอย่างนี้
เหมือนกัน (คือ) ทิ้งของมาก เพราะ
(เห็นแก่) ของน้อย เหมือนวานร
ทิ้งถั่วดำกำมือหนึ่ง เพราะถั่วดำ
เมล็ดเดียวเท่านั้น” ดังนี้.

กพายมฤจฉิชาตก ที่ ๖.

๖. กพ่ายมฤตยูชาดก

(๑๗๖)

พาลี วตายั ทูมสาขโคจโรติ
อิทํ สตุถา เขตวเน วิหรนโต
โกศลราชานํ อารพุก กเถสิ.

เอกสมิณฺหิ สมเย วสุสกาเล
โกศลรณฺเณ ปจฺจนฺโต กุปีโต.^๑ ตตฺถ
จิตา โยธา เทว ตีณิ ยุตฺธานิ
กตฺวา ปจฺจตฺติเก อภิภาวิตุํ อสกุโกนฺดา
รณฺเณ สาสนํ เปเสสุ.

ราชา อกาลे วสุसानเวยะ นิกฺขมิตฺวา
เขตวณสมิเป ขนฺธาวารํ พนฺธิตฺวา
จินฺเตสิ “อหํ อกาลे นิกฺขนฺโต
กนฺทรปทราทโย อุกทปฺปฺรา ทุกุกโม
มคฺโค สตุถารํ อุปสงฺกมิตฺสสามิ โส มํ
‘กหํ กจฺฉสิ มหาราชา’ติ ปุจฺฉิตฺสสติ.

๖. พรรณนากพ่ายมฤตยูชาดก

(๑๗๖)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระเจ้า
โกศล ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า สัตว์
ที่หากินตามกิ่งไม้ (คือลิง) นี้ โง่จริงหนอ
ดังนี้เป็นต้น.

ความพิสดารว่า สมัยหนึ่งในฤดูฝน
ปัจจุบันประเทศ ของพระเจ้าโกศล ถูก
พวกลิงรบกวนแล้ว. เหล่าทหารซึ่งตั้ง
อยู่ ณ ปัจจุบันประเทศนั้น ทำการรบ
๒-๓ ครั้ง ไม่อาจปราบเหล่าข้าศึกได้
จึงอัญเชิญพระราชสาสน์ไปถวาย แด่
พระราชา.

พระราชาเสด็จยก (ทัพ) ออกไปในฤดูฝน
อันเป็นกาลไม่สมควร ทรงตั้งค่ายพัก ณ
สถานที่ใกล้พระเชตวัน แล้วทรงดำริว่า
“เรายกทัพออกมา ในกาลอันไม่สมควร
ทั้งห้วยลำธารเป็นต้น ก็มีน้ำเต็มฝั่ง
หนทางหรือก็เดินลำบากเราจะเข้าไปเฝ้า

^๑ ฉ. ม. กุปี.

อถาหิ เอตมตถุ อารโจะสุสามิ, น โข
 ปน มํ สตุถา สมปรายิเกเนวตถุเถน
 อนุคฺคณฺหาติ, ทิฏฺฐธมฺมิเกนาปี
 อนุคฺคณฺหาติเยว, ตสฺมา^๑ สเจ เม
 คมเนน อวฺขุตฺติ ภวิสฺสติ ‘อกาโล
 มหาราชาทิ วกฺขติ สเจ ปน วฺขุตฺติ
 ภวิสฺสติ โส ตถุหิ ภวิสฺสตี”ติ.

โส เขตวนํ ปวิสิตฺวา สตุถารํ
 วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ. สตุถา
 “หนฺท กุโต นุ ตวํ มหาราช
 อาคจฺจสิ ทิวาทิวสฺสา”ติ ปฺจจฺฉิ.

“ภนฺเต อหํ ปจฺจนฺตํ วุปฺสเมตฺถุ
 นิภฺขนฺโต ‘ตฺเมห วนฺทิตฺวา คมิสฺสามิ’ติ
 อาคโตมฺหิ”ติ.

พระศาสดา พระองค์จะถามเราว่า “ดูกร
 มหาบพิตร พระองค์จะเสด็จไปไหน” ดังนี้
 เมื่อเป็นเช่นนั้น เราจะกราบทูลความ
 ข้อนี้ ก็พระศาสดา จะไม่ทรงอนุเคราะห์
 เรา เฉพาะประโยชน์ภายนอกเท่านั้น
 ย่อมทรงอนุเคราะห์ประโยชน์ในปัจจุบัน
 ด้วย เพราะฉะนั้น ถ้าหากว่าการไป
 ของเราจะไม่เจริญ พระองค์จะตรัสว่า
 ‘มหาบพิตร กาลนี้มีไช้กาล’ ดังนี้ ก็ถ้า
 หากว่า จะมีความเจริญไช้ไร พระองค์
 จะนิ่ง” ดังนี้.

ท้าวเธอ จึงเสด็จเข้าไปยังพระเชตวัน
 ถวายบังคมพระศาสดา แล้วประทับนั่ง
 ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง. พระศาสดาตรัส
 ถามว่า “ดูกรมหาบพิตร พระองค์เสด็จ
 ไปไหนมาแต่เข้า”.

ท้าวเธอกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้
 เจริญ ข้าพระองค์ยก (ทัพ) ออกมา เพื่อ
 จะปราบปัจฉินตประเทศ คิดว่า ‘ถวาย
 บังคมพระองค์ก่อน แล้วจึงจะไป’ ดังนี้
 จึงมา” (เฝ้าพระองค์).

^๑ ฉ. ม. ศสมัย.

สตฤตา “ปุพเพปิ มหาราช ราชานโ
 เสนาย อพฺภุคฺคจฺจมานาย ปณฺทิตานํ
 กถํ สุตฺวา อกาลเ อพฺภุคฺคมนํ
 นาคมีสุ”ติ วตฺวา เตน ยาจิโต อตีตํ
 อหาริ.

อดีต พาราณสีย์ พุรหมทตเต
 รชชํ กาเรนฺเต โพธิสตฺโต ตสฺส
 ฐมฺมานุสาสโก สพฺพตฺถกอมฺจฺใจ อโหสิ.

อถ รณฺโเว ปจฺจนฺเต กุปีเต ปจฺจนฺเต
 โยธา ปณฺณํ เปเสสุ.

ราชา วสุสกาเล นิกฺขมิตฺวา อุตฺยาเน
 จตฺวา ขนฺธาวาริ พนฺธิ. โพธิสตฺโต
 รณฺโเว สนฺติเก อฏฺจาสิ.

ตสมิ ขณเ อสุสานํ กพายเ เสเทตฺวา
 อหาริตฺวา โทณฺยิ ปกฺขิปิสุ.

พระศาสดาตรัสว่า “ดูกรมหาบพิตร
 แม้ในกาลก่อน พระราชาเมื่อเสนาจะ
 ยাত্রาทัพ ทรงแสดงคำของบัณฑิต
 ทั้งหลายแล้ว มิได้เสด็จยাত্রาทัพมา
 ในเวลาอันไม่สมควร” ดังนี้ ท้าวเชอ
 ทูลอาราธนา จึงทรงนำอดีตนิทาน
 มาว่า.

ในอดีตกาล สมัยเมื่อพระเจ้า
 พรหมทัต เสวยราชสมบัติ ณ เมือง
 พาราณสี พระโพธิสัตว์เป็นอำมาตย์ผู้
 สอนธรรม ผู้สำเร็จราชกิจทั้งมวลของ
 ท้าวเชอ.

ครั้งนั้น เมื่อปัจฉิมตประเทศ ของพระ
 ราชา ถูกพวกโจรก่อกวนแล้ว ทหาร
 ชายแดนจึงอัญเชิญพระราชสาสน์ มา
 ถวาย.

พระราชาเสด็จยกทัพออกไปในฤดูฝน
 หยุดตั้งค่ายที่อุทยาน. พระโพธิสัตว์นั้น
 (เฝ้า) อยู่ใกล้พระราช.

ขณะนั้น พวกทหารหนึ่งถั่วดำ แล้วนำ
 มาใส่ในรางให้ม้า.

คุณชาย-คุณแม่นมาศ-คุณกุมภรัตน์ (ณ รัชสี) เวศกาวิ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุยฺยานเ มกุกฺกุเฏสุ เอโก มกุกฺกุ
 รุกฺขชา โอตริตฺวา ตโต กพายเ คเหตฺวา
 มุขํ ปุเรตฺวา หตฺถะหิปี คเหตฺวา
 อุปฺปติตฺวา รุกฺขเ นิสฺสีทิตฺวา ขาทิตุ
 อารภี.

บรรดาลิงทั้งหลายในอุทยาน มีลิงตัวหนึ่ง
 ลงจากต้นไม้ ฉวยถั่วดำจากรางนั้น
 อมเต็มปาก(ทั้ง) กำเต็มมือทั้ง ๒ กระโดด
 ขึ้นไป นั่งบนต้นไม้ เริ่มเคี้ยวกิน(ถั่วดำ).

อถฺสส ขาทมานสฺส หตฺถโต เอโก
 กพายเ ภูมียํ ปติ.

ขณะที่เจ้าลิงกำลังเคี้ยว(ถั่วดำ) อยู่(นั้น)
 ถั่วดำเมล็ดหนึ่งหล่นจากมือตกลงไปที่
 พื้นดิน.

โส มุขเณ จ หตฺถะหิ จ คหิตเ
 สพฺเพ กพายเ จทุกฺเขตฺวา รุกฺขชา
 โอริยฺห ตเมว กพายํ โอโลเกนฺโต ตํ
 กพายํ อทิสฺวา ว ปุณ รุกฺขํ
 อภิริหิตฺวา อฏฺเฏ สหสฺสปราชิตโต วิย
 โสจมานเ ทุมฺมุโข รุกฺขสาขาย นิสฺสีทิ.

เจ้าลิงทิ้งถั่วดำทั้งหมดทั้งที่อมไว้และที่ถือไว้
 ลงจากต้นไม้ มองหาถั่วดำเมล็ดนั้น (เมื่อ)
 ไม่พบถั่วดำนั้น จึงขึ้นไปบนต้นไม้อีก
 นั่งหน้าจ้อยบนกิ่งไม้ ประหนึ่งจ่อมทัพ
 ถูกสหัสสโยธาปราบให้จำนนที่ป้อมค่าย
 ฉะนั้น.

ราชา มกุกฺกุสฺส กิริยํ ทิสฺวา
 โพิสฺสตุตํ อามนฺเตตฺวา “ปสฺส
 กิณฺณาเมตํ มกุกฺกุเณ กตฺน”ติ ปุจฺฉิ.

พระราชาทอดพระเนตรเห็นกิริยาของ
 ลิงแล้ว ตรัสเรียกพระโพิสส์ตัวมา
 ตรัสถามว่า “ท่านจงดูลิงมันทำอะไรรึนั้น”.

โพิสฺสตุโต “มหาราช พหุ อนวโลเกตฺวา
 อุปฺปํ โอโลเกนฺตา” ทุพฺพุทฺธิโน พาลา
 เอวรูปํ กโรนฺติเยวา”ติ วตฺวา ปจฺฉมิ

พระโพิสส์ตัวกราบทูลว่า “ข้าแต่มหาราช
 คนพาลมีปัญญาทราวม มีได้เสียวแล
 ของมาก กลับเห็นแก่ของน้อย มักทำ

^๑ ฉ. ม. โอโลเกตฺวา.

กพ่ายมฤจฺจินฺติ จณกมฺฤจฺสี. กภาพราช-
 มาสมฺฤจฺจินฺติปิ วทนต์ิเยว.

อวกิริยาติ อวกิริตฺวา.

เกวณฺติ สพฺพ.

คเวสตีติ ภูมียํ ปติตํ เอกเมว
 ปรีเยสตีติ.

เอวํ วตฺวา ปุณฺ โพรสิสฺสโต ตํ
 อุปสงฺกมิตฺวา ราชาณํ อามนฺเตตฺวา
 ทฺุติยํ คาถมาห

๕๒. “เอวเมว มยํ ราช
 เย จณฺเณ อติโลภิโน
 อปฺเปน พหุํ ชียฺยาม^๑
 กพาเยเนว วานโร”ติ.

ตตฺรายํ สงฺเขปตฺโต มหาราช
 เอวเมว มยณฺจ เย จณฺเณ โลภาภิภูตา
 ชนา สพฺเพปิ อปฺเปน พหุํ ชียฺยาม.^๑

คำว่า กพ่ายมฤจฺจินฺติ คือถั่วดำกำมือหนึ่ง.
 ปราชญ์บัณฑิตบางคน พูดว่า ถั่ว-
 ราชมาสดำ กำมือหนึ่งนั่นเอง ดังนี้ก็มี.

คำว่า ทิ้ง ได้แก่ ไปรยลง.

คำว่า ทิ้งสิ้น ได้แก่ ทั้งหมด.

คำว่า แสวงหา คือ ค้นหาถั่วดำเมล็ด
 เดียวเท่านั้น ซึ่งหล่นไปที่พื้นดิน.

พระโพธิสัตว์ ครั้นกล่าวอย่างนี้
 แล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระราชา กราบทูล
 พระราชา แล้วกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๕๒. “ข้าแต่พระองค์ พวกข้าพระองค์
 และคนโลภจัดเหล่าอื่น ก็เป็น
 อย่างนี้เหมือนกัน (คือ) ทิ้งของมาก
 เพราะ(เห็นแก่)ของน้อย เหมือน
 วานร ทิ้งถั่วดำกำมือหนึ่ง เพราะ
 ถั่วดำเมล็ดเดียวเท่านั้น” ดังนี้.

เนื้อความสังเขปในคำนั้น มีดังต่อ
 ไปนี้ ข้าแต่มหาราช พวกข้าพระองค์
 และชนผู้โลภจัดเหล่าอื่นแม้ทั้งหมด ย่อม

^{๑-๑} ก. เชชฺยาม.

มยณฺหิ เอตฺรหิ อกาเล วสุสานสมเย
มคฺคํ คจฺจนฺตา อปฺปกสฺส อตฺถสฺส
การณา พหุกา อตฺถา ปรีหายาม.

กพายเนว วานโรติ ยถา อัย วานโร
เอกํ กพายํ ปรีเยสมาโน เตเนเกน
กพายเน สพฺพกพายะหิ ปรีหีนो.

เอวํ มยมฺปิ เอตฺรหิ อกาเลน
กนฺทรปทราทีสุ ปุเรสุ คจฺจมานา
อปฺปมตฺตํ อตฺถํ ปรีเยสมานา พหุหิ
หตฺถิวาหนอสฺสวาหนาทีหิ เจว พลกายเน
จ ปรีหายิสฺสาม. ตสฺมา อกาเล คนฺตุ
น วฏฺฏตีติ รมฺโถ โอวาทํ อทาสิ.

ราชา ตํ ตสฺส กถํ สุตฺวา
ตโตว ปฏินิวตฺตติตฺวา พาราณสินฺครเมว
ปาวิสิ.

ละทิ้งของมาก เพราะ(เห็นแก่) ของน้อย
อย่างนั้นเหมือนกัน. เพราะว่า พวกเรา
ในขณะนี้ เมื่อเดินทางในสมัยฤดูฝนซึ่ง
ผิดกาล ได้ชื่อว่าเสื่อมจากประโยชน์มาก
เพราะเหตุประโยชน์น้อย.

คำว่า เหมือนวานรทิ้งถั่วดำกำหนึ่ง
เพราะถั่วดำเมล็ดเดียวเท่านั้น ความว่า
เหมือนอย่างวานรตัวนี้ เมื่อแสวงหา
ถั่วดำเมล็ดหนึ่ง ชื่อว่าเสื่อมแล้วจากถั่วดำ
ทั้งหมด เพราะถั่วดำเมล็ดเดียวนั้น ฉันทใจ.

แม้พวกเราในบัดนี้ก็ฉันทนั้น ในเมื่อห้วย
และลำธารเป็นต้น เต็มไปด้วยน้ำ ยัง
เดินทางแสวงหาประโยชน์ มีประมาณ
อันน้อย โดยกาลอันไม่สมควร จักเสื่อม
จากพาหนะคือช้าง และพาหนะคือม้า
เป็นต้น และจะเสื่อมจากผลกายเป็น
อันมาก. เพราะฉะนั้น พระองค์ไม่ควร
เสด็จไป ในกาลอันไม่สมควร พระ-
โพธิสัตว์ถวายโอวาท แต่พระราชาด้วย
ประการฉะนี้.

พระราชาทรงสดับถ้อยคำนั้น ของ
พระโพธิสัตว์ แล้วเสด็จนิวัตจากที่นั้น คือ
เข้าพระนครพาราณสีทันที.

คุณสมฤติ เจนวรัญญกิจ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โจราปี “ราชา กิร โจรมทุหน
กริสสามิ”ติ นครา นิกุขนโต”ติ สุตวา
ปัจจนุตโต ปลายีสุ.

ฝ่ายพวกโจร ฟังข่าวว่า “ทราบว่
พระราชเสด็จยก(ทัพ) ออกจากพระนคร
ด้วยทรงดำริว่า ‘จะปราบโจร’ ดังนี้
จึงหนี(ออก) จากปัจฉิมประเทศ.

ปัจจุปปนุเนปี โจรา “โกศลราชา กิร
นิกุขนโต”ติ สุตวา ปลายีสุ.

แม้ในปัจจุบัน พวกโจรได้ฟังข่าวว่า
“ทราบว่าพระเจ้าโกศล เสด็จออกมาแล้ว”
(เป็นต้อง) พากันหนีไป.

ราชา สตุถุ ฌมมเทสน์ สุตวา
อุฏจายาสนา ภควนตัม วนทิตวา
ปทกฺขิณัม กตฺวา สาวตฺถิเมว อคมาสิ.

พระราช ทรงแดับพระธรรมเทศนา
ของพระศาสดาแล้ว เสด็จลุกจากที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
ทรงทำประทักษิณ เสด็จ (กลับ) ไปยัง
พระนครสาวัตถีดังเดิม.

สตุถา อิมั ฌมมเทสน์ อหริตฺวา
ชาตกั สโมธานสิ “ตทา ราชา
อานนฺโท อโหสิ, ปณฺทิตามจฺโจ ปน
อหเมวา”ติ.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
ธรรมเทศนานี้มาตรัสแล้ว จึงทรง
ประชุมชาดกว่า “พระราชในกาลนั้น
กลับชาติมาเป็นอานนท์ ส่วนอำมาตย์
ผู้เป็นบัณฑิต กลับชาติมาเป็นเรา
ตถาคตแล”.

กพายมฺภูจิชาดกวนฺณนา ฉฏฺฐา.

พรรณนากพายมฺภูจิชาดก ที่ ๖ จบ.

Mr.-Mrs. Graham Kreigker

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๗. ดินทุทุกชาติก (๑๗๗)

๕๓. “ธนูहतฤกลาเปหิ
เนตฺตีสวรวาริภิ
สมนฺตา ปริกิณฺณมหา
กถํ โมกุโข ภวิสฺสติ.

๕๔. อปฺเปว พหุภิจฺจานํ
อตฺโต ชาเยถ โภจि นํ
อตฺติ รุกฺขสฺส อจฺฉินฺนํ
ขชฺช ตณฺเฒว ดินทุกนฺ”ติ.

ดินทุทุกชาติกํ สตุตมํ.

๗. ดินทุทุกชาติก (๑๗๗)

๕๓. “พวกมนุษย์มีมือถือคันธนู และ
แล่งธนู และดาบคมกริบ ล้อม
พวกเราไว้รอบด้าน (พวกเรา) จะ
พ้นไปได้อย่างไร.

๕๔. “โฉน ความต้องการอย่างใดอย่าง-
หนึ่ง ฟึ่งเกิดขึ้น แก่พวกมนุษย์
ผู้มีกิจมาก ต้นไม้นี้ยังมีผลพอจะ
เก็บได้ ท่านจง(เก็บ) ผลมะพลับ
นั้นกินเถิด” ดังนี้.

ดินทุทุกชาติก ที่ ๗.

๗. ตินุทุกชาติกถา (๑๗๗)

ธนูหตุถกถาเปหิติ อิทํ สตุถา
เซตวเน วิหรนุโต ปญญาปารมี
อารพุก กเถสิ.

สตุถา หิ มหาโพธิชาตเก^๑ วีย
อุมมุงคชาตเก วีย จ อตุตโน ปญญา
วณฺณํ วณฺณิตํ สตุวา “น ภิกขเว
อิทาเนว ตถาคโต ปญญา ปุพฺเพปิ
ปญญา อูปายกุสโลเยวา”ติ วตุวา
อตีตํ อหาริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหมทตเต
รชชํ กาเรนฺเต โพธิสตุโต วานรโยนียํ
นิพฺพตฺติตฺวา อสตีสหสฺสวานรคณปริวารो
หิมวันตปฺปเทเส วาสํ กปฺเปสิ. ตสฺสา-
สนฺเน เอโก ปจฺจนฺตคาโม กทาจิ
วสติ กทาจิ อฺพฺพสติ.

๗. พรรณนาตินทุกชาติก (๑๗๗)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภปัญญา-
ปารมี ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า มีมือ
ถือคันธนูและแฉ่งธนู ดังนี้ เป็นต้น.

ความพิสดารว่า พระศาสดา ทรง
สดับการสรรเสริญ พระปัญญาปารมี
ของพระองค์ เหมือนดังที่พรรณนาไว้ใน
มหาโพธิชาดก และอุมมุงคชาดก แล้ว
ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตมีปัญญา
เฉพาะในปัจจุบันเท่านั้นหามิได้ แม้ใน
กาลก่อน ตถาคตก็มีปัญญาฉลาดใน
อุปายเหมือนกัน” ดังนี้แล้ว ทรงนำอดีต
นิทานมาว่า.

ในอดีตกาล สมัยเมื่อพระเจ้า-
พรหมทัต เสวยราชสมบัติ ณ เมือง
พาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในกำเนิด
วานร มีหมู่วานรแปดหมื่นเป็นบริวาร
อาศัยอยู่ในหิมวันตประเทศ. ในที่ใกล้
หิมวันตประเทศนั้น มีหมู่บ้านชายแดน

^๑ ข. ชา. ปญญาส ๒๘/๒๓. ตทฏจกถา ๘/๕๓.

ตสฺส ปน คามสฺส มชฺเฌ
 สาขาวิฏฺฐปสมฺปนฺโน มธฺรพฺโล เอโก
 ดินฺทุกรุกฺโข อตฺถิ. วานรคณฺเ
 อุพฺพลิตกาเล อากนฺตฺวา ตสฺส ผลานิ
 ขาทติ.

อถาปรสฺมี ผลวาทฺเร โส คาโม ปฺน
 มนุสฺสวาทฺโส อโหสิ นพฺปริกฺขิตฺโต
 ทฺวารยฺตุโต. โสปี รุกฺโข ผลธโร
 นมิตฺสาโข อฏฺฐาสิ.

วานรคณฺเ จินฺเตสิ “มยํ ปุพฺเพ
 อสฺสกคามเ ดินฺทุกฺผลานิ ขาทาม ผลิโก
 นฺ โข โส เอตฺรหิ รุกฺโข, อุทาหุ
 โน, อาวาสิโก^๑ โส คาโม, อุทาหุ
 โน”ติ. เอวญฺจ ปน จินฺเตตฺวา “คจฺฉ
 อิมํ ปวตฺติ ขานาหิ”ติ เอกํ วานรํ
 เปเสสิ. โส กนฺตฺวา รุกฺขสฺส จ
 ผลิตภาวํ คามสฺส จ คาพฺุทฺทวาทฺ
 ญตฺวา อากนฺตฺวา วานรานํ อาโรเจสิ.

หมู่หนึ่ง บางคราวก็มีคนอยู่ บางคราว
 ก็เป็นบ้านร้าง.

ณ (บริเวณ) ท่ามกลางหมู่บ้านนั้น มี
 ต้นมะพลับต้นหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยกิ่งและ
 ค่าคบ (ทั้ง) มีผลอร่อย. ในคราวที่
 หมู่บ้านร้าง ผุ่งวานรมา (เก็บ) กินผลไม้
 ต้นนั้น.

ในกาลต่อมา ในคราวที่ต้นไม้มีผล
 หมู่บ้านนั้น ก็กลับมีมนุษย์อยู่อีก ล้อมด้วย
 ไม้้อ ติดประตู. แม้ต้นไม้ต้นนั้นก็ยังมีผลดก
 จนกิ่งเอนอ่อน (เพราะน้ำหนักจากผล
 ของมัน) ยืนต้นอยู่.

ผุ่งวานรคิดว่า “แต่ก่อนพวกเรา (ได้)
 กัดกินผลมะพลับในหมู่บ้านโน้น แต่
 ขณะนี้ ต้นมะพลับนั้นมีผลหรือไม่หนอ
 หมู่บ้านนั้นมีคนมาอยู่ หรือไม่ (หนอ)”
 ดังนี้. ก็ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว จึงส่งวานร
 ไปตัวหนึ่ง โดยสั่งว่า “เจ้าจงไป (สืบให้)
 รู้เรื่องนี้”. วานรตัวนั้นไปแล้ว รู้ว่า
 ต้นไม้มีผลและหมู่บ้านมีคนอยู่หนาแน่น
 จึงกลับมาบอกพวกวานร.

^๑ น. อาวาสิต.

Mr.-Mrs.Graham Kreigker

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วานร่า ตสฺส ผลิตถาวํ สุตฺวา
 “มธุรานิ ตินฺทุกุผลานิ ขาทิสฺสามา”ติ
 อุตฺสาหชาตา วานรินฺทสฺส ตมตฺถํ
 อารโจะสุ.

วานรินฺโท “คาโม อาวาโส
 อนาวาโส”ติ ปุจฺฉิ. “อวาโส เทวา”ติ.
 เตนฺหิ น คนฺตพฺพํ, มนุสฺสา หิ
 พหุมายา โหนฺตฺติติ.

“เทว มนุสฺसानํ ปฏิสฺสฺสานเวลาย
 อทฺตมฺรตฺติกสมเย ขาทิสฺสามา”ติ พหุ
 วตฺวา วานรินฺทํ สมปฺปฏิจฺฉาเปตฺวา
 หิมวฺนฺตโต โอตฺริตฺวา ตสฺส คามสฺส
 อวิทฺุเร มนุสฺसानํ ปฏิสฺสฺสานกาลํ
 อากมยมาณา มหาปาสาณปิฏฺุเจ สยิตฺวา
 มชฺฉิมยามเย มนุสฺเสสุ นิตฺทํ
 โอกกมฺนฺเตสุ รุกฺขํ อารุยฺห ผลานิ
 ขาทิสฺ.

อถโก ปุริโส สรีริกฺุเจเน เคาหา
 นิกฺุขมิตฺวา คามมชฺฉํ คโต วานเร
 ทิสฺวา มนุสฺसानํ อากิฏฺุขิ.

พวกวานร ได้ฟังว่าต้นมะพลับมี
 ผลแล้ว ต่างก็เกิดความชวนชวายเป็นอันว่า
 “พวกเราจะกินผลมะพลับอร่อย” ดังนี้
 แล้ว บอกเรื่องนั้น แก่พญาวานร.

พญาวานรถามว่า “หมู่บ้านมีคนอยู่
 หรือไม่มีคนอยู่” ดังนี้. พวกวานรตอบว่า
 “ข้าแต่พญาวานร หมู่บ้านมีคนอยู่”.
 พญาวานรกล่าวว่า ถ้าเช่นนั้นพวกเรา
 ไม่ควรไป เพราะพวกมนุษย์มีมายา
 มากดังนี้.

วานรเป็นอันมาก พากันพูดว่า “ข้าแต่
 พญาวานร พวกเราจะกิน(ผลไม้)ใน
 เวลาตึก ในเวลาที่พวกมนุษย์พากัน
 หลับนอน” ดังนี้ แล้วให้พญาวานร
 ยอมรับ (ที่จะพากันไป) แล้วต่างพากัน
 ลงมาจากป่าหิมพานต์ นอนอยู่บน
 แผ่นหินใหญ่ คอยเวลาผู้คนหลับ ในที่
 ไม่ไกลจากหมู่บ้านนั้น ในมัชฌิมยาม
 เมื่อคนทั้งหลายนอนหลับ จึงพากันขึ้น
 ต้นไม้กัดกินผลไม้.

ครั้งนั้น มีบุรุษคนหนึ่ง ออกจากบ้าน
 ด้วยกิจในสรีระ เดินไปถึงกลางหมู่บ้าน
 เห็นพวกวานร จึงบอกคนทั้งหลาย.

Mr.-Mrs.Graham Kreigker

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปริกณฺณมหาติ ปรีวาริตมหา.

คำว่า ล้อมพวกเราไว้ ความว่า เราถูก
แวดล้อมแล้ว.

กถนฺติ เกน นฺ โข อุปาเยน อมหากํ
โมกฺโข ภวิสฺสตีติ.

คำว่า อย่างไร เป็นต้น ความว่า
การรอดพ้นของพวกเราจักมีได้โดยอุบาย
อย่างไรหนอแล.

เตสํ กถํ สุตฺวา วานรินฺโท
“มา ภายิตฺถ, มนุสฺสา นาม
พหุกิจฺจา, อชฺชาปี มชฺฌิมยาโม
วตฺตติ, อปี นาม เตสํ ‘อเมห
มาเรสฺสามา’ติ ปรีวาเรตฺวา จิตานํ
อิมสฺส กิจฺจสฺส อนฺตรายการํ อญฺญํ
กิจฺจํ อุปฺปชฺเชยฺยา”ติ วานเร
สมสฺสาเสตฺวา ทฺติยํ คาถมาห

พญาวานร ได้ฟังคำของพวก
บริวารแล้ว จึงปลอบโยนพวกวานรว่า
“พวกท่านอย่ากลัวไปเลย ตามธรรมดา
พวกมนุษย์มีกิจมาก แม้วันนี้มัชฌิมยาม
ล่วงไป คนเหล่านั้น ย็นล้อมด้วยคิดว่า
‘จะฆ่าพวกเรา’ ดังนี้ กิจอย่างอื่นซึ่งทำ
อันตรายต่อกิจนี้ อาจจะมีเกิดขึ้นบ้างก็ได้”
แล้วกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๕๔. “อุปฺเปว พหุกิจฺจานํ
 อตุโถ ชาเยถ โภจิ นํ
อตุติ รุกฺขสฺส อจฺฉินฺนํ
 ชชฺช ตณฺเวยว ตินฺทุกฺน”ติ.

๕๔. “โชน ความต้องการอย่างใดอย่าง-
หนึ่ง พึ่งเกิดขึ้น แก่พวกมนุษย์
ผู้มีกิจมาก ต้นไม้นี้ยังมีผลพอจะ
เก็บได้ ท่านจง(เก็บ) ผลมะพลับ
นั้น กินเถิด” ดังนี้.

ตตฺถ นนฺติ นิปาตมตฺตํ. อุปฺเปว
พหุกิจฺจานํ มนุสฺसानํ อญฺโวย โภจิ
อตุโถ อุปฺปชฺเชยฺยาติ อยเมตฺถ อตุโถ.

คำว่า นํ ในคาถานั้น เป็นเพียง
นิบาต. อธิบายความในที่นี้ ดังนี้ว่า
ความต้องการอื่นอย่างใดอย่างหนึ่ง พึ่ง
เกิดขึ้นแก่พวกมนุษย์ผู้มีกิจมากบ้างก็ได้.

Mr.-Mrs.Graham Kreigker
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อตฺถิ รุกฺขสุส อจฺฉินฺนุนฺติ อิมสุส
 รุกฺขสุส ผลานํ อากทฺฏณฺนปริกทฺฏณ-
 วเสน อจฺฉินฺนพหุการํ อตฺถิ.

ขชฺช ตณฺณเวว ตินฺนุทกนฺติ ตินฺนุทกผลํ
 ขชฺชตณฺณเวว ตุมฺเห ยาวตเกน โว
 อตฺถิ อตฺถิ ตตฺตํ ขาทถ อมฺหากํ
 ปหฺรณกาลํ ชานิสฺสามาติ.

มหาสตุโต กปิคณํ สมสุสาเสสิ.
 เอตฺตํ หิ อสุสาสิ อลภมานา
 สพุเพปิ เต ผลิเตน หทฺเยน ชีวิตกฺขยํ
 ปาปุณฺณยฺยํ. มหาสตุโต ปน เอวํ
 วานรคณํ อสุสาเสตฺวา “สพุเพ วานเร
 สมานเภา”ติ อาห.

สมานนฺตา ตสุส ภาคิเนยฺยํ เสนกํ
 นาม วานรํ อทิสฺวา “เสนโก
 นาคจฺฉตี”ติ อาโรเจสุ.

สเจ เสนโก นาคโต ตุมฺเห มา
 ภายิตฺถ อิทานิ โว โส โส ตฺถิ
 กริสฺสตีติ.

คำว่า ต้นไม้นี้ยังมีผล พอที่จะเก็บได้
 ความว่า ผลไม้นี้ยังมีอีกมาก ที่จะเก็บ
 โดยวิธีการดึง และการปลิด (เอามากิน).

คำว่า ท่านจง (เก็บ) ผลมะพลับนั้นกิน
 เถิด ความว่า ท่านจงกัดกินผลมะพลับ
 เถิด คือท่านจงกัดกิน ตามที่ท่านต้องการ
 เราจะรู้เวลาที่เขาจะทำร้ายพวกเรา.

พระมหาสัตว์ ได้ปลอบโยนฝูงลิง
 (วานร) ให้สบายใจแล้ว. จริงอยู่ พวก
 วานรนั้น แม้ทั้งหมด เมื่อไม่ได้การ
 ปลอบใจเพียงนี้ ก็จะมีหัวใจแตก ถึง
 ความสิ้นชีวิต. ฝ่ายพระมหาสัตว์
 ปลอบโยนฝูงวานรอย่างนี้แล้ว จึงกล่าว
 ว่า “พวกท่านจงนับวานรทั้งหมด”.

เมื่อนับดูพวกวานร ไม่พบวานรชื่อเสนกะ
 ซึ่งเป็นหลานของพระมหาสัตว์นั้น จึงแจ้ง
 ให้(พระโพธิสัตว์ทราบ)ว่า “เสนกะไม่ได้
 มา” ดังนี้.

พระมหาสัตว์กล่าวว่า หากว่า เสนกะ
 ไม่ได้มาไซ้ พวกท่านอย่ากลัวเลย
 เสนกะนั้น จะทำความสวัสดิ์ให้พวกท่าน
 ในบัดนี้.

Mr.-Mrs.Graham Kreigker

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เสนโกปิ วานรคณสฺส อากมนกาลเ
 นิททายิตฺวา ปจฺฉา ปพฺพุโธ กณฺจ
 อทิสฺวา ปทานุปทิกโก หุตฺวา
 อากจฺฉนฺโต มนุสฺเส ทิสฺวา
 “วานรคณสฺส ภยํ อุปฺปนฺน”ติ
 ฅตฺวา เอกสฺมี ปริยนฺตเคเห อคฺคิ
 ชาเลตฺวา สุตฺตํ กนฺตนฺตฺติยา
 มหฺลลกิตฺติยา สนฺตํ กนฺตฺวา เขตฺตํ
 คจฺฉนฺโต คามหารโก วยิ เอกํ
 อุมฺมกํ คเหตฺุวา อุปฺริวาเต จตฺวา
 คามํ ปทึเปสิ.

มนุสฺสา มกฺกเก ฅตฺเตตฺวา อคฺคิ
 นิพฺพาเปตฺุ อคฺมฺสฺ. วานฺรา ปลายนฺตา
 เสนกสฺส อตฺถาย เอกกํ ผลํ คเหตฺุวา
 ปลาयीสุ.

สตฺถา อิมํ ฅมฺมเทสนํ อหฺริตฺวา
 ชาตกํ สโมธาเนสิ “ตทา ภากิเนยฺย-
 เสนโก มหานามสฺกุโก อโหสิ,
 วานรคณเ พุทฺธปริสา, วานรินฺโท
 ปน อหเมวา”ติ.

ตินุทุกชาติกาวณฺณนา สตฺตมา.

ในเวลาที่ฝูงวานรเดินทางมา ฝ่ายเสนกะ
 (มัว)นอนหลับ ตื่นขึ้นในภายหลัง ไม่พบ
 ใครเลย จึงสะกดรอยตามมา พบพวก
 มนุษย์ ก็ทราบว่ “ภัยเกิดขึ้นแก่ฝูงลิง
 แล้ว” จึงเข้าไปใกล้หญิงแก่ ผู้กำลัง
 ตามไฟกรด้าย อยู่ในเรือนหลังริมสุด
 หลังหนึ่ง ทำเหมือนเด็กชาวบ้านกำลัง
 จะไปนา ถือดุ้นฟืนอันหนึ่ง ยืนเหนื่อลม
 จุดไฟเผาบ้าน.

คนทั้งหลาย ได้พากันละทิ้งฝูงลิงไปดับไฟ.
 พวกวานรเมื่อจะหนีไป ต่างคว้าเอา
 ผลไม้ ตัวละผล เพื่อฝากวานรเสนกะ
 แล้วก็พากันหนีไป.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
 ธรรมเทศนานี้มาตรัสแล้ว จึงประชุม
 ชาดกว่า “ลิงเสนกะเป็นหลานในกาลนั้น
 กลับชาติมาเป็นเจ้าศากยะ ชื่อว่ามหา-
 นามะ ฝูงวานรในกาลนั้นกลับชาติมา
 เป็นพุทธบริษัท ส่วนพญาวานร กลับ
 ชาติมาเป็นเรือดภาคตแล”.

พรรณนาตินทุกชาติก ที่ ๗ จบ.

Mr.-Mrs.Graham Kreigker

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๘. กจฺจนปชาตกถวณฺณา (๑๗๘)

ชนิตํ เม ภวิตํ เมติ อิทํ
 สตถา เขตวเน วิหรนฺโต เอกํ
 อหิวาตกโรคา มุตฺตกํ อารพฺภ กเถสิ.

สาวตฺถิยํ กิร เอกสฺมี กุเล
 อหิวาตกโรโค อุปฺปชฺชติ.

มาตาปิตโร ปุตฺตํ อาหํสุ “ตาท มา
 อิมสฺมี เกเห วส, ภิตฺตี ภินฺทิตฺวา
 ปลายิตฺวา ยตฺถ กตฺถจิ คนฺตฺวา
 ตวํ ชีวิทํ รกฺขาหิ, ปจฺฉา อาคนฺตฺวา
 อิมสฺมี นาม จาเน มหानิธานํ อตฺถิ
 ตํ อุตฺตริตฺวา กุญฺมพํ สนฺจเปตฺวา
 สุขฺเชน ซีเวยฺยาสี”ติ.

ปุตฺโต เตสํ วจนํ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา
 ภิตฺตี ภินฺทิตฺวา ปลายิตฺวา อตฺตโน
 โรเค รูปสนฺเต อาคนฺตฺวา มหानิธานํ
 อุตฺตริตฺวา กุญฺมพํ สนฺจเปตฺวา
 มรารวาสํ วสิ.

โส เอกทิวสํ สบฺปิเตลาทีนิจฺเจว
 วตฺถจฺฉาทนาทีนิจฺ จ คาหาเปตฺวา

๘. พรณนากจฺจนปชาตก (๑๗๘)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
 พระมหาวิหารเชตวัน ทรงปรารภกกุลบุตร
 ผู้พ้นจากอหิวาตกโรคผู้หนึ่ง ตรัสพระ-
 ธรรมเทศนาเห็นว่า เป็นที่เกิดของเรา
 เป็นที่เจริญเติบโตของเรา ดังนี้ เป็นต้น.

ได้ยินว่า ในเมืองสาวัตถี (ได้มี)
 อหิวาตกโรคเกิดขึ้น ในตระกูลหนึ่ง.

มารดาบิดา ได้พูดกับบุตรชายว่า “ลูก
 เอ๋ย ลูกอย่าอยู่ในเรือนหลังนี้เลย ลูกจง
 พังฝา(เรือน) หนีไปที่ใดที่หนึ่งรักษาชีวิต
 ไว้เถิด ภายหลังกลับมาแล้ว เจ้าจึงขุด
 ขุมทรัพย์ใหญ่ในที่นี้ รวบรวมทรัพย์แล้ว
 มีชีวิตอยู่ให้สบายเถิด”.

บุตรรับคำของมารดาบิดานั้นแล้ว พังฝา
 (เรือน)หนีไป เมื่อโรคของตนระงับแล้ว
 จึงกลับมาขุดขุมทรัพย์ใหญ่ รวบรวมทรัพย์
 อยู่ครองเรือน.

วันหนึ่ง เขาให้คนถือเนยใส และน้ำมัน
 เป็นต้น และเครื่องปกปิด คือผ้า เป็นต้น

คุณสมบัติ อินทรู

สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เซตวันน์ คนุตวา สตถาริ วนทิตฺวา
 นิสิตฺติ. สตถา เตน สทฺธิ ปฏิสนฺถาริ
 กตฺวา “ตุมฺหากิ เคะเห อหิวาทกโรโค
 อูปฺปนฺโนติ อสฺสุมฺหา, กิ กตฺวา
 มุตฺโตสิ”ติ ปุจฺฉิ.

โส ตํ ปวตฺตึ อากิขฺชิ. สตถา
 “ปุพฺเพปิ โข อูปาสกฺ เย ภเย
 อูปฺปนฺเน อตฺตโน วสนฺนฺจฺจาเน อาลยํ
 กตฺวา อณฺณตฺถ อคตา, เต ชีวิตฺกฺขยํ
 ปาปุณฺนีสุ, เย ปน อาลยํ อกตฺวา
 อณฺณตฺถ คตา, เต ชีวิตํ ลภิสฺสุ”ติ
 วตฺวา อตีตํ อหาริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรฺหมทตฺเต
 รชฺชํ กาเรนฺเต โพิธิสฺสโต เอกสฺมี
 ความเก^๑ กุมฺภการฺกุเล นิพฺพตฺติตฺวา
 กุมฺภการฺกมฺมํ กตฺวา ปุตฺตทาริ โปเสสิ.

ตทา ปน พาราณสียา สมิเป
 มหานทียา สทฺธิ เอกาทฺทฺโ

ไปยังพระเซตวัน ถวายบังคมพระศาสดา
 แล้ว นั่ง (ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง).
 พระศาสดา ทรงทำการปฏิสนธิกับ
 เขาแล้ว ตรัสถามว่า “เรา ได้ข่าวว่า
 อหิวาทกโรค เกิดในเรือนของท่าน
 ท่านทำอย่างไร จึงรอดพ้นมาได้” ดังนี้.

เขากราบทูลความเป็นไปนั้น (ให้
 ทรงทราบ). พระศาสดาตรัสว่า “ดูกร
 อุปาสก แม้ในกาลก่อน เมื่อภัยเกิดขึ้น
 คนที่ทำความอาลัยในที่อยู่ของตน ไม่ยอม
 ไปที่อื่น ถึงความสิ้นชีวิตไปแล้ว ส่วน
 ผู้ที่ไม่ทำความอาลัย(หนี)ไปที่อื่น กลับได้
 ชีวิต” ดังนี้ ทรงนำอดีตนิทานมาตรัสว่า.

ในอดีตกาล สมัยเมื่อพระเจ้า
 พรหมทัต เสวยราชสมบัติ ณ เมือง
 พาราณสี พระโพิธิสัตว์เกิดในตระกูล
 ช่างหม้อ ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง เลี้ยง
 บุตรและภรรยา โดยการประกอบอาชีพ
 เป็นช่างปั้นหม้อ.

ในกาลนั้น ณ ที่ใกล้เมืองพาราณสี ได้มี
 สระใหญ่ที่เกิดเอง ต่อเนื่องเป็นอันเดียวกัน

^๑ ฉ. ม. กาสีคามเก.

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มหาชาติสโร อโหสิ. โส พหุอุทก-
กาเล นทียา สทฐี เอโกทโก โหติ.
อุทเก มนทีภูเต วิสุ โหติ.

มจจกจจปา ปน “อิมสฺมี สํวจฺจเร
สุวฺภูจิกา ภวิสฺสตี, อิมสฺมี สํวจฺจเร
ทฺวฺภูจิกา”ติ ชานนฺตี.

อถ ตสฺมี สเร นิพฺพตฺตมจจกจจปา
“อิมสฺมี สํวจฺจเร ทฺวฺภูจิกา ภวิสฺสตี”ติ
ณตฺวา อุทกสฺส เอกาทฺฐกาเลเยว
ตมฺหา สรา นิภฺขมิตฺวา นที อคฺมึสุ.

เอโก ปน กจฺจโป “อิทํ เม
ชาติฏฺฐานํ วุฑฺฒิตฏฺฐานํ, มาตาปิตุหิ
วสิตฏฺฐานํ, น สกฺโกมิ อิมํ ชหิตฺนุ”ติ
นที น อคฺมาสิ.

อถ นิทาสมฺเมย ตตฺถ อุทกํ จิขฺชิ.
โส กจฺจโป โปธิสฺตตฺสฺส มตฺตีกกฺกณฺฏ-
จาเน ภูมึ ขนิตฺวา ปาวิสึ.

กับแม่น้ำใหญ่. ถึงหน้าน้ำมาก สระนั้น
มีกระแสน้ำไหลเนื่อง เป็นอันเดียวกัน
กับแม่น้ำ. ในฤดูน้ำน้อย (สระถูกตัดขาด)
เป็นคนละส่วน (กับแม่น้ำ).

ก็พวกปลาและเต่า มักจะรู้ว่า “ปีนี้ฝนชุก
ปีนี้ฝนน้อย”.

กาลต่อมา ปลาและเต่าที่เกิดในสระนั้น
รู้ว่า “ปีนี้จะมีฝนน้อย” ดังนี้ เวลาที่สระ
กับแม่น้ำ มีกระแสน้ำไหลเนื่องถึงกัน
จึงพากันว่ายออกมาจากสระนั้น ไปสู่
แม่น้ำ.

แต่ว่าเต่าตัวหนึ่ง มีความคิดว่า “สระน้ำ
นี้เป็นที่เกิดของเรา เป็นที่เจริญเติบโต
ของเรา เป็นที่ที่มารดาบิดาของเราอยู่
เราไม่อาจจะทิ้งสระนี้ไปได้” ดังนี้ จึง
มิได้ไปสู่แม่น้ำ.

ครั้งในฤดูแล้ง น้ำในสระนั้น ได้แห้ง
ไปสิ้น. เต่านั้น ขุดดินแทรกเข้าไปในที่
ซึ่งพระโพธิสัตว์ (ขุด) เอาดินเหนียว
(ไปปั้นหม้อ).

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โพธิสัตว์โต “มตฺตีกํ คหเสสสามิ”ติ ตตฺถ
 คนฺตุวา มหากุกฺกทาเลน ภูมि ขนฺนโต
 กจฺจนปสฺส ปิฎฺฐจि ภินฺนทิตฺวา มตฺตีกาปิณฺฑํ
 วิย นํ กุกฺกทาเลนเว อุทฺถริตฺวา ฌเล
 ปาเตสิ.

โส เวทนาปฺปโต หุตฺวา “วสนฺนุจฺจาเน
 อาลยํ ชหิตฺตุํ อสกุโกนฺโต เอวํ วินาสํ
 ปาปฺปณฺนิ”ติ วตฺวา ปริเทวมาโน อิมา
 คาถา อโวจ

๕๕. “ชนิตํ เม ภวิตํ เม^๑
 อิติ ปงฺเก อวสฺสยิ
 ตํ มํ ปงฺโก อชฺฌภวิ
 ยถา ทุพฺพลกํ ตถา
 ตํ ตํ วทามิ ภคฺคว
 สุโณหิ วจัน มม.

๕๖. คาเม วา ยถิ วา รณฺเวย
 สุขํ ยตฺตราธิคจฺจติ
 ตํ ชนิตํ ภวิตญจ
 ปุริสสฺส ปชานโต

พระโพธิสัตว์คิดว่า “เราจะเอาดินเหนียว”
 จึงไป ณ ที่นั้น เมื่อเอาจอบใหญ่ขุดดินอยู่
 (จอบ) กระทบกระดองเต้าแตก แล้ว
 เอาจอบคู่ย่เต้าตัวนั้นขึ้นมา เหมือนคู่ย่
 ก้อนดินเหนียว เหวียงขึ้นไปบนบก.

เต้านั้นประสบเวทนา กล่าวว่า “เราไม่
 อาจละความอาลัยในที่อยู่ได้ จึงถึงความ
 พิณาศอย่างนี้” ดังนี้ คร่ำครวญกล่าว
 คาถาเหล่านี้ว่า

๕๕. “เราได้หมกตัวอยู่ในตม ด้วยคิดว่า
 (ที่นี่) เป็นที่เกิดของเรา เป็นที่
 เจริญเติบโตของเรา ตมครอบงำ
 เรา ได้หมดกำลังแล้ว ข้าแต่ท่าน
 ผู้มีโชค เราจะบอกความนั้นกะ
 ท่าน ขอท่านโปรดฟังคำของเรา
 เกิด.

๕๖. บุคคลย่อมนั่งสบายในที่ใด จะเป็น
 บ้านหรือป่าก็ตาม ที่นั้นเป็นที่เกิด
 และเป็นที่เกิดเจริญเติบโต เมื่อบุรุษ
 รู้ชัดว่า ที่ใดพอมีสีวิตอยู่ได้ ควรไป

^๑ ฉ. ม. ชนิตํ เม ภวิตํ เม.

ยที ชีเว ตหิ กจฺเณ^๑
น นิเกตฺหโต สียา”ติ.

ที่นั่น ไม่ควรเป็นผู้ถูกที่อยู่ฆ่าเสีย
เลย” ดังนี้.

ตตฺถ ชนิตํ เม ภวิตํ เมติ
อิทํ มม ชาตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
วฺวฺวฺวฺวฺวฺวฺวฺวฺวฺว

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า (ที่นี่)
เป็นที่เกิดของเรา เป็นที่เจริญเติบโตของ
เรา ความว่า ที่นี่เป็นที่ที่เราเกิด ที่นี่
เป็นที่ที่เราเจริญเติบโตมา.

อิติ ปงฺเก อวสุสยฺนฺติ อิมินา
การณฺน อิมสฺมี กทฺทเม อวสุสยฺ
นิปชฺชี่ วาสํ กปฺเปสฺนฺติ อตฺถ.

คำว่า เราได้หมกตัวอยู่ในคม ด้วยคิด
อย่างนี้ ความว่า เราได้หมก คือนอน
ได้แก่ อาศัยอยู่ในเปลือกคมนี่ ด้วยเหตุนี้.

อชฺฌมภวฺติ อภิกฺภา วินาสํ ปาเปสฺสิ.

คำว่า ครอบงำ ความว่า ช่มชี่ คือให้ถึง
ความพินาศ.

ภคฺคฺควาติ กุมฺภการํ อาลปฺติ.
กุมฺภการานญฺหิ นามโคตฺตปญฺจตฺติ
เอสา ยทิตํ ภคฺคฺควาติ.

เต่าเรียกช่างหม้อว่า ผู้มีโชค. จริงอยู่
คำว่า ผู้มีโชค นี้ เป็นคำบัญญัติถึงนาม
และโคตรของพวกช่างหม้อ.

สุขนฺติ กายิกเจตสิกสฺสสาทํ.

คำว่า ความสุข ได้แก่ ความพอใจ
อันเป็นไปทางกาย และเป็นไปทางใจ.

ตํ ชนิตํ ภวิตญฺจาติ ตํ ชาตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
วฺวฺวฺวฺวฺวฺวฺวฺวฺว

คำว่า ที่นั่นเป็นที่เกิด และเป็นที่เจริญ
เติบโต ความว่า ที่นั่นเป็นที่ที่เราเกิด
และเป็นในที่ที่เราเจริญเติบโตมา.

^๑ ฉ. ม. ยมฺหิ ชีเว ตมฺหิ กจฺเณ.

ชานิต์ ภาวิตนุติ ที่ฆวเสนาปี ปาโจ
โสเยว อตฺถโก.

ด้วยอำนาจที่ฆะ ปาฐะว่า ชานิต์ ภาวิต์
ก็มีเนื้อความอย่างเดียวกัน.

ปชานโตติ อตฺถานตฺถํ การณาการณํ
ชานนุตฺตสฺส.

คำว่า เมื่อรู้ชัด ความว่า เมื่อรู้ประโยชน์
และมีใช้ประโยชน์ คือเหตุ และมีใช้เหตุ.

น นิเกตฺตโต ลียาติ นิเกตเต อาลยํ
กตฺวา อณฺเฑตฺถ อคฺจฺจนฺโต นิเกตเตน
หโต เอวรูปํ มรณทฺกฺขํ ปาปิโต น
ภเวยฺยยาติ.

คำว่า ไม่ควรเป็นผู้ถูกที่อยู่มา ความว่า
บุคคลไม่ควรทำความอาลัยในที่อยู่ (โดย)
ไม่ยอมไปที่อื่น จนถูกที่อยู่กำจัด คือไม่
ควรเป็นผู้ถูกทำให้ถึงทุกข์ คือความตาย
เห็นปานนี้.

เอวํ โส โปธิสฺสฺเตน สทฺธิ กณฺเฑโต
กาลมกาสิ. โปธิสฺสฺโต ตํ คเหตุวา
สกลคามวาสีโน สนฺนิปาเตตฺวา เต
มนุสฺสเส โอวทฺนฺโต เอวมาห

เท่านั้น เจริญอยู่กับพระโพธิสัตว์ ได้
ทำกาละแล้ว ด้วยประการฉะนี้. พระ-
โพธิสัตว์หิ้วเต่าตัวนั้นไป บอกให้ชาวบ้าน
ทั้งสิ้นประชุมกัน กล่าวสอนคนเหล่านั้น
อย่างนี้ว่า

“ปฺสฺสถ อิมํ กจฺจปํ, อยํ อณฺเฑสํ
มจฺจกจฺจปานํ มหานทิกมณกาเล
อตฺตโน วสนฺภูจาเน อาลยํ ฉินฺทิตุํ
อสฺกโกณฺโต เตหิ สทฺธิ อคฺนฺตฺวา มม
มตฺติกคคณฺภูจันํ ปวิสิตฺวา นิปชฺชิ.

“พวกท่านจงดูเต่าตัวนี้ เวลาที่พวกปลา
และเต่าตัวอื่น ไปสู่ม่าน้ำใหญ่ มันไม่
อาจตัดความอาลัยในที่อยู่ของมันได้ จึง
มิได้ไปกับปลาและเต่าเหล่านั้น เข้าไป
นอนอยู่ ณ ที่ที่เรา (ขุด)เอาดินเหนียว.

อถฺสฺสาหํ มตฺติกํ คณฺเฑโต มหา-
กุกฺกทาเลน ปิฏฺฐิ ภินฺทิตฺวา มตฺติกปิณฺฑํ
วีย นํ ฏเล ปาเตสี, อยํ อตฺตนา

แต่นั้น เมื่อเรากำลัง(ขุด) เอาดินเหนียว
ก็ได้ใช้จอบใหญ่ขุด กระทบกระดองเต่า
แตก แล้วเหวี่ยงมันขึ้นไปบนบก เหมือน

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กตกมมัม อวิกิริตฺวา ทวีหิ คาทาหิ
ปริเทวิตฺวา กาลมกาสิ.

เหวียงก้อนดินเหนียว เต่าตัวนี้เปิดเผย
กรรมที่ตนได้ทำไว้ คร่ำครวญด้วย
ถ้อยคำเป็นคาถา ๒ คาถา แล้วก็ถึงแก่
ความตาย.

เอวเมส อตฺตโน วสนฏฺจาเน อาลยัม
กตฺวา มรณัม ปตฺโต ตุมฺหปิ มา
อิมินา กจฺจเปเน สทิสสา อหฺวตฺถ.

เต่านี้อาศัยความอาศัยในที่อยู่ของตน จึงถึง
ความตาย แม้พวกท่านก็อย่าได้เป็น
เหมือนกับเต่าตัวนี้เลย.

อิโต ปฏฺจาย ‘มยฺหํ รูปํ มยฺหํ
สทฺโท มยฺหํ คนฺโธ มยฺหํ รโส
มยฺหํ โผฏฺฐพฺโพ มยฺหํ ปุตฺโต มยฺหํ
ธิตา มยฺหํ ทาสีทาสปริจฺเจโท
หิรณฺยสฺวณฺณนฺ’ติ ตณฺหาเวสเน
อุปฺภอกเวสเน มา คนฺหิตฺถ เอกโกเวส
สตฺโต ตีสุ ภาเวสุ ปรีวตฺตตี”ติ.

แต่จะไป พวกท่านอย่ายึดถือเครื่องอุปโภค
ด้วยต้นหาว่า ‘รูปของเรา เสียงของเรา
กลิ่นของเรา รสของเรา โผฏฐัพพารมณ์
ของเรา บุตรของเรา ธิดาของเรา
จำนวนทาสทาสีของเรา และเงินทอง
ของเรา’ ดังนี้ สัตว์แต่ละคน ๆ นี้ ย่อม
หมุ่นเวียนอยู่ในภพทั้ง ๓”.

เอวํ พุทฺธลีฬฺหาย มหาชนสฺส
โอวาทมทาสี. โส โอวาทอ สกฺลชมฺพุทฺธิป
ปตฺถริตฺวา สตฺตมตฺตานิ วสฺสสหสฺसानิ
อฏฺฐาสิ.

พระโพธิสัตว์ได้ให้โอวาทแก่มหาชน ด้วย
ท่วงทีอย่างพระพุทธรเจ้า ด้วยประการ
ฉะนี้. โอวาทนั้น แผ่ไปทั่วชมพูทวีป
ทั้งสิ้น ดำรงอยู่ถึง ๗,๐๐๐ ปี.

มหาชนโน โภทิสตฺตสฺส โอวาทอ จตฺวา
ทานาทินิ ปุณฺณานิ กตฺวา อายุ-
ปริโยसानเน สคฺคปฺรํ ปุเรสิ. โภทิสตฺโตปิ

มหาชน ตั้งอยู่ในโอวาทของพระโพธิสัตว์
บำเพ็ญบุญมีทานเป็นต้น ในที่สุดแห่ง
อายุได้ไปเกิดในสวรรค์. แม้พระโพธิสัตว์

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตถาว ปุณฺณานิ กตฺวา สคฺคปุริ ทำบุญอย่างนั้นนั้นแล แล้วได้ไปบังเกิด
ปุเรสิ. ในสวรรค์.

สตฺถา อิมํ ฅมฺมเทสํ อหริตฺวา
สจฺจานิ ปกาเสตฺวา ชาตํ สโมธาเนสิ.
สจฺจปริโยसानะ โส กุลปฺตุโต
โสตาปตฺติผละ ปติฏฺจาสิ. ตทา กจฺจโป
อานนฺโท อโหสิ, กุมฺภกาโร ปน
อหเมวาติ.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
ธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงทรงประกาศ
สัจจะประชุมชาดก. ในที่สุดแห่งสัจจะ
กุลบุตรนั้น ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล.
แต่ในกาลนั้น กลับชาติมาเป็นอานนท์
ส่วนนายช่างหม้อ กลับชาติมาเป็นเรา
ตถาคตแล.

กจฺจปชาตกวรรณนา อฏฺฐมา.

พรรณนากัจฉปชาดก ที่ ๘ จบ.

๕. สตมมชาตก (๑๗๕)

๕๗. “ตณฺจ อปฺปณฺจ อฺจุฉิฏฺฐํ
ตณฺจ กิจฺเจน โน อทา
โสหํ พุราหฺมณชาติโก
ยํ ภูตฺตํ ตมฺปิ อุกฺกตํ.

๕๘. เอวํ ฐมฺมํ นีรํกตฺวา
โย อฐมฺเมน ชีวติ
สตมฺโม ว ลาภเณ
ลทฺธเณปิ น นนฺทตี”ติ.

สตมมชาตกํ นวมํ.

๕. สตธรรมชาตก (๑๗๕)

๕๗. “อาหารที่เราบริโภคแล้วนั้น ทั้งมี
นิดเดียว ทั้งเป็นเดน และเขาให้
เราด้วยความลำบากด้วย เรานั้น
เป็นชาติพราหมณ์ (ฉะนั้น) อาหาร
ที่บริโภคแล้ว จึงพุ่งออกมา.

๕๘. ผู้ใดเห็นห่างธรรม เป็นอยู่ด้วย
ธรรมอย่างนี้ ผู้นั้นย่อมไม่ชื่นชม
ด้วยลาภที่ได้แล้ว ดุจสตธรรม-
มาณพ ฉะนั้น”.

สตธรรมชาตก ที่ ๕.

๕. สตรมมชาตกวรรณนา

(๑๗๕)

ตณฺจ อปฺปญฺจ อฺจุฉินฺนุจฺจนฺติ อิทํ
 สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต เอกวิสตีวธิํ
 อนเนสํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสมิ หิ กाले พหุ ภิกฺขุ
 เวชฺชกมฺเมน ทุตกมฺเมน ปหิณฺคมเนน^๑
 ชงฺฆเปสนิเกน ทนฺตกฏฺฐทาเนน
 เวพฺฐทาเนน ปุปฺผทาเนน ผลทาเนน
 จุณฺณทาเนน ครุภฺณฺฑทาเนน
 โอสถทาเนน ปิณฺฑทปาติกทาเนนาติ
 เอวรฺูปาย เอกวิสตีวธิาย อนเนสนาย
 ชีวิตํ กปฺเปสฺสุ. सा साकेतชาดके^๒
 आविग्विसुसति.

สตุถา เตสํ ชีวิตกปฺปนภาวํ ฌตฺวา
 “เอตฺรหิ โข พหุ ภิกฺขุ อนเนสนาย

๕. พรรณนาสตรกรรมชาดก

(๑๗๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
 พระมหาวิหารเชตวัน ทรงปรารภการ
 แสวงหาอันไม่สมควร ๒๑ อย่าง ตรัส
 พระธรรมเทศนาเห็นว่า อาหารที่เราบริโภค
 นั้นทั้งมีนิตเดียว ทั้งเป็นเดน ดังนี้
 เป็นต้น.

ความพิสดารว่า ในกาลครั้งหนึ่ง
 ภิกษุเป็นอันมาก ต่างเลี้ยงชีวิตด้วยการ
 แสวงหาอันไม่สมควร ๒๑ อย่าง เห็น
 ปานนี้ ก็เป็นหมอ ๑ เป็นผู้ชักสือ ๑
 เป็นผู้สือข้าว ๑ เป็นคนรับใช้ ๑ ให้ไม้
 ชำระฟัน ๑ ให้ไม้ไผ่ ๑ ให้ดอกไม้ ๑
 ให้ผลไม้ ๑ ให้จุณ (เครื่องหอม) ๑
 ให้ครุภัณฑ์ ๑ ให้โอสถ ๑ ให้ก้อนข้าว
 ๑. การแสวงหา อันไม่สมควรนั้น จักมี
 แจ้งในสาเกตชาดก.

พระศาสดาทรงทราบ(วิธี) การเลี้ยง
 ชีวิตของท่านเหล่านั้นแล้ว ทรงดำริว่า

^๑ ฉ. ม. ปหิณฺคมเมน.

^๒ ชุ. ชา. ๒๗/๕๑ ตทฏฺฐกถา ๓/๓๑๓.

ชีวิติ กปฺเปนฺติ เต ปน เหวํ ชีวิติ
 กปฺเปตฺวา ยกฺขตฺตภาวา เปตตฺตภาวา
 น มุจฺจิสฺสนฺติ ฐุโรคฺเณา หุตฺวา
 นิพฺพตฺติสฺสนฺติ นิริเย ปฏิสฺนฺธิ
 คณฺหิสฺสนฺติ. เอเตสํ หิตตฺถาย
 สุขตฺถาย มยา อตฺตชฺฌาสยํ
 สกปฺปฏิภาณํ เอกํ ฐมฺมเทสนํ กถํ
 วมฺมุตฺตี”ติ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา
 “น ภิกฺขเว เอกวิสฺตีวิธาย อนฺเสนาย
 ปจฺจยา อุปฺปาเทตฺพฺพา, อนฺเสนาย
 หิ อุปฺปนฺนปิตฺทฺทปาโต อาทิตฺตโลหฺคฺคฺ-
 สทิสฺโส หลาหลฺวิสุปฺโม.

อนฺเสนา หิ นามฺเสสา พุทฺธปจฺเจก-
 พุทฺธพุทฺธสาวเกหิ ครหิตา ปฏิกฺกุจฺจา.
 อนฺเสนาย อุปฺปนฺนปิตฺทฺทปาตํ ภูณฺชนฺตฺสฺส
 หิ หาโส วา โสมนฺสฺสํ วา
 นตฺถิ. เหวํ อุปฺปนฺโน หิ ปิตฺทฺทปาโต
 มม สาสเน จณฺทาลสฺส อุจฺฉิฏฺฐ-
 โภชนฺสทิสฺโส ตสฺส ปรีโกโค สตฺตมฺม-

“ภิกษุเป็นอันมากในปัจจุบันนี้ เลี้ยงชีพ
 ด้วยการแสวงหาอันไม่สมควร ก็เมื่อ
 พวกเขานั้นเลี้ยงชีพอย่างนี้แล้ว จักไม่
 พ้นอัตรภาพยักษ์ และอัตรภาพเปรต จัก
 เกิดเป็นโคเทียมแอก (ถูกใช้งาน) จักถือ
 ปฏิสนธิในนรก. เพื่อความเกื้อกูล และ
 ความสุขแก่เธอเหล่านี้ เราควรแสดง
 ธรรมเทศนาสักอย่างหนึ่งอันเป็นอริยาศัย
 ของตน เป็นปฏิภาณของตน” (แก่เธอ
 เหล่านั้น) ดังนี้ จึงรับสั่งให้ภิกษุสงฆ์
 ประชุมกัน แล้วตรัสว่า “ดูกรภิกษุ
 ทั้งหลาย เธอไม่ควรให้ปัจจัยเกิดขึ้นด้วย
 การแสวงหาอันไม่สมควร ๒๑ อย่าง
 เพราะว่าเป็นขบพาทที่เกิดจากการแสวงหา
 อันไม่สมควรเป็นเหมือนก้อนเหล็กแดง
 เปรียบด้วยยาพิษร้าย.

จริงอยู่ ขึ้นชื่อว่าแสวงหาอันไม่
 สมควรนี้ พระพุทธเจ้า พระปัจเจก-
 พุทธเจ้า และพุทธสาวก ตีเตียนแล้ว
 คัดค้านแล้ว. เพราะภิกษุฉันขบพาท
 อันเกิดขึ้นจากการแสวงหาอันไม่สมควร
 ความร่าเริงหรือความโสมนัสมิได้มีเลย.
 ด้วยว่า ขบพาทที่เกิดขึ้นอย่างนี้

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มาณวสุส จณฑาลสุส อัจฉิน္ณจกต-
ปริโกโค วย โหตี”ติ วตุวา อตีต
อาหาริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหมทตเต
รชชํ กาเรนเต โพธิสตุโต
จณฑาลโยนียํ นิพุตเตตวา วยปุตโต
เกนจิเทว กรณียเณ ปาถะยตณฺฑุเล
จ ภาตตปฺภูญจ คเหตุวา มคฺคํ
ปฏิปชชิ.

ตสมินฺนุหิ กाले พาราณสียํ เอโก
มาณโว อตฺถิ สตรมฺโม นาม นามเณ
อุทิจฺจพฺราหฺมณมหาสาละกุเล นิพุตโต.
โสปี เกนจิเทว กรณียเณ ตณฺฑุ
วา ภาตตปฺภู ฺวา อคเหตุวา มคฺคํ
ปฏิปชชิ, เต อุโกปี महामคฺเค
สมาคจฺฉิสฺสุ. มาณโว โพธิสตุตํ
“กัชาตีโกสิ”ติ ปุจฺฉิ. โส “อหํ
จณฑาลो”ติ วตุวา “ตฺวํ กัชาตีโกสิ”ติ
माणวํ ปุจฺฉิ. โส อหํ อุทิจฺจ-
พฺราหฺมणेติ. “สาธฺ กจฺฉามา”ติ

เปรียบเหมือนโกชนะเป็นเดนของคน
จันทาล ในศาสนาของเรา การบริโภค
ของภิกษุ นั้น เปรียบเหมือนสตรกรรม-
มาณพบริโกคข้าวเป็นเดนของคนจันทาล
ฉะนั้น” ดังนี้ แล้วทรงนำอดีตนิทานมา
ว่า.

ในอดีตกาล สมัยเมื่อพระเจ้า
พรหมทัตเสวยราชสมบัติ ณ เมือง
พาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในกำเนิด
คนจันทาล เจริญวัยแล้ว ก็เอา
ข้าวสารเสียบียงทาง และห่อข้าวสวย
เดินทางไปด้วยกิจบางอย่าง.

ก็ในเวลานั้น ในเมืองพาราณสี มีมาณพ
คนหนึ่ง มีนามว่าสตรกรรม เกิดใน
ตระกูลอุทิจฺจพราหฺมณมหาศาล. ฝ่าย
มาณพนั้น มิได้ถือเอาข้าวสารห่อข้าว
สวย เดินทางไปด้วยกิจบางอย่าง, บุรุษ
ทั้งสอง มาพบกันที่ทางใหญ่ (ใน
ระหว่างทาง). มาณพถามพระโพธิสัตว์
ว่า “ท่านเป็นชาติอะไร”. พระโพธิสัตว์
ตอบว่า “เราเป็นคนจันทาล” ดังนี้แล้ว
ถามมาณพว่า “ท่านเป็นชาติอะไร”.
มาณพตอบว่า “เราเป็นพราหฺมณ

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เต อุโกปิ มคฺคํ อคมฺสฺ.

โพธิสตุโต ปาตราชเวลาย อุทก-
ผาสุกฏจาเน นิสิตฺตวา หตฺเถ โหวิทฺวา
ภตฺตปฺภุํ โมเจตฺวา “มาณว ภตฺตํ
ภุญฺชานํ”ติ อาห. นตฺถิ อเร จณฺฑาล
มม ภตฺเตน อตฺถโถติ. โพธิสตุโต
“สาธฺว”ติ ปุฏฺกภตฺตํ อจฺฉินฺนํ อกตฺวาว
อตฺตโน ยานมตฺตํ อณฺณสมฺมํ ปณฺณ
ปกฺขิปิตฺวา ปุฏฺกํ พนฺชิตฺวา เอกมฺนฺเต
จเปตฺวา ภุญฺชิตฺวา ปานียํ ปิวิตฺวา,
ตโต หตฺถปาเท โหวิทฺวา ตณฺฑุเล จ
เสสภตฺตณฺจ อาทาย “คจฺฉาม มาณ
วา”ติ มคฺคํ ปฏฺิพชฺชติ.

เต สกฺลทิวสํ คนฺธฺวา สายํ อุโกปิ
เอกสมฺมํ อุทกผาสุกฏจาเน นฺหาตฺวา
ปจฺจตฺตริสฺ.

โพธิสตุโต ผาสุกฏจาเน นิสิตฺตวา
ภตฺตปฺภุํ โมเจตฺวา มาณว อนาปุจฺฉิตฺวา
ภุญฺชิตฺุ อารภิ.

ตระกุลอุทิจจะ. บุรุษทั้งสองนั้นพูดกันว่า
“ดีแล้วเราไปกันเถิด” ดังนี้แล้ว ก็(ออก)
เดินทางไป (ด้วยกัน).

เวลาอาหารเช้า พระโพธิสัตว์นั่งในที่
ซึ่งมีน้ำสะอาดก ล้างมือ แก้อาหาร
กล่าว(เชิญ)ว่า “ท่านมาณพ ขอเชิญ
ท่านกินอาหารด้วยกัน”. มาณพพูดว่า
เฮ้ย เจ้าจันฑาล เราไม่ต้องการอาหาร
ของเจ้า. พระโพธิสัตว์จึงกล่าวว่า “ดีละ”
มิได้กระทำอาหารในห่อให้เป็นเดน แบ่ง
อาหารพอดนกินใส่ไว้ในใบไม้ใบหนึ่ง
แล้วห่อ (อาหารที่เหลือ) วางไว้ ณ ที่
ข้างหนึ่ง บริโภคเสร็จแล้ว ก็ดื่มน้ำ แต่
นั้นก็ล้างมือ และเท้า ถือเอาข้าวสาร
และอาหารที่เหลือ กล่าวว่า “ท่านมาณพ
เราไปกันเถิด” ดังนี้แล้ว (ออก)เดินทาง.

พวกเขาเดินทางตลอดทั้งวัน ในเวลาเย็น
ทั้งสองคนลงอาบน้ำ ในสถานที่ซึ่งมีน้ำ
สะอาดแห่งหนึ่ง แล้วก็ขึ้นจากน้ำ.

พระโพธิสัตว์นั่งในที่ที่มีน้ำสะอาด แก้อา
หาร แล้วมิได้เรียกมาณพ (บริโภค
อาหาร) เริ่มบริโภคอาหาร.

คุณสังวาลย์ นายทัพ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มาณโว สกลทิวส์ มคฺคคมเนน กิลนฺโต
ฉาตชฺฌตฺโต “สเจ เม ภตฺตํ ทสฺสติ
ภุญฺชิสฺสามิ”ติ โอลเณนฺโต อฏฺฐาสิ.

อิติโร กิณฺจิ อวตฺวา ภุญฺชเตว.

มาณโว จินฺเตสิ “อัยฺ จณฺทาลอ มยฺหํ
อวตฺวาว สพฺพํ ภุญฺชติ นิปฺปีเพตฺวา
ปิณฺฑํ คเหตุวา อฺปริอุจฺฉิฏฺฐภตฺตํ
ฉทฺทเหตุวา เสสํ ภุญฺชิตฺตุํ วฏฺฐติ”ติ.

โส ตถา กตฺวา อฺจุฉิฏฺฐภตฺตํ ภุญฺชิ.
อถสฺส ภุตฺตมตฺตสฺเสว “มยา อตฺตโน
ชาติโคตฺตกุลปฺปเทศานํ อนนฺจุฉวิกํ
กมฺมํ กตฺมํ จณฺทาลสฺส นาม เม
อฺจุฉิฏฺฐภตฺตํ ภุตฺตนฺ”ติ พลววิปฺปฏิสาโร
อฺปฺปชฺชิ.

ดาวทเวสฺส สโลหิตํ ภตฺตํ มุขโต
อฺคฺคณฺฉิ. โส “อฺปฺปมตฺตกสฺส ภตฺตสฺส
วต เม การณา อนนฺจุฉวิกํ กมฺมํ
กตฺนฺ”ติ อฺปฺปนฺนพลวโสกตฺยา ปรีเทว-

มาณพเหน็ดเหนื่อยหิวโหย เพราะ
เดินทางตลอดทั้งวัน คิดว่า “ถ้าเขาให้
อาหารเรา เราจักบริโภคนั้น” ดังนี้แล้ว
ได้แต่ยืนมองอยู่.

คนจันทาลไม่พูดอะไรเลย กินอย่างเดียว
เท่านั้น.

มาณพคิดว่า “คนจันทาลนี้ ไม่พูดกับ
เราเลย กินหมดทุกอย่าง เราควรขู่เข็ญ
แล้วถือเอาก่อนข้าวที่ยังไม่บริโภคนั้น ทั้ง
ข้าวที่เป็นเดนข้างบนเสีย แล้วบริโภคนั้น
อาหารที่ยังเหลือ”.

มาณพจึงปฏิบัติตามนั้น แล้วบริโภคนั้น
อาหารที่เป็นเดน. ครั้นเมื่อมาณพนั้น
เพียงแต่บริโภคนั้นเสร็จแล้วเท่านั้น เกิด
ความเดือดร้อนอย่างรุนแรงว่า “เรา
ทำกรรมอันไม่สมควร แก่ชาติ โคตร
ตระกูล และประเทศของตน เราบริโภคนั้น
อาหารเป็นเดนของคนจันทาล”.

ทันใดนั้น อาหารผสมเลือด ฟุ้งออกจาก
ปากของเขา. เขาค่ำครวญเพราะเกิด
ความเศร้าโศกใหญ่หลวงว่า “เรา
ทำกรรมอันไม่เหมาะสม เพราะเหตุแห่ง

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มานโณ ปจฺมํ คาถมาห

๕๗. “ตณฺจ อปฺปณฺจ อฺจุฉินฺนํ
 ตณฺจ กิจฺเชน โน อทา
 โสหํ พุราหุมนชาติโก
 ยํ ภูตฺตํ ตมฺปิ อุกฺกตฺนํ”ติ.

ตตฺตฺรายํ สงฺเขปตฺโต “ยํ มยา
 ภูตฺตํ ตํ อปฺปณฺจ อฺจุฉินฺนํ ตณฺจ
 โน โส จณฺทาลो น อตฺตโน
 รุจฺยา อทาสิ. อถ โข นิปฺปิพิยมาโน
 กิจฺเชน กสิเรน อทาสิ. โส อหํ
 ปริสฺสุทฺตพุราหุมนชาติโก เตเนว เม
 ยํ ภูตฺตํ ตมฺปิ สทฺธิ โลหิตฺน
 อุกฺกตฺนํ”ติ.

เอวํ มาณโว ปรีเทวิตฺวา
 “กิทานิ เม เอวรูปํ อนนฺจจฺวิกํ
 กมฺมํ กตฺวา ชีวิตฺนา”ติ อรณฺณํ
 ปวิสิตฺวา กสฺสจฺจ อตฺตานํ อทสฺเสตฺวา
 อนาถมรณํ ปตฺโต.

อาหารเพียงนิดหน่อย” กล่าวคาถาแรก
 ว่า

๕๗. “อาหารที่เราบริโภคนั้น ทั้งมี
 นิดเดียว ทั้งเป็นเดน และเขาให้
 เราด้วยความลำบากด้วย เรานั้น
 เป็นชาติพราหมณ์(ฉะนั้น) อาหาร
 ที่บริโภคนั้น จึงพุ่งออกมา”.

ในคานานั้น มีเนื้อความสังเขป
 ดังต่อไปนี้ “เราบริโภคน้ำอาหารใด
 อาหารนั้นก็นิดเดียว เป็นเดน ทั้งคน
 จันทาล ก็ให้เราด้วยความไม่พอใจด้วย.
 โดยแท้จริงแล้ว เขาถูกเราบีบบังคับ
 จึงได้ให้ด้วยความยาก คือลำบาก.
 เรานั้นเป็นชาติพราหมณ์บริสุทธิ์ เพราะ
 เหตุนั้นแล อาหารที่เราบริโภคนั้น จึง
 พุ่งออกมาพร้อมกับเลือด”.

มาณพ ครั้นคร่ำครวญอย่างนี้ ก็
 คิดว่า “บัดนี้ จะมีประโยชน์อะไรแก่เรา
 ด้วยการทำความ อันไม่เหมาะสมเห็น
 ปานนี้ แล้วยังมีชีวิตอยู่” ดังนี้ แล้วเข้าป่า
 ไม่เปิดเผยตนแก่ใคร ๆ เลย ถึงความตาย
 อย่างอนาถ.

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สตถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ ทสฺเสตฺวา
“เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สตฺตมฺมมาณวสฺส
ตํ จณฺทาลุจฺฉินฺนํ ภูฏชิตฺวา อตฺตโน
อยุตฺตโกชนสฺส ภูตฺตตฺตา เนว หาสฺ
น โสมนสฺสํ อุปฺปชฺชติ,

เอวเมว โย อิมสฺมี สาสเน ปพฺพชิตฺ
อเนสนาย ชีวิตํ กปฺเปนฺโต ตถาลทฺธํ
ปจฺจยํ ปริภุชฺชติ ตสฺส พุทฺธปฏฺิ-
ภูจฺจาย ครหิตชีวิกาย ชีวิตภาวโต
เนว หาสฺ น โสมนสฺสํ อุปฺปชฺชติ”ติ
วตฺวา อภิสมฺพุทฺโธ หุตฺวา ทฺติยํ
คาถมาห

๕๘. “เอวํ ฌมฺมํ นินฺรํกตฺวา
โย อฌมฺเมเน ชีวติ
สตฺตมฺโมว ลาภาน
ลทฺธเณนาปี น นนฺทติ”ติ.

ตตฺถ ฌมฺมนฺติ อาชีวปาริสฺสุทฺธิสึลํ
ฌมฺมํ.

พระศาสดา ครั้นทรงแสดงพระ-
ธรรมเทศนานี้แล้ว จึงตรัสว่า “ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย สตธรรมมาณพ บริโภค
อาหารเป็นเดนคนจันทาลนั้น ความ
ร่าเริง ความโลม่นัสมิได้เกิดขึ้นเลย
เพราะตนบริโภคโภชนะอันไม่สมควร
แก่ตน ฉนฺได

ผู้ใดบวชแล้วในศาสนา นี้ เมื่อเลี้ยงชีวิต
ด้วยการแสวงหาอันไม่สมควร บริโภค
ปัจจัยที่ได้มาอย่างนั้น ผู้นั้นไม่เกิดความ
ร่าเริงความโลม่นัสขึ้นเลย เพราะเขา
เป็นอยู่ด้วยชีวิตที่พระพุทธเจ้าทรงคัดค้าน
แล้ว ทรงติเตียนแล้ว ฉนฺนนั้นเหมือนกัน”
ดังนี้ ทรงทราบชัดแจ้งแล้ว จึงตรัส
คาถาที่ ๒ ว่า

๕๘. “ผู้ใดเห็นห่างธรรม เป็นอยู่ด้วย
อธรรมอย่างนี้ ผู้นั้นย่อมไม่ชื่นชม
ด้วยลาภที่ได้แล้ว ดุจสตรกรรม-
มาณพ ฉะนั้น”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ธรรม
ได้แก่ ธรรมคือ อาชีวปาริสฺสุทฺธิสึล.

อรรถกถาชาดก ป.ท.๗-๑๘

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นिरुक्तวาติ นีหริตวา จทุกเขตตวา. คำว่า เห็นห่าง ได้แก่ นำออก คือทิ้ง.

อธมเมนาติ เอว เอกวีสติยา อนเนส- คำว่า ด้วยอธรรม ความว่า ด้วย
สงฺขาเตน มิจฺฉาชีเวน. มิจฉาชีพกล่าวคือ อนเสนา ๒๑ อย่าง
อย่างนี้.

สตรมฺโมติ ตสฺส นาม, “สฺตรมฺโม”ติปิ คำว่า สตรธรรม เป็นชื่อของมาณพนั้น.
ปาโจ. ปาฐะว่า “สฺตรธรรม” ก็มี.

น นนฺทตฺติ ยถา สตรมฺโม มาณโว คำว่า ไม่ชื่นชม ความว่า สตรธรรม-
“จณฺทาลุจฺฉิฏฺฐกํ เม ลทฺธนฺ”ติ เตน มาณพ ไม่ชื่นชมด้วยลาภนั้นว่า “เรา
ลาภเน น นนฺทติ, เอว อิมสฺมิมฺปิ ได้อาหารเป็นเดนคนจันฑาล” ดังนี้
สาสเน ปพฺพชิตฺ กุลปฺตฺโต อนเสนาย จันใด กุลบุตร ผู้บวชในศาสนานี้ ก็
ลทฺธลาภํ ปริภุญฺชนฺโต น นนฺทติ น จันนั้น เมื่อบริโภคลาภที่ได้มาจากการ
ตฺสฺสติ “พฺพุทฺทครหิตชีวิกาย ชีวามิ”ติ แสวงหาอันไม่สมควร ย่อมไม่ชื่นชม คือ
โทมนสฺสปฺตฺโตว โหติ. ไม่ยินดี ย่อมถึงความเสียใจว่า “เรามี
ชีวิตอยู่ ด้วยอาชีพที่พระพุทธเจ้าทรง
ติเตียน”.

ตสฺมา อนเสนาย ชีวิตํ กปฺเปเนตสฺส เพราะฉะนั้น การที่สตรธรรมมาณพผู้เลี้ยง
สตรมฺมมาณวสฺเสว อรณฺณํ ปวิสิตฺวา ชีวิตด้วยอนเสนา เข้าป่าฆ่าตัวตายอย่าง
อนาถมรณํ มริตฺตุํ วรณฺติ. อนาถ จึงเป็นการดีกว่า.

เอวํ สตุถา อิมํ ธมฺมเทสนํ พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
อาหริตฺวา^๑ จตฺตารี อริยสจฺจานิ เทศนาให้ มาตรัสแล้ว จึงทรงประกาศ
ปกาสเสตฺวา ชาตกํ สโมธาเนสิ. อริยสัจ ๔ ประการ แล้วทรงประชุมชาดก.

^๑ ฉ. ม. เทเสตฺวา.

สจฺจปรีโยसानะ พหุ ภิกขุ โสตา-
 ปตฺติผลาทีนึ ปาปฺณีสฺสุ. ตทา มาณโว
 อานนฺโท อโหสิ อหเมว จณฺทาลปฺตฺโต
 อโหสิณฺติ.

ในที่สุดแห่งการประกาศสัจจะ ภิกษุ
 เป็นจำนวนมาก บรรลุพระโสดาปัตติผล
 เป็นต้น. มาณพในกาลนั้น กลับชาติ
 มาเป็นอานนท์ ในบัดนี้ บุตรคนจันทาล
 กลับชาติมาเป็นเรตถาคต แล.

สตรมฺมชาตกาวณฺณนา นวมา.

พรรณนาสตรกรรมชาดก ที่ ๕ จบ.

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐. ทุทททชาตก (๑๘๐)

๕๙. “ทุทททำ ททมานานัน
ทุททกรั กมมกุกุพุด
อสนโต นานุกุพุนติ
สตัม ฐมโม ทุรนนโย.

๖๐. ตสฺมา สตมฺจ อสตมฺจ
นानา โหติ อิตฺถ คติ
อสนโต นิริยํ ยนฺติ
สนฺโต สกฺคปฺรายนา”ติ.

ทุทททชาตกํ ทสมํ.

๑๐. ทุทททชาตก (๑๘๐)

๕๙. “อัสตบฺรุษทังหลาย ไม่ทำตามท่าน
ผู้ให้ท่าน ซึ่งให้โดยยาก ไม่ทำตาม
ท่าน ผู้ทำกรรม ซึ่งทำได้ยาก
(เพราะว่า) ธรรมของสัตบฺรุษ
แนะนำได้โดยยาก.

๖๐. เพราะฉะนั้น คติจากโลกนี้ ของ
สัตบฺรุษ และอัสตบฺรุษ จึงแตกต่างกัน
กัน อัสตบฺรุษไปนรก สัตบฺรุษไป
สวรรค์” ดังนี้.

ทุทททชาตก ที่ ๑๐.

๑๐. ทุททชาตกถกฏณนา (๑๘๐)

ทุทททำ ททमानนนุติ อิทำ สตุถา
เซตวเน วิหรนุโต คณทานัน อารพุก
กเถสิ.

สาวตถิยัม กิร เทว สหายกา
กุกุมุพิกปุตตา ฉนุทกัม สัหริตวา
สพพปริกขารทานัน สขุเซตวา
พุทฺธปฺปมุขัม ภิกขุสงฺฆัม นิมนฺเตตวา
สตุตทาหิ มหาทานัน ปวตฺเตตวา
สตุตเม ทิวเส สพพปริกขารเ อทฺส.

เตสุ คณเชฏฺฐโก สตุถารัม วนุทิตวา
เอกมนฺเต นิสิติตวา “ภนฺเต อิมสฺสมี
ทานเ พหุทายกาปิ อตุติ อปฺปทายกาปิ
เตสมฺปิ สพฺเพสั อิทำ ทานัน มหปฺผลัม
โหตุ”ติ ทานัน นิยยาเทสิ.

สตุถา “ตุเมหิ โข อฺปาสกา
พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกขุสงฺฆสฺส ทานัน

๑๐. พรรณนาทุททชาดก (๑๘๐)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภการ
ถวายทานเป็นคณะ ตรัสพระธรรม-
เทศนาเห็นว่า ท่านผู้ให้ทาน ซึ่งให้โดยยาก
ดังนี้ เป็นต้น.

มีเรื่องเล่าว่า ในเมืองสาวัตถีก็มี
บุตรกุกุมพี ๒ คน เป็นสหายกัน รวบรวม
สมัคพรพรรคพวก ผู้มีฉันทะ (ร่วมกัน)
ตระเตรียมทานมีบริวารทุกชนิด นิมนต์
พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข
ถวายทานเป็นการใหญ่ตลอด ๗ วัน ใน
วันที่ ๗ จึงถวายบริวารทุกชนิด.

บรรดาทายกเหล่านั้น ทายกผู้เป็นหัวหน้า
คณะ ถวายบังคมพระศาสดา แล้วนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วมอบถวาย
ทานว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การ
ถวายทานนี้ มีผู้ถวายมากบ้างน้อยบ้าง
ขอทานนี้ของทายกเหล่านั้นทั้งหมด จงมี
ผลมาก”.

พระศาสดาตรัสว่า “ดูกรอุบาสกอุบาสิกา
ทั้งหลาย พวกท่านถวายทานแต่ภิกษุสงฆ์

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทตฺวา เอวํ นียฺยาเทฺนเตหิ มหากมฺมํ
กตํ, โปราณกปณฺทิตาปี ทานํ ทตฺวา
เอวเมว นียฺยาเทสนฺ”ติ วตฺวา เตน
ยาจิตฺ อตฺตํ อหริ.

มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข แล้วมอบถวาย
อย่างนี้ (ชื่อว่า) ได้ทำกรรมใหญ่ แม้
บัณฑิตในกาลก่อนถวายทาน ก็ได้มอบ
ถวายอย่างนี้เหมือนกัน” ทายกนั้น
ทูลอาราธนา (ให้ทรงเล่าเรื่อง) จึงทรง
นำอดีตนิทานมาว่า.

อติเต พาราณสียํ พุรหฺมทตฺเต
รชชํ กาเรนฺเต โปธิสฺสโต กาสิรฎฺเจ
พฺราหฺมณฺกุเล นิพฺพตฺติตฺวา วยฺปฺปโต
ตกฺกสิลา ยํ สพฺพสิปฺปานิ อุกฺคณฺหิตฺวา
จฺมราวาสํ ปหาย อสิปฺพชชํ ปพฺพชิตฺวา
คณฺสตฺถา หุตฺวา หิมวฺนตฺปฺปเทเส จิรํ
วสิตฺวา โลณฺมพิลเสวณฺตฺถาย ชนปท-
จาริกญฺจรมาโน พาราณสี ปตฺวา
ราชฺยฺยานเ วสิตฺวา ปุณฺทิวเส ทวาร-
คามे สปริโส ปิณฺทาย จรติ.
มนุสฺสา ภิกฺขุ อทฺสุ. ปุณฺทิวเส
พาราณสียํ จริ.

ในอดีตกาล สมัยเมื่อพระเจ้า
พรหมทัต เสวยราชสมบัติ ณ เมือง
พาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูล
พราหมณ์ ในแคว้นกาสิ เจริญวัยแล้ว
(ได้ไป) เรียนสรรพศิลปศาสตร์ ณ
เมืองตักสิลา แล้วละการครองเรือน
บวชเป็นฤาษี เป็นศาสดาแห่งคณะ
อยู่ในหิมวันตประเทศเป็นเวลานาน เพื่อ
ต้องการจะลิ้มรสเค็ม รสเปรี้ยว จึงเที่ยว
จาริกไปตามชนบท ลุถึงเมืองพาราณสี
พักอยู่ในพระราชอุทยาน วันรุ่งขึ้น
พร้อมกับบริษัท เทียวบิณฑบาตแถบ
หมู่บ้านใกล้เคียง(เมือง). คนทั้งหลาย
ได้ถวายภิกษาหาร. วันรุ่งขึ้น (ท่าน)
ได้เที่ยว (บิณฑบาต) ในเมืองพาราณสี.

มนุสฺสา สมฺปิยายมานา ภิกฺขุ ทตฺวา
คณฺพนฺธเณ ฉนฺทกํ สหฺริตฺวา ทานํ

คนทั้งหลายกระหึ่มใจ ถวายภิกษาหาร
แล้วรวบรวมสมัครพรรคพวก ผู้มีฉันทะ

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สขุเชตวา อีสิณฺณสฺส มหาทานํ
 ปวตฺตยีสฺส ทานปริโยसानเ คณเชฏฺฐโก
 เอวเมว วตฺวา อิมินาว นียาเมน
 ทานํ นียยาเทสิ.

(ร่วมกัน) เป็นคณะตระเตรียมทาน แล้ว
 ถวายมหาทานแก่หมู่ฤาษี. ในเวลา
 ถวายทานเสร็จ หัวหน้าคณะกล่าว
 อย่างนี้เหมือนกัน แล้วมอบถวายทาน
 โดยทำนองนี้นั่นเอง.

โพธิสตุโต “อาวุโส จิตฺตปฺปสาเท สติ
 อปฺปกํ นาม ทานํ นตฺถิ”ติ วตฺวา
 อนุโมทนํ กโรนฺตุโต อีมา คาถา อโวจ

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย
 เมื่อจิตเลื่อมใสแล้ว ทานชื่อว่า มีผลน้อย
 ไม่มี” เมื่อจะทำอนุโมทนา จึงกล่าวคาถา
 เหล่านี้ว่า

๕๙. “ทุทฺททํ ททมานานํ
 ทุทฺทกรํ กมฺมกฺุพฺพตํ
 อสนฺโต นานุกฺุพฺพนฺติ
 สตํ ธมฺโม ทุรฺนฺนโย

๕๙. “อสังฆบุรุษทั้งหลาย ไม่ทำตามท่าน
 ผู้ให้ทาน ซึ่งให้โดยยาก ไม่ทำ
 ตามท่านผู้ทำกรรมซึ่งทำได้ยาก
 (เพราะว่า) ธรรมของสังฆบุรุษ
 แนะนำได้โดยยาก

๖๐. ตสฺมา สตมฺภ อสตมฺภ
 นานา โหติ อิตฺถ คติ
 อสนฺโต นิรยํ ยนฺติ
 สนฺโต สกฺุคฺปรายนา”ติ.

๖๐. เพราะฉะนั้น คติจากโลกนี้ของ
 สังฆบุรุษและอสังฆบุรุษ จึงแตกต่างกัน
 กัน อสังฆบุรุษไปนรก สังฆบุรุษไป
 สวรรค์” ดังนี้.

ตตฺถ ทุทฺททนฺติ ทานํ นาม
 โลกโทสวสิเกหิ อปณฺุชิตฺเตหิ ทาทฺตุ น
 สกฺุกา ตสฺมา ทุทฺททนฺติ วุจฺจติ, ตํ
 ททมานานํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ให้
 โดยยาก ความว่า ผู้ไม่เป็นบัณฑิตซึ่ง
 ตกอยู่ในอำนาจของโลภะโทสะ ไม่อาจ
 ให้ทานได้ เพราะฉะนั้นท่านจึงเรียกว่า

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

	ให้โดยยาก (อัสตบรูษไม่ทำตาม) ผู้ให้ทานซึ่งให้โดยยากนั้น.
ทุกุกริ กมฺมกุพฺพตฺตํ ตทฺเว ทานกมฺมํ สพฺเพหิ กาคฺคํ น สกุกาติ ทุกุกริ, ตํ กุรฺมานานํ.	คำว่า ผู้ทำกรรมซึ่งทำได้ยาก ความว่า คนทั้งมวลไม่อาจทำกรรมคือการให้ทานนั้นได้ เหตุฉะนั้น กรรมคือการให้นั้นจึงเรียกว่า ทำได้โดยยาก (อัสตบรูษไม่ทำตาม) ผู้ทำกรรมซึ่งทำได้ยากนั้น.
อสนฺโตติ อปณฺธิตา พาลา.	คำว่า อัสตบรูษ ได้แก่ คนมิได้เป็นบัณฑิต คือคนพาล.
นาคฺคกุพฺพตฺตํ ตํ กมฺมํ นาคฺคโรนฺตํ.	คำว่า ไม่ทำตาม ได้แก่ ไม่ทำตามกรรมนั้น.
สत्ตํ ธมฺโมติ ปณฺธิตานํ สภาโว. ทานํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ.	คำว่า ธรรมของอัสตบรูษ ได้แก่ สภาพของบัณฑิต. คำนี้ท่านกล่าวหมายถึงทาน.
ทฺรณฺนโยติ ผลสมฺพนฺธวเสน ทฺชฺชาโน เอวรูปฺสฺส ทานฺสฺส เอวรูปฺโป ผลวิปาโก โหติติ ทฺรณฺนโย ทฺรานุโพโธ.	คำว่า แนะนำได้ยาก มีวิเคราะห์ว่า ผลวิบากเห็นปานนี้ ของท่านเช่นนี้ รู้ได้ยาก ด้วยอำนาจเกี่ยวเนื่องกับผลฉะนั้น จึงชื่อว่า แนะนำ(ให้รู้) ได้โดยยาก คือรู้ตามได้โดยยาก.
อปิฉ ทฺรณฺนโยติ ทฺราธิกโม. อปณฺธิเตหิ ทานํ อทตฺวา ทานผลํ นาม ลทฺธํ	อีกอย่างหนึ่ง คำว่า แนะนำได้ยาก หมายถึงบรรลุได้โดยยากก็ได้. อธิบายว่า

คุณสังวาลย์ . ฉายาทัพ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พุทธปริสา อหะสุ, คณสตถา ปน ชาดกว่า “หมู่ฤาษีในกาลนั้นกลับชาติ
 อหเมวา”ติ. มาเป็นพุทธบริษัท ส่วนศาสดาแห่งคณะ
 กลับชาติมาเป็นเรตถาคต” แล.

ทุททชาตกวรรณนา ทสมา.

พรรณนาทุททชาดก ที่ ๑๐ จบ.

กัลยาณมมวคโค ตติโย.

กัลยาณธรรมวรรค ที่ ๓ จบ.

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตสุตฺตทาน์

ประมวลชาดกแห่งกัถยานธรรมวรรคนี้

๓ ๖

“กัถยานธมมัม ททฺทริ
มกุกกุกุพุกุภิมกุกุกุ
อาทิจจุปฏฐานญเจว
กพายมุกุจิตินุทกัม
กจฺฉปปี สตรมมญจ
ทุกุททนุ”ติ จ เต ทส.

(ในวรรคนี้) มีชาดก ๑๐ เรื่อง คือ
“กัถยานธรรมชาดก ทัททราชาดก
มักกุกุชาดก ทุกุภิมักกุกุชาดก
อาทิจจุปฏฐานชาดก กพายมุกุจิตินุ-
ชาดก ดินทุกุชาดก กัจฉปชาดก
สตรมมชาดก ทุกุททชาดก”.

อรรถกถาชาดก ม.ก. ๗-๑๕

คุณสังวาลย์ ฉายาทัพ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา